

HRVATSKI PLANINAR

5-6
1993

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA
JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Godište 85
Volume 85

Svibanj–lipanj 1993
May–June 1993

Broj 5–6
Number 5–6

SADRŽAJ

Prof. dr. Željko Poljak: Gdje planinariti ovoga ljeta	97
Darko Berljak: Četrdeset godina Everesta	102
Darko Berljak: Susreti s Everestom	105
Krešimir Kedmenec: Središnji alpski put 02 kroz Austriju	108
Igor Jelinić: Vettica se ne da	111
Tomislav Pavlin: Stazama srednjeg Velebita	113
Vladimir Jagarić: Oblaci nad vrhom Sv. Gere	116
Dubravka Ramuščak: Sljeme, moj prijatelju!	119
Ivan Stošić: Čudesna priroda Malog Kalnika	121
Ante Juras: "Kolijevkom hrvatske državnosti"	123
Franjo Marciuš: Franjevac planinar Ivan Krznar	127
Miljenko Pavešić: Naš Davor s Hahlića	129
Bruno Šibl: Kružni put Moslavackom gorom	131
Martin Sušac: Čekanje na Dobri i berač čajeva	133
Tko je tko u hrvatskom planinarstvu	136
Publicistika	138
Vijesti	140

Slika na naslovnoj stranici:

Prvi koraci u svijet visine

Foto: Darko Berljak

GLAVNI I ODGOVORNJI UREDNIK: prof. dr. Željko Poljak, HR-41 000 Zagreb, A. Cesarcia 5

UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, ing. Vlado Božić, Željko Gobec, Želimir Kantura, Jakša Kopić, dr. Milivoj Kovačić, prof. Krunoslav Milas, Tomislav Pavlin i prof. Josip Šintić

KOREKTOR: prof. Krunoslav Milas

Godišnja preplata za 1993. godinu: dinarska protuvrijednost od 10 DEM (za inozemstvo dvostruko), poštanskom uplatnicom na žiro račun Hrvatskog planinarskog saveza broj 30102-678-5535

IZDAVAČ I REDAKCIJA: Hrvatski planinarski savez, HR-41 000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 041/448-774 (8–14 sati). Fax 041/441-088. Izlazi u šest dvobroja godišnje. Prvi broj izšao 1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine"

SLOG I PRIJELOM: ELEMENT, Zagreb, Kneza Mislava 10-1

TISAK: Štamparija "Spiridon Brusina", VI. Danica i Ante Pelivan, Lomnica D., Velika Gorica

Tiskanje časopisa omogućuje donacijama Tvorница boja "Chromos" Samobor

Na ovaj časopis ne plaća se osnovni porez na promet na temelju mišljenja Ministarstva prosvjete (612-10/92-01 187 ur. br. 532-03-1/7-92/-9201 od 16. 3. 1992)

Gdje planinariti ovoga ljeta

Prof. dr. ŽELJKO POLJAK, Zagreb

Domovinski rat se krupnim posljedicama odrazio i na hrvatskom planinarstvu: neke su planine nepristupačne, neka su planinarska društva prestala djelovati ili im se prepolovio broj članova, a novčana oskudica smanjila je izletničku djelatnost. Uništeni su domovi na Omanovcu (Psunj), a na Velebitu Visočica, Štirovac i nekadašnje sklonište na Oštarijama.

Planinari često postavljaju pitanja: koja su područja sigurna za planinarenje, kamo se može na izlet s malo novaca, kako je s popustima na noćenju, koje su kuće otvorene itd. Planinarski vodič "Planine Hrvatske" rasprodan je i ne može se očekivati da će uskoro izaći četvrti izdanje, a budući da pitanja o stanju na terenu neprestano stižu i u Hrvatski planinarski savez i u uredništvo "Hrvatskog planinara", pokušat ćemo ovim pregledom sažeto prikazati današnje stanje. Budući da se prilike mijenjaju iz dana u dan, naglašavamo da se podaci iz ovog pregleda odnose na dan 1. lipnja i da se prije odlaska na put valja raspitati o trenutačnom stanju, pogotovo o tome koji je planinarski objekt otvoren. Većina ih je otvorena samo ljeti i to vikendom (subota i nedjelja) i blagdanom. Dakle, počnimo!

● **Medvednica.** Svi su putevi prohodni i zato preporučamo neku od nebrojenih kombinacija prilaza s jedne strane planine, npr. iz Pušće, Kraljevog vrha, Jablanovca i Gornje Bistre na zagorskoj strani, kamo možete stići ZET-ovim autobusom, s povratkom na pri-gorsku, zagrebačku stranu do neke tramvajske ili autobusne stanice na potezu od Podsuseda do Kaštine ili Blaguša. U popisu planinarskih domova ne spominjemo Tomislavov dom (sada hotel B kategorije) ni dom zagrebačkih obrtnika na Hunjki, jer nisu planinarski (ni po cijenama!). Novi objekt na Kraljičinu zdencu još nije otvoren, a na mjestu izgorjele lugarnice na Gorščici gradi se nova i već pruža izletnicima osnovne usluge. Popularno sklonište na Hunjki zasad je zatvoreno radi

preuređenja, a spor o kući pod Susedgradom nije završen i ona je zasad neupotrebljiva.

● **Samoborsko gorje** u novije je doba vrlo atraktivno zbog sigurnosti i jeftinog prilaza (ZET-ov autobus). Za mnoge je Zagrepčane postalo pravo otkriće zbog svoje pristupačnosti, prirodnih ljepota, dobrih markacija i simpatičnih planinarskih kuća gotovo na svakom koraku. U prošlom broju na str. 82. dali smo i brojne pojedinosti od praktičnog značenja na Kružnom planinarskom putu "Kroz Samoborsko gorje".

● **Žumberačka gora** također je za mnoge Zagrepčane postala "otkriće", a tome pridonoze sve bolje autobusne veze sa Zagrebom. U nedjelju 18. srpnja na najvišem vrhu, Sv. Geri, bit će veliko slavlje u povodu posvećenja obnovljene kapelice sv. Ilike i toga se dana na vrhu očekuje i kardinal Franjo Kuharić.

● **Hrvatsko zagorje** pravi je planinarski eldorado: brojne kuće, laki prilazi, blizina Zagreba, dobre komunikacije. Nažalost, kuće su u pravilu otvorene samo vikendom (osim po dogovoru). Jedino je Dom na Kalniku stalno otvoren, ali sada ima više karakter ugostiteljskog nego planinarskog objekta (predan je u najam privatniku). Birajte za svaki vikend drugu planinu ili dom!

● **Bilogoru** možete posjetiti usponom iz Bjelovara do doma na Kamenitovcu ili iz Koprivnice "Koprivničkim planinarskim putem".

● **Moslavačku goru** u posljednje doba s puno žara populariziraju planinari iz Kutine: markirali su kružnu stazu i gostoljubivo po njoj vode posjetioce. Budući da nema planinarskih kuća, mogući su samo jednodnevni posjeti. U ovom broju objavljujemo opis kružnog puta i geografsku skicu koja može poslužiti za orijentaciju.

● **Slavonija.** Papuk je s južne strane dobro markiran, kuća u Velikoj je stalno otvorena i opskrbljena tako da je u njoj moguće

i ljetovati. Domovi na Jankovcu, Petrovom vrhu i Dilj-gori zasad nisu pristupačni planinarama, a dom Omanovac na Psunju je spaljen za vrijeme rata. Požeška gora je pristupačna i markirana, ali nema planinarske kuće.

● **Gorski kotar** je u cijelosti siguran i planinarski objekti su sačuvani. Zahvaljujući brizi članova PD "Kapela" i "Vihor" iz Zagreba o Kapelskom planinarskom putu (KPP), na njegovoje trasi lijep broj stalno otvorenih skloništa sa skupnim ležajevima tako da je dovoljno sa sobom ponijeti vreću za spavanje. Upozoravamo da je markiran i spojni planinarski put od KPP-a do Velebita i da je na toj dugačkoj relaciji uređeno planinarsko sklonište u selu Krivi Put. Dom na Platku nije više planinarski. Planinarima preporučamo obližnji stalno otvoren i opskrbljen Dom "Sušak" (prije "Partizan").

● **U Istri** sada postoje mogućnosti smještaja na četiri mjesta. To su kuće na Poklonu pod Učkom, dom na Lisini pod Čićarijom, kuća na Koritima iznad Brgudca na Istarskom planinarskom putu i gostionica Stjepan Živković u Račjoj Vasi koja ima sobu za planinare.

● **Velebit** preporučamo na relaciji od Vratnika pa sve do Oštarija, pogotovo Premužičevom turističkom stazom od Zavižana do Oštarija. Na toj je relaciji dovoljno planinarskih skloništa. Posebno preporučamo društveni izlet Premužičevom stazom od Zavižana do Alana s noćenjem na Zavižanu. Autobus treba izletnike dovesti od Zavižana i drugog ih dana dočekati na Velikom Alunu. Nakon silaska do Jadranske magistrale posjet domu u Jablancu, obližnjoj Zavrtnici i kupanje u moru.

● **Dalmacija.** Preporučamo posjet Kozjaku, Mosoru i Biokovu. Na Kozjaku je uređena nova transverzala "Tragom hrvatske državnosti" o kojoj pišemo na str. 123. Na Kozjaku više nisu u planinarskoj funkciji Ma-lačka i sklonište "Ante Bedalov". U izgradnji je nova kuća ali još ne može pružiti smještaj. Do blizine Giromettinog doma na Mosoru stiže se prigradskim autobusom. Dom pod Vošcem i kuća Podglogovik na Biokovu nisu više pod upravom planinara, a objekti na Promini, Dinari i Orjenu zasad našim planinarama nisu pristupačni. Sve su planine na jadranskim otocima vrlo privlačni planinarski ciljevi, a mnoge su i markirane.

● **Popusti na noćenju.** U svim našim planinarskim kućama planinari s iskaznicom i članskom markicom za ovu godinu imaju 50% popusta na noćenju. Sa Slovincima je dogovoren reciprocitet ali ga se neke slovenske kuće ne pridržavaju, ovisno o obaviještenosti opskrbnika. Naši se planinari žale da su i te planinarske cijene noćenja previsoke u usporedbi s cijenama u hrvatskim kućama. Osim toga, dinar se uglavnom ne prihvata kao platežno sredstvo. U ostalim alpskim zemljama, pogotovo u kućama austrijskog "Naturfreunda", ali i u Švicarskoj, naša nova planinarska iskaznica također osigurava popust, iako recipročnost još nije službeno utanačena. Međutim, i takve pogodovne cijene noćenja previsoke su s obzirom na naše prosječne zarade pa preporučamo da svakako sa sobom ponesete vreću za spavanje jer je u mnogim "zimskim sobama" spavanje besplatno ili je cijena simbolična. Dobro je ponijeti i platnenu vreću za spavanje jer neke kuće ne daju presvlake za posteljinu ili im je cijena vrlo visoka.

● **Vezni putevi i transverzale.** Za ljuditelje takvih puteva valja reći da je ukinuta Republička planinarska transverzala "Po planinama SR Hrvatske", da Velebitski planinarski put privremeno "miruje" i da zasad još nije riješeno pitanje prelaska planinara preko slovenske granice na mnogobrojnim veznim putevima koji je sijeku. U nestaći planinarskog vodiča po Hrvatskoj, dobro mogu poslužiti dnevnični onih veznih puteva koji su opskrbljeni kartom i vodičem, pa ćemo dati nekoliko naslova i adresa gdje se mogu nabaviti. Na primjer:

– Kapelski planinarski put, "Kapela" i "Vihor" Zagreb, Milovan Dlouhy, tel. 041-569-976.

– Goranski planinarski put, I, II i III dio, HPD "Zagreb Matica", 41 000 Zagreb, Bogovićeva 7 II od 17 do 18 sati, tel. 041-421-070.

– Karlovačka transverzala (po Žumberačkoj gori), HPD "Dubovac", Karlovac, Milan Dijačić, 47 000 Karlovac, Tuškanova 2a, tel. 047-22-561.

– Jaskanski planinarski put, PD "Jastrebarsko", 41 420 Jastrebarsko, pp. 20.

– Planinarski put "Velebno" (Dabarski kukovi na srednjem Velebitu), isto kao Gorniški planinarski put.

– Istarski planinarski put, HPD "Željezničar", 41 000 Zagreb, Trnjanska 5b.

– Ravnogorski planinarski put, PD "Višnjevica", 51 314 Ravna Gora, Ul. I.G. Kovacića 172, tel. 051-810-440.

– Planinarski put Žumberkom, PD "Monter", 41 000 Zagreb, Gjure Szaba 4, tel. 041-171-866.

– Kružni planinarski put Samoborskim gorjem (vrlo dobra karta!), Zdenko Kristijan, 41 430 Samobor, Stražnička 22, tel. 041-782-866.

– Dubovački planinarski put, isto kao Karlovačka transverzala.

– Koprivnički planinarski put, PD "Bilo", 43 300 Koprivnica, pp. 44, tel. 043-821-298.

Važno! Na kraju, ponavljamo savjet: neposredno prije puta provjerite ima li kakvih promjena u području koje želite posjetiti. Zato smo u popisu planinarskih kuća naveli adrese ili telefonske brojeve gdje možete dobiti najnovije podatke. Molimo sve planinare i planinarska društva da nam redovno dostavljaju dopune tih podataka, jer će do tiskanja novog vodiča po Hrvatskoj ovakav pregled, koji namjeravamo objavljivati svake godine prije ljetne sezone, biti našim planinarima glavni izvor podataka za planiranje izleta.

Želimo Vam sretan put i ugodan boravak!

Planinarske kuće u Hrvatskoj

(Naziv objekta, lokacija, visina, kapacitet, prilaz, upravljač, adresa ili telefon za informacije.)

POŽEŠKO GORJE

● Dom "Lapjak" u Velikoj pod Papukom, 335 m, 70 kreveta, 1h od ž.st. Velika, "Sokolovac" Požeška, stalno otvoren, opskrbljen, tel. doma 055-53-010

● Kuća Stanice GSS Požega na Nevoljašu, 720 m, Papuk, zatvorena, Dr. Tomislav Sablek, tel. 055-72-989

● Kuća na Trišnjici u Papuku, "Sokolovac" Požega, 1h od Doma "Lapjak", Tomislav Garilović, tel. 055-72-822

● Kuća Borovik kod Đakova, 155 m, "Dakovo", Miro Lay, Đakovo, A. Starčevića 53

● "Treća kuća", Klašnice, 343 m, "Klikun" Pleternica, tel. 055-78-455 (Radović)

BILOGORA

● Dom na Kamenitovcu, 242 m, 28 kreveta 14 km cestom od Bjelovara, "Bilogora" Bjelovar, stalno otvoren, tel. u domu 043-885-105

HRVATSKO ZAGORJE

● Sklonište "Rudi Jurić" na Pesku, 295 m, 8 kreveta, 1h od ž.st. Subotica (Podravska), "Bilo" Koprivnica, pp. 44, tel. 043-821-298

● Dom na Kalniku, 475 m, 42 kreveta, 20 min od sela Kalnik (autobus iz Križevaca), stalno otvoren, "Kalnik", Križevci, tel. u domu 043-857-003

● Dom "Josip Pasarić" na Ivanšcici, 1 061 m, 40 kreveta, 4h od ž.st. Budinščina, 2,30h iz

Ivana, "Ivančica" Ivanec, Cvjetko Šoštarić, tel. 049-66-665

● Grebengrad, dom u planinarskom naselju, 400 m, 20 kreveta, 1,15h od ž.st. Mađarevo, "Grebengrad" Novi Marof, Krunic Janušić, tel. 042-611-500

● Ravna gora, Dom "Anka Ivić", 600 m, iz Lepoglave 3h, cestom 21 km, iz Trakoščana 2h, "Ravna gora" Varaždin, tel. u domu 042-75-250

● Ravna gora, Pusti Duh, 672 m, 22 kreveta, 1,45h od Trakoščana, "Trakoščan" Lepoglava, tel. domara 042-641-803 (Damir Kužir)

● Cesargrad, 460 m, 7 kreveta, 40 min iz Klanjca, 1h od ž.st. Klanjec, "Cesargrad" Klanjec, Marijan Pleško, tel. 049-50-300

● Strahinjsčica, 618 m, 36 kreveta, 1,45h iz Krapine, 2h iz ž.st. Žutnica, "Strahinjsčica" Krapina, Jeronim Ferček, tel. 049-71-314

● Kuna-gora, 350 m, 30 kreveta, 30 min iz Pregrade, "Kuna-gora" Pregrada, Ivan Kuster tel. 049-73-003

● Pokojec, 434 m, 15 kreveta, 2h iz ž.st. Budinščina ili Podrute, "Milengrad", 41 284 Budinščina, Gornji Kraljevec 4c

● Grabovica, 240 m, 10 kreveta, "Dugi vrh", 42 000 Varaždin, Antun Majnarić, Vinička 3

● Majer, 586 m, na južnoj padini Ivanšcice, 22 ležaja, 1,30h iz Zlatara, "Oštrc" Zlatar, Zlatan Rogina, tel. 049-66-303 i Vjekoslav Hitrec, tel. 049-66-622 (do 14h)

REZERVACIJE I NAJAVE

Skupine planinara koje žele rezervirati smještaj ili osigurati hranu u domu, pogotovo radnim danom kada su kuće većinom zatvorene, trebaju upravljaču doznačiti dogovoreni predujam koji će poslužiti kao pokriće troškova u slučaju da posjet bude otkazan ili da planinari najavljenog dana ne dođu. Iskustvo je pokazalo da vlasnici objekata često pretrpe štetu ako se na taj način ne osiguraju.

MEDVEDNICA

- Lojzekov izvor, 400 m, 10 kreveta, 1,30h od Donje Stubice, "Stubičan" Donja Stubica, Nikola Štefek, tel. 049-84-406
- Glavica, 420 m, 50 kreveta, 30 min iz Gornjeg Stenjevca (ZET-ov autobus od Črnomerca), inf. 041-478-774.
- "Risnjak", 724 m, 20 kreveta, 1,20 od Mikuća (ZET-ov autobus iz Črnomerca), "Risnjak" Zagreb, Nikola Čargonja, tel. 041-526-929
- Grafičar, 864 m, 20 kreveta, 2,15h iz Šestina, 30 min od Sljemenske žičare, "Grafičar" Zagreb, tel. u domu 041-445-646
- Runolist, 824 m, 30 kreveta, 2h od tramvaja u Dolju, 40 min od Sljemenske žičare, "Runolist" Zagreb, tel. u domu 041-442-802
- Puntijarka, Dom "Ivan Pačković", 957 m, 34 kreveta, 40 min od Sljemenske žičare, 2h od tramvaja u Dolju, stalno otvoren, "Zagreb Matica", tel. u domu 041-445-013
- Lipa-Rog, 709 m, 16 kreveta, 1h od Gornje Planine (ZET-ov autobus iz Dubrave), "Lipa" Sesveti, Joso Rukavina, tel. 041-251-702
- Kameni Svati, 489 m, sklonište, 1,30h iz Jablanovca (ZET-ov autobus iz Črnomerca), "Susedgrad" Podsused, Boris Starešinić, tel. 041-151-656
- Kuća na Grohotu (istočna Medvednica), u izgradnji, 45 min od Laza, 1,30h iz Blaguša (ZET-ov autobus iz Dubrave) "Blaguš" Blaguši, tel. 041-755-948
- Dom na Kladešcici (istočna Medvednica), 460 m, u izgradnji, "Zelina" Zelina

SAMOBORSKO GORJE

- Oštrc, 661 m, 14 kreveta, 1,15h iz Ruda (ZET-ov autobus iz Samobora), "Željezničar" Zagreb, Lujo Staničić, tel. 041-218-942
- Veliki dol, 535 m, 37 kreveta, 2h iz Samobora, 45 min od Smeroviča (ZET-ov autobus iz Samobora), "Japetić" Samobor, domar Danijel Kalajica, tel. 041-780-636
- Šoćeva kuća, 385 m, nema kreveta, "Japetić" Samobor, 10 km cestom od Samobora, 10 min od Smeroviča (ZET-ov autobus iz Samobora)
- Okić, 411 m, 14 kreveta, 1,30h iz Ruda (ZET-ov autobus iz Samobora), "Maks Plotnikov" Samobor, domar Stjepan Jandrečić, tel. 041-781-758

- Žitnica na Japetiću, 815 m, 50 kreveta, iz Smeroviča 2,45h, iz Sv. Jane 1,30h, "Jastrebarsko", domarka Ruža Novosel, tel. 041-832-349

- Blagajski likovac, 540 m, 6 kreveta, 10 min od doma u Velikom dolu, "Japetić" Samobor, domar Danijel Kalajica, tel. 041-780-636

ŽUMBERAČKO GORJE

- Vodice pod Pliješom, 850 m, 30 kreveta, 6 km od Sošica (autobus iz Zagreba i Jastrebarskog), "Dubovac" Karlovac, Vlado Furac, 47 000 Karlovac, Gornja Jelsa 7, tel. 047-31-699/160 i 047-51-704
- Dom PD "Monter" u Sekulićima na Žumberku, 710 m, 30 ležaja, 2,30h iz Sošica (autobus iz Zagreba i Jastrebarskog), asfaltnom cestom do doma iz Novog Mesta ili Metlike preko Bušinje Vasi i Radatovića (100 km od Zagreba), "Monter" Zagreb, Boris Farkaš, tel. 041-522-984 i 099-412-855. Otvoren ljeti vikendom.

GORSKI KOTAR

- Hahlići pod Obručem, 1111 m, 10 kreveta, 2,45h od Dražica (autobus iz Rijeke), "Kamenjak" Rijeka, Korzo 40, Ivica Richter, tel. 051-445-226
- Snježnik, 1490 m, 20 ležaja, 1,15h od Platka, "Platak" Rijeka, Josip Jurasić, tel. 051-512-257
- Risnjak, 1418 m, 60 kreveta, 2,15h iz Gornjeg Jelenja, pod Upravom Nacionalnog parka Risnjak, Crni Lug, tel. 051-836-133
- Tuk, 878 m, 30 kreveta, 3 km cestom od Mrkopalja, 19 km od Delnica, stalno otvoren, "Bijele stijene" Mrkopalj, Brana Blažević, tel. 051-833-248
- Janjčarica, 1236 m, 7 kreveta, 1,40h od Doma u Tuku, "Bijele stijene" Mrkopalj, Brana Blažević, tel. 051-833-248
- Samarske stijene, stalno otvoreno "Ratkovo sklonište", 1184 m, 3h od Doma u Tuku, 10 ležaja, "Velebit" Zagreb, tel. društva 041-426-245 (navečer)
- Kuća na Bijelim stijenama, 1300 m, 15 ležaja, 2,30h iz Jasenka (autobus iz Ogulina), "Kapela", Zagreb, Mato Biličić, tel. 041-565-671
- Bijele stijene, stalno otvoreno sklonište, 1300 m, 25 ležaja, 2,30h iz Jasenka (autobus iz Ogulina), "Kapela" Zagreb, Mato Biličić, tel. 041-565-671

- Klek, 1 000 m, 25 kreveta, 3,30h iz Ogulinā, 45 min iz Bjelskog (autobus iz Ogulinā), "Klek" Ogulin, Ivan Polić, tel. 0401-21-75
- Ričićka kuća, sklonište u lugarnici pod Klovratškim stijenama, 700 m, 16 ležaja, 1,30h od Stalka, "Vihor" Zagreb, Mišo Dlouhy, tel. 041-569-976
- Vinište, stalno otvoreno sklonište na Kapelskom planinarskom putu, 300 m, 8 ležaja, oko 3h od Dulibe od Ričićke kuće, "Vihor" i "Kapela" Zagreb, Mišo Dlouhy, tel. 041-569-976
- Bjelolasica, stalno otvoreno sklonište, 1 500 m, 10 ležaja, 3h od Doma u Tuku, "Vihor" i "Kapela" Zagreb, Mišo Dlouhy, tel. 041-569-976
- Bitorajka, 1 303 m, 9 ležaja, 2,30h od ž.st. Vrata, 15 min od vrha Bitoraja, stalno otvoreno sklonište, "Bitoraj" Zagreb, Tomo Vinšćak, tel. 041-620-138
- Frbežari, 825 m, 15 kreveta, "Kamenjak" Rijeka, Ivica Richter, tel. 051-445-226
- Javorova kosa, 1 016 m, 10 ležaja, "Višnjevica", 51 314 Ravna Gora, 1h iz Ravne Gore, Andelko Ivančić, tel. 051-810-440
- Lokanda, 963 m, 10 ležaja, 15 km cestom od Ravne Gore, "Višnjevica", 51 314 Ravna Gora, Andelko Ivančić, tel. 051-810-440
- Kurin, brvnara u Partizanskom logoru, 830 m, "Strilež" Crikvenica, Tomislavova 68

UČKA I ISTRA

- Poklon pod Učkom, 925 m, 16 kreveta, 4,30h iz Opatije, 2h iz Veprinca (autobus iz Opatije), "Opatija", Dora Luksetić, tel. 051-713-050
- Lisina, 640 m, 11 kreveta, cestom 15 km iz Opatije, 7 km od Rukavca (autobus iz Opatije), "Opatija"; Dora Luksetić, tel. 051-713-050
- Korita pod Brajkovim vrhom, 900 m, 10 ležaja i zimska soba, 1h uspona iz Brgudca, "Glas Istre" Pula, Josip Franul, M. Vlačića 25, tel. 052-540-608 i Goran Desnica, Sutjeska 3, tel. 052-33-315

VELEBIT

- Sklonište u selu Krivi Put, na spojnom putu Gorski kotar-Velebit, 15 km cestom od Senja, "Zavižan" Senj, Mladen Atanasić, tel. 0532-881-241
- Oltari, 950 m, 25 ležaja, 15 km cestom iz Jurjeva (autobus iz Senja), "Sisak", 44 000 Sisak, I. Meštrovića 32; ključ u gostonicu pod skloništem
- Zavižan, 1 594 m, 30 kreveta, 2,30h od Oltara, HPS Zagreb, tel. u domu 0532-711-766

- Rossijevo sklonište u Rožanskim kukovima, 1 580 m, stalno otvoreno, 8 ležaja, 2,30h od Zavizana, HPS Zagreb, tel. 041-448-774

- Jablanac, Dom "Miroslav Hirtz", 20 m, 40 ležaja, "MIV" Varaždin, Milan Turkalj, tel. 042-57-297

- Alan, otvoreno sklonište u lugarnici, 1 304 m, 14 kreveta, 3h od Rossijeva skloništa, HPS Zagreb, Antun Stare, tel. 041-706-376. Stalno dežurstvo ljeti.

- Radlovac, otvoreno sklonište ispod Premužićeve staze u srednjem Velebitu, 950 m, 4h od V. Alana, HPS Zagreb, Antun Stare, tel. 041-706-297 i Ivan Čačić, Cesarica 303, tel. 051-894-041

- Ravnji Dabar, 700 m, 20 kreveta, 2,45h od Oštarija, "Industrogradnja" Zagreb, Franko Čuvalo, tel. 041-640-003 i 523-330

- Sijasetska draga, 400 m, 1,30h od Senja, "Zavižan" Senj, Mladen Atanasić, tel. 0532-881-241

DALMACIJA

- Putalj na Kozjaku iznad Kaštela, 460 m, 70 kreveta, 1,15h iz Kaštel Sućurca, "Kozjak" Kaštel Sućurac, tel. u domu 058-657-774

- Dom pod Koludrom na Kozjaku (oko 450 m), u izgradnji, 8 kreveta, sat i po od Kaštel Kambelovaca, "Ante Bedalov", 58 214 Kaštel Kambelovac, pp 5.

- "Umberto Girometta" na Mosoru, 900 m, oko 100 ležaja, iz Gornjeg Sitnog (autobusna linija od Lazareta u Splitu) 45 min, "Mosor" Split, Marmontova ul. 2, domar Špiro Gruica, tel. 058-562-633

- Lugarnica na Mosoru, 870 m, "Mosor" Split, 2h od Doma na Mosoru, Marmontova ul. 2, Željko Balov, tel. 058-561-589

- Lokva na Biokovu, kuća "Slobodan Ravlić", 1 467 m, 16 kreveta, 5h od Makarske, "Biokovo" Makarska, Dalmatinska 5

- Baraka pod Sv. Jurom na Biokovu, 1 577 m, 6,30h iz Makarske, "Biokovo" Makarska, Dalmatinska 5

POKUPLJE

- Kalvarija, 190 m, izletište s 5 ležaja, 15 min iz Male Jelse (autobusom iz Karlovca), "Dubovac" Karlovac, domari Dražen Furač, tel. 047-38-499 i Jadranko Grčić tel. 047-30-794

ZAHVALA TVORNICI PAPIRA ZAGREB

Tvornica papira Zagreb poklonila je 200 kg papira za tiskanje "Hrvatskog planinara". Tim je činom pokazala razumijevanje za kulturnu djelatnost u ovim danima teškim za izdavačku djelatnost. Zahvaljujemo se na ovoj vrijednoj donaciji.

Hrvatski planinarski savez

Četrdeset godina Everesta

DARKO BERLJAK, Zagreb

Prije deset godina u članku "Trideset godina Everesta" (NP br. 5-6, 1983), pitao sam se koje događaje možemo očekivati sljedećih trideset godina na najvišoj planini na svijetu. Sve napisano ne samo da se ostvarilo za samo deset godina, već je i daleko nadmašeno, a dogodilo se još dosta toga što mi tada nije bilo ni na kraj pameti.

Najavio sam da će "...Everest možda biti vrh kao neki u Alpama, na koji će se istovremeno penjati desetine naveza."

U ponедјeljak 10. svibnja 1993. na vrh se popelo 37 ljudi, što je više od deset naveza samo po jednom smjeru u jednom danu. Od jeseni prošle godine do danas na vrhu je bilo

preko sto ljudi čime se ne mogu pohvaliti ni neke popularne planine u europskim Alpama.

Prije deset godina Everest sam poznavao samo sa slika i najviše što sam mogao očekivati bilo je da će ga možda jednom vidjeti "u živo", a dogodilo se da sam u njegovoj blizini bio više puta, jednom čak na izviđanju s njegove sjeverne strane, a poslije sam vodio veliku ekspediciju u njegovu sjeverozapadnu stijenu.

29. svibnja ove godine navršilo se točno četrdeset godina od kada su ljudi prvi puta stajali na najvišoj točki našeg planeta. Hillary i Tenzing kojima je to uspjelo bili su pioniri davnog htjenja da se zakorači i na zadnji komadić zemlje najbliže nebū. To beživotno i klimatski možda najokrutnije mjesto na svijetu, nakon ostvarenja tog cilja nije postala samo još jedna ispunjena rubrika u povijesti čovjekove znatiželje i pustolovine, već svakim novim danom privlači sve više ljudi sa svih kontinenata da i oni kleknu na oltar svih planinara.

Za trideset godina se na taj petnaestak metara dug, te metar i pol širok snježni grebenić popelo 150 ljudi, a onda u samo deset godina tamo je došlo novih 350 penjača. Svoju pedesetu obljetnicu Everest će dočekati sigurno s preko tisuću uspješnih uspona na vrh.

Vlade Nepala i Kine pokušavaju na sve načine smanjiti navalu na Sagarmathu i Chomolungmu, kako oni zovu izvornim imenima najviši vrh svijeta. Uvode se ograničenja broja ekspedicija i članova u njima, a cijene dozvola za uspon lete više i od samog Everesta. No sve je to uzalud. Do nedavno Nepalci su tražili nekoliko tisuća dolara od svake ekspedicije, prošlog proljeća povisili su na deset tisuća, a od ove godine cijena je pedeset tisuća za momčad od pet ljudi, dok svaki iznad tog broja mora pridodati novih deset tisuća dolara. Nepalci uče od Kineza koji već odavno pokazuju jedinstvenu nadarenost za

Južna strana Everesta

određivanje svojih usluga. Ekspedicija koja im je uspjela platiti manje od 200.000 dolaru posebna je skupina lukavaca i tvrdica. Jedni i drugi dobro znaju da za planinarskog fanatika Everest nema cijene koju ne bi platio. Uostalom, to se najbolje vidi iz kraćeg pregleda u kojem su opisani samo neki detalji što su se do danas dogadali oko Everesta i na njemu.

1717. — prvi je puta na nekoj zemljopisnoj karti učrtana planina za koju se poslije ustanovilo da je najviša (tibetanska karta tog područja s planinom Chomolungmom).

1849. — neki Andrew Waugh predložio je, a to je i prihvaćeno, da se najviša planina (Peak XV) koja se vizirala iz indijske ravnice nazove prema šefu njegovog ureda. Dotični g. George Everest u to vrijeme nije ni vidio planinu, jer je bio na godišnjem odmoru u Engleskoj.

1921. — prva ekspedicija na Everest (vođa C.H. Howard-Bery) došla je u podnože planine sa sjeverne, tibetanske strane.

1924. — najveća zagonetka Everesta svih vremena: G. Mallory i A. Irvine posljednji puta videni su kako se penju prema vršnoj piramidi, ali nakon nadolaska lošeg vremena izgubio im se svaki trag. Četrdeset godina poslije Kinezi su pronašli tijelo jednoga od njih na visini od 8 534 m, ali nije se moglo ustanoviti je li bio na vrhu.

1933. — Houstonova zrakoplovna ekspedicija preletjela je s nekoliko aviona iznad Everesta.

1953. — 29. svibnja u 11 sati i 30 minuta po lokalnom vremenu s nepalske (južne) strane Edmund Hillary i Tenzing Norgay Sherpa stoje 8 848 metara visoko na vrhu Mount Everest-a.

1962. — nekoliko Amerikanaca iz Nepala ilegalno ulaze u Tibet i pokušavaju uspon, a kada su bili otkriveni, nepalska vlada zabranjuje uspone iduće tri godine.

1963. — prije te zabrane, velika američka ekspedicija prva prijeći Everest, a L. Jersheda prvi puta na vrhu snima filmskom kamerom.

1975. — Japanka Junko Tabei 16. svibnja prva je žena na vrhu.

1978. — R. Messner i P. Habeler 11. svibnja penju se na vrh bez umjetnog kisika.

1979. — Stipe Božić 15. svibnja prvi je Hrvat na vrhu svijeta.

1980. — nakon 42 godine zabrane ponovo se dozvoljavaju strancima usponi sa sjeverne strane, iz Tibeta.

Sjeverozapadna strana Everesta

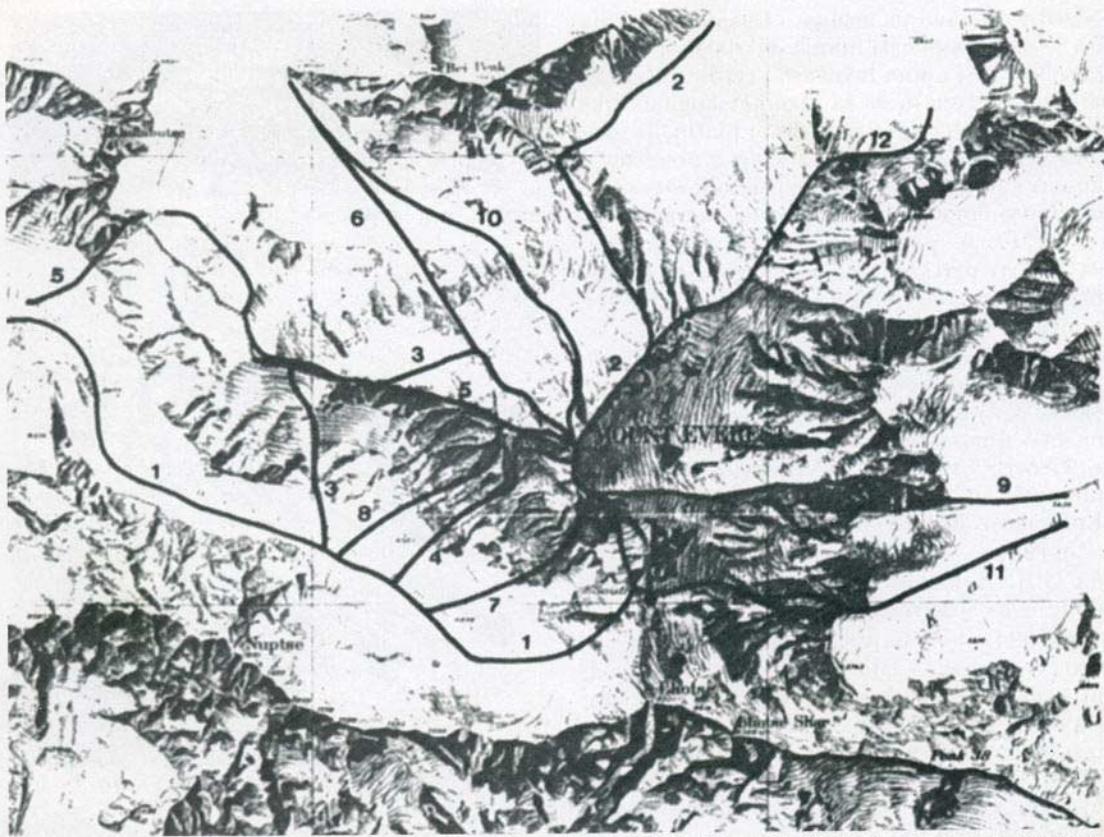
1980. — R. Messner odmah se time koristi i penje se prvi puta na Everest u solo usponu.

1983. — posada Space Shuttle s visine od 243 kilometra snima savršene fotografije Everesta koje su temelj za izradu precizne karte 1:50.000 i 1:10.000 koju 1988. izdaje National Geographic Society.

1986. — 31. kolovoza Loretanu i Triolletu poslije brzog uspona po Japanskom kuluaru uspijeva najbrži silaz s Everesta (vrh — ABC logor za 5 sati sklizanjem po stražnjici i kočenjem cepinom).

1986. — Dick Bass (55 godina) istovremeno je najstariji čovjek na vrhu i prvi koji je osvojio najviše vrhove svih kontinenta.

1987. — panika među svim osvajačima Everesta. Mjerjenje satelitskom tehnikom (poslije se ustanovilo da su je radili neki amateri) pokazalo je da je K2 u Pakistanu viši od Everesta. Arditto Desio, 91-godišnji talijanski voda ekspedicije koja se prva popela na K2, istom metodom tri puta mjeri tog ljeta K2 i Everest. Stvari su opet na svom mjestu, čak je ustanovljeno da je Everest još viši — 8 872 m.

Smjerovi na Everest: 1. Britanski-1953; 2. Kineski-1960; 3. Američki-1963; 4. Britanski-1975; 5. Jugoslavenski-1979; 6. Japanski-1980; 7. Poljski-1980; 8. Sovjetski-1982; 9. Američki-1983; 10. Australski-1984; 11. Britansko-američki 1988; 12. Britanski-1988. Osim toga postoji još desetak varijanti i spojeva između osnovnih smjerova

1988. — planetarni spektakl 5. svibnja naravno za one države (ukupno 32) čije su TV kuće preuzele izravni televizijski prijenos s vrha. Japansko-kinesko-nepalska ekspedicija istovremeno se penje iz Nepala i Tibeta, a prijenos završnog uspona i zadržavanja na vrhu traje osam sati. To je i najbrojnija ekspedicija u povijesti (152 člana s tibetanske i 131 s nepalske strane).

1988. — 25. rujna Marc Battard penje se za manje od jednog dana na Everest iz Bazu logora na 5 330 m do vrha, za samo 22 sata i 29 minuta. Dan poslije novi pothvat: J.M. Bovin skače s vrha s padobranom za jedrenje i za 12 minuta se spušta u podnožje planine.

1989. — 10. svibnja Stipe Božić drugi puta na vrhu Everesta. Od Euroljana to je uspjelo do tada samo Messneru i njemu.

1989. — prva ekspedicija iz Hrvatske na Everestu (5. ZAHE) pod vodstvom D. Ber-

ljaka pokušava 65 dana uspon po Velikom kuloaru s tibetanske strane (najveća visina 7 900 m); odustaje se zbog lošeg vremena, kao što je učinilo i 12 ostalih ekspedicija te sezone na Everestu.

1990. — Australac T. Macartney-Snape u Harward Pointu u Bengalskom zaljevu zagazio je u more, pješice krenuo s nula metara prema Everestu, usput preplivao 300 m preko Gangesa i nakon 98 dana dolazi na vrh kao prvi čovjek koji se popeo svih 8 872 metara nadmorske visine.

1990. — 24. travnja momčad prve Nepalske (!) ekspedicije na vrhu, iako je u povijesti na vrhu bilo najviše Nepalaca, točnije, Sherpa. Od četvorice na vrhu, Ang Rita je tamo već sedmi puta (rekord), od toga šest puta bez umjetnog kisika.

1990. — 10. svibnja Peter Hillary, sin Edmunda, prvog osvajača Everesta, nakon desetogodišnjih bezuspješnih pokušaja konačno

dolazi na vrh i prvi puta postavlja novozelandsku zastavu koju je 1953. zaboravio uzeti njegov otac, a nije je imao ni drugi Novozezlandanin na vrhu, M. Banks 1979. g.

1990. — na vrhu je prvi bračni par, Slovenci Andrej i Marija Štremfelj, te prvi puta zajedno otac Betrand i sin Jean Noel Roche, koji je ujedno i najmladi čovjek ikada na vrhu (17 godina). Osim toga, sretan otac i još sretniji sin lete s Južnog sedla padobranima u dolinu.

1991. — nakon mnogih bezuspješnih pokušaja sa spektakularnim rušenjem i požarima, uspijeva i prvi let balonom preko vrha Everesta.

1992. — uspon, sigurno najškrtijeg i najbezobraznijeg osvajača Mount Everest-a: Englez Jonathan Pratt od 1989. svake godine kao običan trekker dolazi pod Everest, umiješa se u mnoštvo ekspedicija gdje nitko

nikoga ne pozna, ne pitajući za dozvolu pravi se "Englez", koristi se na planini tudom opremom i hranom te se penje ne uloživši ni jednog dolara. Prije dvije godine došao je do 8 300 m, a u sveopćoj gužvi 12. svibnja 1992. (32 alpinista istovremeno na vrhu) konačno postaje prvi koji se "švercao" na vrh. Opijen ponosom, na povratku ne može držati jezik za zubima, hvali se usponom i time kako je ipak potrošio 3,5 dolara za neku visinsku hranu koju je kupio u zadnjem selu; konačno ga u Kathmanduu uhiće nepalska policija i nakon velike novčane kazne protjeruje iz Nepala.

1993. — gužva nad gužvama na vrhu Everesta. Koristeći se četrdesetom obljetnicom prvog uspona, svi nešto obilježavaju i 10. svibnja je novi rekord grupnog posjeta: u jednom danu 37 ljudi; do kraja svibnja očekuje ih se još stotinjak.

Susreti s Everestom

DARKO BERLJAK, Zagreb

20. rujna 1984. Moje drugo putovanje u Himalaju približavalo se kraju. Sjedim u zrakoplovu što čeka znak za polijetanje na početku uzletišta u Kathmanduu. Kroz orošeni prozor gledam gust zastor kiše koja ove godine nije namjeravala prestati. Monsun što nam je stvarao prilično nevolja na školi za himalajske vodiče u Manangu, produžio se izvan svih rokova. Već sam drugi puta u Himalaji, a nisam vidio Everest. Područje Annapurni, gdje sam bio, daleko je od Everesta, ali ako zrakoplovom idete iz Kathmandua na istok, npr. u Bangkok kao što je sada bio slučaj, nekoliko minuta nakon uzleta vidite Everest, naravno, ako je lijepo vrijeme. Ne bez muke izborio sam mjesto pokraj prozora na lijevoj strani, ali zbog potopa u ovom dijelu svijeta od pogleda najvjerojatnije neće biti ništa.

Podigli sam se u mračne oblake, minute su prolazile, već smo i otkopčali pojaseve, a vidič nije bio ni do kraja krila. Tresli smo se

u monsunskim oblacima i, kada je pilot javio da smo 7 000 metara visoko, zaključio sam da će do dalnjeg Everest gledati samo na slikama.

Slaba utjeha bio je coctail od račića i ukusno bijelo vino koje su stjuardese djelile koliko je tko mogao popiti.

Nešto mi je zasvetljilo pred očima i već sam pomislio kako ovo vino uistinu brzo djeluje. Unutrašnjost kabine bila je kao u plamenu. Sunce. Kao da izranja iz tamnih morskih dubina, zrakoplov se podigao iznad oblaka u plavo nebo. Odmah sam ga zapazio. Nije moglo biti nikakve zabune, jedan je vrh bio gospodar svih bijelih planina i oblaka na svijetu, parajući svojom oštricom početak svemira — Mount Everest. Teško je zaboraviti doživljaj kada planinar prvi puta ugleda najvišu goru koja postoji. Daleko, možda i stotinu kilometara, sada već na visini na kojoj smo letjeli, na Everestu je završavao tko zna koji

dan u posljednjih 60 milijuna godina od kada je postao komadić zemljine kore najbliži zvjezdama. Možda i pripada više zvjezdama nego planetu iz kojeg je izrastao, razmišljao sam gledajući ga kako postaje sve manji iza repa zrakoplova.

4. listopada 1986. Most na Bhote Kosi ostao je duboko ispod mene, a od Namchea još ni traga, ni glasa. Gušći promet ljudi posljednjih minuta dao je naslutiti da je taj gradić vrlo blizu i da će nakon osmodnevног pješačenja konačno doći u srce zemlje Sherpa.

Na malom proplanku stajala je neka nadstrešnica gdje su musava djeca prodavala razne napitke. Znajući poslovičnu dosjetljivost i kod najmladeg stanovnika ove države, bilo mi je jasno da ta birtija usred šume ne prodaje samo piće, već da postoji još neki razlog zašto je baš ovdje.

Odmah sam naslutio razlog i munjevitо se okrenuo. Evo ga! Na kraju uske doline, više od tridesetak kilometara daleko, stajala je zadnja stepenica ovog svijeta prema nebeskom prostranstvu. Sagarmatha — Vrh Neba, Everest. Oko vrha neki oblak čudnovata oblika izvodio je ples koracima od sto milja. Čak i s te udaljenosti izvijao se nestvarnom brzinom dižući kao hobotnica bijelu prašinu s vrha i noseći je u plave visine. Ta igra prirode stvarala je privid kao da se neki himalajski demon zabavlja sa svojom najvišom igračkom.

Isli smo na Ama Dablam, koji svojom ljepotom nadmašuje sve himalajske vrhove, ali pogled na taj vrh iz Baznog logora nije mi bilo dovoljan. Mnogo puta odlazio sam pola sata nizbrdo i, zaobilazeći stijene ispod zapadnog grebena, dolazio do mjesta gdje se otvarao vidik prema Everestu. Satima sam ga gledao kako proviruje iznad barijere Nuptsea, tražeći odgovor koji ni danas ne znam: zašto me toliko privlači ta najviša hrpa kamenja, snijega i leda na svijetu?

26. kolovoza 1988. Kineski časnik za vezu i moj prijatelj Beni marljivo su na zadnjim sjedalima lupali glavama po krovu i bočnim prozorima "Mitsubishi Pajera", vozač se grčevito držao za upravljač prokljinjući sve rupe tibetanskih cesta, a od njih se većinom taj put i sastojao. Dotle sam ja, tek djelomično svjestan događanja u vozilu, čekao da se napokon ukaže ono zbog čega smo ovdje.

Odjednom, na kraju uzbrdice nešto se počelo pojavljivati. Bilo je teško odrediti razmjere slike koja se ukazala, ali očito da je sve

divovsko, preveliko za veličine koje se mogu shvatiti.

Pogled kroz automobilsko staklo nije bio dovoljan i morali smo se zaustaviti. Ispred nas dizao se bijeli zid. Sa zida se nastavlja la piramida, čija su dva žlijeba obrubljivala okomitu stijenu. Sve je sličilo na veliku bijelu pticu raširenih krila.

U takvim prilikama čovjek najčešće izvadi fotoaparat i bez mjere pritišće okidač, ali ni tisuće fotografija ne bi mi poslije mogle vratiti taj trenutak. Uostalom, tu sliku sam predobro znao. Samo sam stajao i gledao.

Noćas će mirno spavati i ništa neću sanjati, jer su se snovi ostvarili. Everest je ispred mene. Znam da nikada neću doći na njegov vrh, ali će voditi ekspediciju na nj i pokušati sve da netko drugi u tome uspije.

24. rujna 1988. Kineskom letjelicom, koja bi bilo gdje u svijetu odavno završila na prvom otpadu, uzletjeli smo s Gonggar aerodroma pokraj Lhase na liniji za Kathmandu. Volim letjeti zrakoplovima, ali ono što se upravo dogadalo ni sa čim se nije moglo usporediti. Uzletište na 3 800 metara visine u dolini Brahmaputre, okruženoj strmim planinama, naglo podizanje aviona koji se kao u noćnoj mori naginjačao čas na jednu, čas na drugu stranu izbjegavajući obližnje vrhove, dok se nakon toga slaloma konačno nije umirio iznad Tsanga — velike visoravni u južnom Tibetu.

Pogled prema dolje izgledao je kao sličarsko platno, na kojem je netko pobrkao sve najluđe boje. Ljubičaste i crne planine, žute, narančaste i sive doline, a iznad toga metalno plavo nebo bez ijednog oblaka. No, najbolje tek dolazi: prelet Himalaje.

Znajući položaj Lhase, Everesta i Kathmandua, prepostavio sam da se ono najzanimljivije mora događati na desnoj strani. Većina putnika izabrala je onu drugu, uporno zurila kroz prozor i odjednom je netko dreknuo "Everest". Probio sam se na lijevu stranu, pogledao van, malo razmišljao, rekao "Kangchendzenga" i otišao na svoje mjesto. Nije prošlo nekoliko časaka, ljevac su me slavodobitno pogledali, pokazali kroz prozor i rekli "Everest". Opet sam prešao njima, bacio pogled, rekao "Makalu" i vratio se svom prozorčiću.

Tu nešto ne štima. S lijeve nema Everesta, desno još manje, jedino što se vidi s te strane jest neka čudna planina; visoka je, ali po izgledu mi je potpuno nepoznata. Bio sam razočaran u svoje poznavanje planina, ljutito

Istočna stijena Everesta

gleđajući u tu čudnu bijelu tvorevinu o koju se, prema svemu sudeći, pilot imao namjeru smrskati zajedno s nama, i onda mi je sinulo: Kangshung. Najnepristupačnija Everestova strana. Tu dolinu i istoimenuistočnu stijenu rijetko tko posjećuje i još manje fotografira.

Nehajno sam mahnuo lovcima na Everest s lijeve strane i pokazao im što vidim. Ne znam koliko se ljudi začas našlo na mjem sjedalu i na meni, jer ništa drugo nisam primjećivao osim beskrajnih bijelih padina i ledenjaka ispod sebe.

Južno sedlo i greben prema vrhu bili su toliko blizu da sam jedva shvatio kako je to zbilja. Možda zbog idealno lijepog vremena ili nečeg drugog, pilot je vodio zrakoplov točno iznad Južnog sedla, možda samo nekoliko stotina metara iznad vrha Everesta.

Da je toga časa netko bio na vrhu, sigurno bismo ga vidjeli. Snježne strehe po vršnom grebenu, bljesak leda između njih, nigdje oblaka i vjetra; dojam je bio toliko pitom kao da je ispod nas neki lagani vrh u Alpama, a ne kralj svih planina.

Iznenada su se počele pokazivati crne i strme padine njegove južne stijene i gora je

postala opet ono što jest, Mount Everest, Božja Majka Zemlje, Vrh Neba; mjesto gdje su podzemne sile pomognute lokalnim bogovima obavile najveći i najviši posao pri stvaranju Himalaje.

11. listopada 1989. Sjedio sam u Logoru 1, 6 000 m visoko, ispod sjeverne stijene Everest-a, gledajući kako preko sedla Lho La južni vjetar gura nove pošiljke monsunskih oblaka i kako sjeverni vjetar istovremeno započinje divljački ples po vršnoj piramidi. Ljetni i zimski monsun spojili su se bez uobičajenog medurazdoblja kada bi vrijeme u tom području trebalo biti povoljno za uspon.

Svako penjanje na Everest uključuje osim novaca, planiranja, priprema i sposobnosti za sve tehničke i ostale probleme, još i sudjelovanje u izvlačenju lutrije koja se zove — vrijeme.

Naš broj se nije okrenuo ove 1989. godine, jer je Chomolungma odlučila da je provede kao i bezbroj onih u prošlosti dok ljudi nisu još ni postojali: sama, s olujnim vjetrom i netaknutim snijegom bez tragova ičije prisutnosti.

Prvih deset dana sve je bilo savršeno. — Baza, gornja Baza, Logor 1, skladište ispod

stijene i Logor 2 na 7 200 m, — a onda se sve zaustavilo. Za novih 600 metara visine trebalo nam je četrdeset pet dana. Lavine, novi snijeg, lavine, vjetar i opet lavine rušile su sve što smo teškom mukom postavljali.

Ostale ekspedicije odavno su otišle svojim kućama, samo smo još mi pokušavali, uzalud se nadajući da će se nešto promijeniti. Ali ipak, nekada tako teško ostvariva želja, da bar jednom ugledam taj krajnji rub Zemlje, postala je stvarnost u kojoj sam se na kraju nagledao te planine kao nijedne u svom životu.

Posljednji navez odlazio je u stijenu, a svi smo znali da je to samo još jedan očajnički pokušaj bez izgleda za uspjehom.

Netko bi rekao da se igra približila kraju, ali meni se nije tako činilo jer u toj igri jednostavno kraja — nema.

Rješavali smo križaljku zvanu Everest, nismo je završili, ostale rubrike ispunjavat ćemo do kraja života i uvijek će nam ostati neko slovo koje nećemo znati upisati.

Da smo došli na vrh, rezultat bi bio isti. Koliko je ljudi bilo na vrhu i opet se vraćaju na Everest. Zašto?

Znamo mnoge odgovore, ali ne i sve, i to je ono što nas neprestano privlači na planinu svih planina. Da nije tako, možda sve ne bi imalo smisla.

Everest je najviša točka na kojoj može stajati čovjek, ali Everest je i više od toga. On je putokaz prema zvijezdama i krajevima bez granica koje čovjek fizički najvjerojatnije nikada neće dosegnuti, ali tamo će ljudski duh lutati i onda kada više neće biti ni nas, ni Everesta.

Središnji alpski put 02 kroz Austriju

I. Medvjeda sutjeska i Hochlantsch

KREŠIMIR KEDMENEC, Zagreb

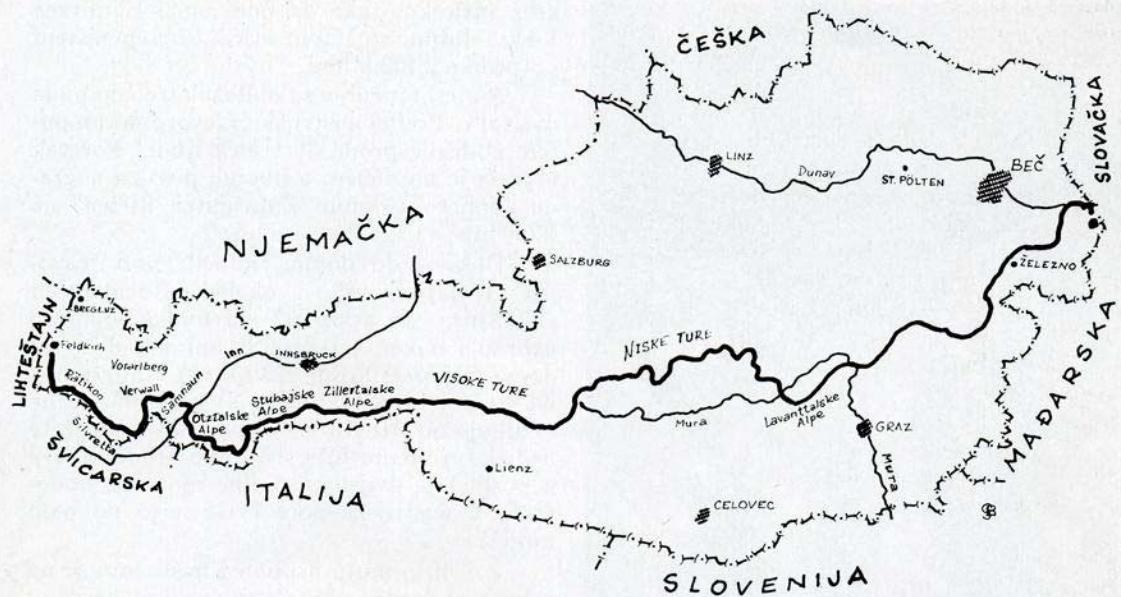
Svaka alpska zemlja ima svoje transverzale, više ili manje teške, kraće ili duže. No, najalpskija europska država, Austrija (planinsko područje čini 70% teritorija), ima svakako najdužu alpsku transverzalu, svoju istočno-zapadnu stazu 02.

Nastala 1977. godine, staza 02 započinje u gradiću Hainburgu, smještenom na obalama Dunava istočno od Beča. Prolazeći potom skoro kroz sve austrijske pokrajine, osim Gornje Austrije i Istočnog Tirola, prolazi kroz 18 planinskih područja i završava nakon 1 300 kilometara u gradiću Feldkirch, u Vorarlbergu. Zanimljivo je da staza 02 u svojoj završnici prolazi i kroz kneževinu Lichtenstein.

Staza 02 najbolje je opisana u vodiču

“Zentralalpenweg 02”, autora Fritza Peterke. On je ovu transverzalu podijelio u 65 jednodnevnih dionica, a svaku dionicu po težini označio s jednom od četiri crne točke. Odlučite li obići ovu stazu ili samo neke njezine dijelove, podrobnije obavijesti možete dobiti na adresi: Zentralalpenweg 02, Geschäftsstelle, Postfach 33, A-2103 Langenzersdorf, Österreich.

U središtu “zelenog srca Austrije”, kako sami Štajerci nazivaju svoju pokrajinu, nalazi se Bärenschützklamm, austrijska verzija Vražnjeg prolaza. Samo, tamo, barem prema nazivu, nisu nekada prolazili vragovi, nego medvjedi koji su se ulovili u stupicu strme sutjeske.

Gledajući s juga, do Bärenschützklamma se može relativno jednostavno doći na dva načina. Prvi je auto-cestom iz Graza, vozeći se na sjever, u pravcu Bruck-An-Der-Mur i skrenuvši s nje, nakon 35 km u selo Mixnitz. Druga je mogućnost lokalnim vlakom koji svakih sat vremena polazi iz Graza prema Bruck-An-Der-Mur i kojemu je Mixnitz uobičajena postaja. U svakom slučaju, od sela je dobro markirana staza prema klancu.

Od sela se može autom produžiti još kilometar na istok do prestanka asfalta i tu parkirati. Tko želi kampirati može to u malom, ali dobro uređenom campingu. Od kraja ceste slijedi polusatni uspon do male zaravni na ulazu u središnji dio sutjeske. Tu se nalazi naplatna kućica. Službeno, prolaz je otvoren od početka travnja do kraja listopada, no kako nema nikakve ograde, može se u središnji dio sutjeske ući bilo kada. Jednako je i s dnevnim radnim vremenom (9 do 17 sati). Cijena ulaznice je 30 Asch. Međutim, sutjeska Bärenschützklamm je samo jedan odsječak transaustrijskog planinarskog puta 02 i može mu se prići i s druge strane, tako da tek manji dio posjetitelja plati ulaznicu. Ne samo za "obične" posjetitelje, nego i za austrijske planinarske autore, Bärenschützklamm je najljepša sutjeska s vodopadima u cijeloj Austriji. Još 1901. godine su članovi Alpskog kluba iz Graza uredili pristup i staze, ponajviše montirajući mostiće i stepeništa. Njihov je

Ulaz u Bärenschützklamm

Bärenschützklammn

Foto: K. Kedemenec

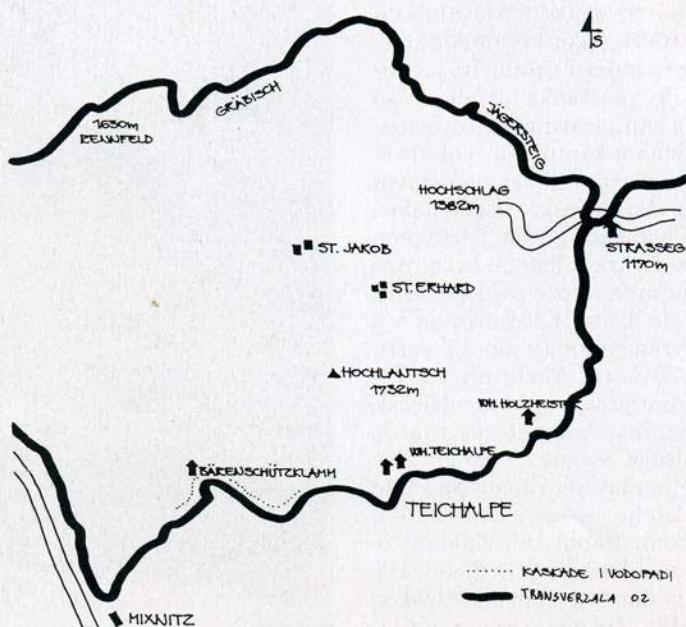
trud u proljeće 1943. godine odnijela bujica. Šest godina poslije, 1949. je obnovljena staza

kroz sutjesku, tako da ona danas obuhvaća 1,4 km duljine sa 109 mostića, 51 stepeništem i otprilike 2 400 stuba.

Andreji i meni je za obilazak trebalo puna dva sata. Prema austrijskim izvorima tim putem godišnje prođe 30 tisuća ljudi. Početak uspona je na 450 m, a hladno pivo za nagradu popijete u domu "Zum guten Hirten" na 1 209 m.

Došavši do doma, odlučili smo "osvojiti" i najviši vrh u okolini, Hochlantsch (1 732 m). Sa staze 02 skrenuli smo lijevo uzbrdo i nakon četrdeset minuta došli do doma Schüsserlbrunn (1 400 m), smještenog na strmoj litici planine. Ni po čemu se ne razlikuje od drugih sličnih domova, ali je te nedjelje u njemu bilo sve puno Madara, koji u posljednje dvije-tri godine masovno hodochaste u austrijske gore (više nego na naše more!).

Još 40 minuta uspona i našli smo se na vrhu, standardno obilježenim velikim drvenim križem. Gledajući prema zapadu vidimo obrise doline rijeke Mure, odakle smo i krenuli, na sjeveru su Alpe oko Semmeringa, na jugu Schöckl iznad Graza, a na istoku najljepši pogled, prema Teichalmu i prekrasnom jezeru na visini od 1 200 m. Za jednodnevni izlet sasvim dovoljno! Idući put o Sonnblicku.

Ukleta Vettica se ne da

IGOR JELINIĆ, Rim

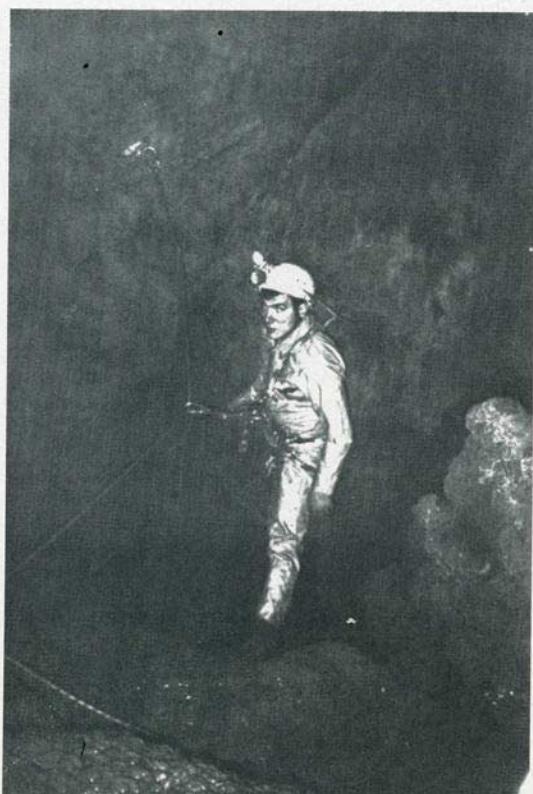
Oko špilja i jama od davnina su kolale u najmanju ruku čudnovate priče. Nerijetko su bile upravo strašne i jezive, o čemu svjedoče imena mnogih jama, a i odnos ljudi prema njima, i to ne samo u najzabitijim krajevima. Mi speleolozi bili smo ti koji smo donekle tu famu razbili, s podsmijehom prema raznim praznovjericama vezanim uz speleološke objekte.

Vettica je poznata od davnina. Njezina dva otvora, međusobno udaljena desetak metara, stoje nad 146 metara dubokom provaljom. Takva je pojava sigurno oduvijek bila praćena strahom i praznovjerjem. Još 1927. godine rimski speleolozi silaze niz prvu vertikalnu. Tek 1953. silazi se do dna, tada izmjereno na 223 metra. Deset godina poslije novo mjerjenje daje rezultat od 190 metara. Dno, odnosno ono što se tada smatralo dnom, ponovno je posjećeno tek 1983. i to tehnikom jednostrukog užeta, po prvi puta bez ljestava. Vettica se tada još nije odupirala, očito zadovoljna što su njezine prave tajne još ostale skrivene. Osim nekoliko dodatnih posjeta, svo to vrijeme bila je na miru, nesmetana u svojoj hladnoći, tišnj i od ljudi još netaknutim prostorima.

Velika prostrana šupljina bila je više puta uočena, ali su je raniji istraživači zanemarili zbog njene nepristupačnosti. No prošle je zime vještim zanjihavanjem prekršena "zabranu". S druge strane dosegnutog "prozora" svladan je skok od pedesetak metara, ali je zbog nedostatka užeta istraživanje prekinuto. S nesavladanom skokom koji slijedi, dubina iznosi oko 200 metara, što u ovom kraju nije česta pojava. Vrlo zadovoljni dalnjom perspektivom istraživači odlaze kući. No, Vettica nije zadovoljna, odlučila je da se ne predala lako.

Pomalo razočaran redovito uskim i teškim prolazima u speleološkim objektima čitave rimske regije, oduševljen sam pozdravio ideju o nastavku istraživanja vrlo prostrane i morfološki savršeno jednostavne Vettice. U

krugu Kluba počeo sam reklamirati Vetticu kao vrlo dubok i značajan objekt. Ako se dobro sjećam, to nije bio plod reakcije ne-kakvoga mog šestog čula, već žarka želja da konačno i tu, u Italiji, sudjelujem u kakvom značajnijem istraživanju. Trijezno gledajući, niska visina ulaza i blizina mora nisu mnogo obećavale, ali sam ipak navaljivao. Zbog zainteresiranosti svih istraživača iz prethodne akcije za ponovno istraživanje, kao i zbog klupske etike koja nalaže čekanje na trenutak u kojem su svi slobodni i spremni za akciju, do toga nije došlo mjesecima. Nekoliko u

Posljednja polica iznad Slanog jezera (na slici
Igor Jelinić na -332 m.) Foto: Stefano Soro

ABISSO LA VETTICA

CASTRO DEI VOLSCI - FR

istražio i
topografski snimio:

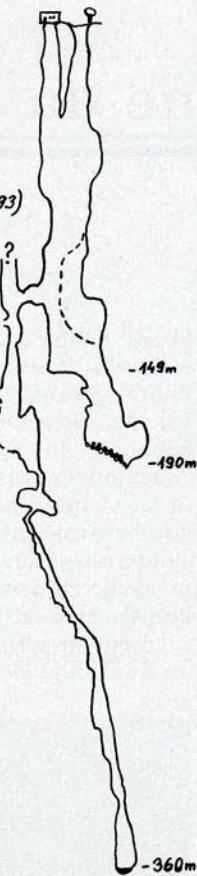
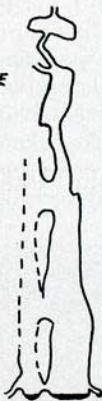
SPELEO CLUB ROMA (1963/92/93)

crtao: I. Jelinic

0 50m

profil

28°E/70°-80°SE

posljednji čas poništenih dogovora zbog izuzetno lošeg vremena, nečija iznenadna bolest ili zauzetost, doveli su do u šali dobačenog: "Vettica se ne da!". Uza smijeh, svi smo to potvrdili, ponovno se još jednom prisjećajući svih odustajanja.

Konačno se u svibnju 1992. skuplja 11 speleologa. Ne prolazi nezapaženo da se točno u dogovoren vrijeme nalazimo svi. Netko pomalo praznovjerno, u šali naravno, izražava sumnju u uspjeh akcije. Vrijeme je savršeno i mala kolona od tri automobila kreće. Već pred kraj onog dijela puta koji se prolazi vozilima, shvaćamo da tvrdoča Vettice nije šala: sudar, koji prolazi bez težih posljedica za ljude, svršava potpunim uništenjem auta. Vlasnik ostaje u obližnjoj mehaničkoj radionicici, dok mi ostali, natrpani u dva auta, proglašavamo Vetticu ukletom.

U srpnju, ohrabreni lijepim i suhim vremenom, odlazimo ponovo. Na autoputu Rim-Napulj zapadamo u užasnu oluju koja, uz vrlo jak pljusak, traje čitav sat. Divan početak! Ali, idemo do kraja ma što se dogodilo. Plju-

sak i vjetar prestaju, nebo se donekle čisti, a moj Renault 14 otkazuje poslušnost. Auspuh je pukao i auto stvara jezivu buku. Pravim se kao da je ne čujem, s obzirom da je subota poslijepodne i da je mehaničara nemoguće naći. U skladu s dogovorom krećemo dalje. Parkiramo aute i nastavljamo pješke oko sat i po uzbrdo debelo natovarenim s oko 300 metara užeta. Potkraj uspona nebo se ponovo mrači i počinje kiša. Dok se pred ulazom u jamu presvlačimo, prolom oblaka. Svi smo potpuno mokri, no meni tada pada kamen sa srca. Ipak je praznovjerje privilegija neukih. Sada je sasvim jasno da obrana Vettice od našeg istraživanja nije nikakvo praznovjerje, već puka realnost! No, ovo su njezini "posljednji trzaji". Odlučniji nego ikad, ulazimo.

Već na prvoj maloj polici svi se rukuju i čestitamo si, iako još nismo ni započeli. No, sada smo samo speleolozi u jami, a to je otprilike kao ribe u vodi ili ptice na grani...

Nastavak istraživanja Vettice po koječemu je bio poseban doživljaj. Jama je vrlo lijepa i duboka preko naših očekivanja. Uže koje smo ponijeli nije dostajalo — zaustavili smo se desetak metara iznad jezera čiji se kraj ne vidi. U ranijim razgovorima u šali sam rekao da niska nadmorska visina ulaza (685) ne znači ništa jer ćemo doći do slanog jezera (morske razine). To se, naravno, nije dogodilo, no jezero na dubini od 360 metara ipak smo prozvali "Lago salato" — slano jezero. U konačnici, istraživanje kao i mnoga druga. Takvih je bilo i bit će ih opet, ali nam takav otpor nije pružila niti jedna jama i po tome ćemo je pamtitи.

Spomenuo bih još i naknadne pokušaje istraživanja. Prvi je mojom bolešću djelomično osuđen. Nekolicina ostalih i bez mene su se dočepali Vettice, ali u takvom krnjem sastavu (četvorica) uspjeli su samo topografski snimiti oko 270 metara dubine. Jama ima još mnogo nepoznanica i ljubomorno ih čuva, no dolijat će ona već. Naš sljedeći cilj je "Lago veramente salato" — stvarno slano jezero. U međuvremenu smo, poučeni ranijim iskustvima, spremni na sve smicalice "uklete Vettice".

A smijali smo se neukim brđanima...

Sredinom srpnja oveće društvo ponovno ostaje bez rezultata. Trojica opremaju jamu do baze posljednjeg skoka od 100 metara i nakon petosatnog čekanja užadi koju bi ostali trebali donijeti s površine, izlaze i nalaze tih sedam (7) poznatih i priznatih speleologa kako spavaju uz prazne bocune vina. Bah,

događa se i najboljima. Ali zašto baš Vettica?!

Shvativši da se zbog neizbjegnog čekanja na vertikalama gubi mnogo vremena, mijenjamo taktiku njenoga istraživanja te u listopadu odlazimo u petoro, no zbog izuzetno jakog vodenog toka na prvoj ulaznoj vertikali, prinuđeni smo odustati već nakon pedesetak metara. Mokri do kože odlučujemo pričekati suhlje razdoblje.

Konačno, početkom siječnja 1993. u prilično povoljnem razdoblju hidrološke aktivnosti jame (dugotrajna anticiklona), u šestoru odlazimo i definitivno (da li?) svladavamo dubine i čud Vettice. Na koncu ipak nismo sigurni

tko je pobjednik a tko pobijedeni. Poigrala se s nama do zadnjega. U nadi da se jama nakon već viđenoga jezera nastavlja, nosimo oko 150 metara užadi za eventualne daljnje skokove i traverze. Nažalost, uzaludan napor, jer je jezero ujedno i dno. Jedini nastavak vodi do drugog jezera na istom nivou, koje zbog okusa razočaranja nazivamo "Lago amaro" — gorko jezero.

No, ipak, 360 metara dubine ne dostižu se svaki dan, pa smo zadovoljni. Tko zna, možda neki od mnogobrojnih "prozora" vodi u nove, još neviđene dijelove i nove dubine. Vrijeme će pokazati.

Naravno, ako to Vettica dozvoli.

Stazama sjevernog Velebita

TOMISLAV PAVLIN, Zagreb

Tek što smo dogovorili i donijeli odluku o uređenju dijela Velebitskog planinarskog puta (VPP), pojavio se problem dolaska skupine planinara koja bi trebala završiti uređenje staze, donijeti nove pečate na vrhove i ostalo. Kombi nam nije bio na raspolaganju, a uza svu opremu poći na put međugradskim autobusom bilo bi prilično teško. Već pomalo beznadno nazvao sam Miju koji zbog obilja posla nije bio siguran hoće li ići i ponovo ga pitao. Kratka tišina, pa nedoumica, a onda kratak odgovor: Kada krećemo?

I tako je jedno jutro polovicom kolovoza prepun auto ljudi i stvari krenuo put Velebita. Do Brinja je bilo dobro, a u Žutoj Lokvi policajci su riješili našu nedoumicu rekavši nam da je put do Krasnog preko Švice siguran.

Magleno jutro nije nas spriječilo da putem vidimo sve strahote ratnog sukoba. Srušene kuće i ogoljeli zidovi bili su nijemi svjedoči ratnih užasa.

Simbolika starog i novog na Plančicama
Foto: T. Pavlin

Skretanjem prema Švici ušli smo u područje sunca s plavetnilom neba i svježinom šume nakon prohujalog kratkotrajnog nevremena.

U silazu prema Krasnom prošli smo po red novoga asfaltiranog prilaza prema svetištu Majke Božje. Radnici su užurbano radili. Blizila se Velika Gospa, dan kada će ovdje sve vrvjeti posjetiteljima.

Projurili smo kroz Krasno, zamjetivši razrušen i zapaljen hotelski objekt, koji, raketiran, neće tako skoro primiti u posjet planinare kao nekada.

Obradovali su nas Oltari gdje smo vidjeli da se priprema proširenje skloništa, što će naćiniti vrijedni sisački planinari. Posebno nam je bilo dragو što je dogovorenod da jedna od KT VPP-a bude ovdje. Usput napominjem da će i Vratnik biti nova KT, pa će tako i ovaj dio Velebita oživjeti prolaskom planinara.

Pečat smo ostavili u gostonici ispod skloništa u Oltarima i krenuli prema Zavižanu. Cesta je bila prazna. Čak ni na Siči nije bilo nikoga.

U domu na Zavižanu toplo smo se obukli jer je, prema riječima Drage Vukušića, prvog velebitskog meteorologa, temperatura svega 14°. Upola manje nego u Zagrebu!

Bilo je ugodno prošetati do Balinovca, gdje ostavismo pečat i upisnu knjigu, te do Velikog Zavižana. Zahrdala kutija na vrhu opominje da bi je trebalo obnoviti. Pogled prema okolnim vrhovima budio je naše planinarske želje. Posebno nas je dražio pogled na Hajdučke kukove, jer nas je očekivao sutrašnji posjet i uređenje pristupa. Vjerujemo da će i pečat VPP-a privući planinare u obilazak toga prelijepog, a nepravedno zapostavljenog dijela Velebita.

Dobro označenim putom spustili smo se u Modrić dolac, jedan od najljepših velebitskih bisara. No, ovakvog ga još nismo vidjeli; i ovdje je suša učinila svoje.

Kasno popodne stigosmo u kuću na Alanu. Posljednjih je godina tu vrlo živo. Redovna dežurstva ljeti i mogućnost brojnih izleta uokolo, privlači mnoge planinare.

Ljudi su ovdje kao jedna obitelj. Navečer se prepričavaju protekli događaji, pa smo tako saznali najnovije vijesti s tog dijela Velebita. Kuća je mirisala po svježe ubranom vrijesku. Dok su drugi ostali budni uz svjetlo svijeća, kod nas je umor učinio svoje: odmah smo pozaspali.

Drugog smo jutra planirali autom do Plančica, doline iza Vel. Lubenovca, odakle

se za malo više od dva sata može do Hajdučkih kukova. Pred kućom Vukušića na Alanu susretosmo šibenske planinare u društvu s legendom ovog kraja, Danom Vukušićem, koji ima "samo" 87 godina! Obećali smo da ćemo svratiti navečer i malo, kako oni kažu, proljudikati.

Cestom stigosmo do raskrižja, a zatim po oznakama ulijevo, da bismo preko velike livade Tuderevo ušli u šumu. Na sljedećem raskrižju vidjesmo na jednom podzidu jasnu shemu putokaza, pa opet krenusmo lijevo, jer desni vodi prema Vranjkovoj dragi.

Na idućem raskrižju krenusmo ponovo lijevo, ovog puta na sreću, da bismo u širokom luku stigli iznad velike travnate udoline Velikog Lubenovca, a zatim na drugu stranu gdje ulazimo u dolinu Plančice. Nakon 400 m ugledasmo strelicu koja označava pješački put za Hajdučke kukove. Na velikoj smreki vidjesmo natpis "PSH 1984". Mi dodasmo "HPS 1992". Zahvaljujući svojim prethodnicima, krenuli smo označenom stazom, koju smo usput čistili i obnavljali oznake.

Prvi je dio puta ugodna šetnja valovitim šumskim terenom. U podnožju najvišeg vrha bilo je mnogo teže. Put je sproveden kroz visoku šumu koja se naglo razrjeđuje. Ostaje nam samo kamen u stalnom oštrom usponu. Markacije su bile jedva vidljive, pa smo ih teškom mukom pronalazili i obnavljali. Taj nam je dio Velebita bio nepoznat i neprestano smo otkrivali neke nove, zanimljive detalje.

Umorni, stigosmo na vrh, gdje uz visinski pečat dodasmo i onaj novi, VPP-ov. Uz upisnu knjigu našli smo i bocu s papirom i imenima prvih "službenih" posjetilaca vrha. Bijaše to društvene koje je 1984. označilo put. Čitamo imena: Đane Vukušić, Marijana i Ale, te neimari iz "Željezničara" — Konestra, Znika, Jerman i Kralj.

Iako je ovaj vrh jedan od najnepristupačnijih i najtežih za obilazak, zavređuje uspon. Razgledi su jedinstveni. Nalazite se u sredini zastrašujućih i lijepih vrhova koji, kao i stijene i provalje uokolo, izazivaju vaš respekt i divljenje.

Prestanak zujanja pila šumske radnika u podnožju podsjetio nas je da je vrijeme povratku. Bili smo umorni, ali i zadovoljni obavljenim poslom.

Kod Vukušićeve kuće bili su već Šibenčani, koji se netom vratise s Velikog Kozjaka. Domaćini nas pozvaše u kuću, gdje smo uz odličan sok (ostala je tajna od čega!) i kavu

dugo "ljudikali". Akoprem nije bilo stalnog gosta ove kuće, također legende ovog kraja, Sime Balena, prisjećali smo se njegove knjige o ovom dijelu Velebita.

Mogli smo ovako ostati do dugo u noć, no trebalo je razmišljati i o odmoru. Začas nas eto u planinarskoj kući na Alanu.

Sutradan krenusmo ranije, jer smo htjeli urediti put prema Vel. Kozjaku, te preko Lubenovca do skretanja za Hajdučke kukove u Planićama.

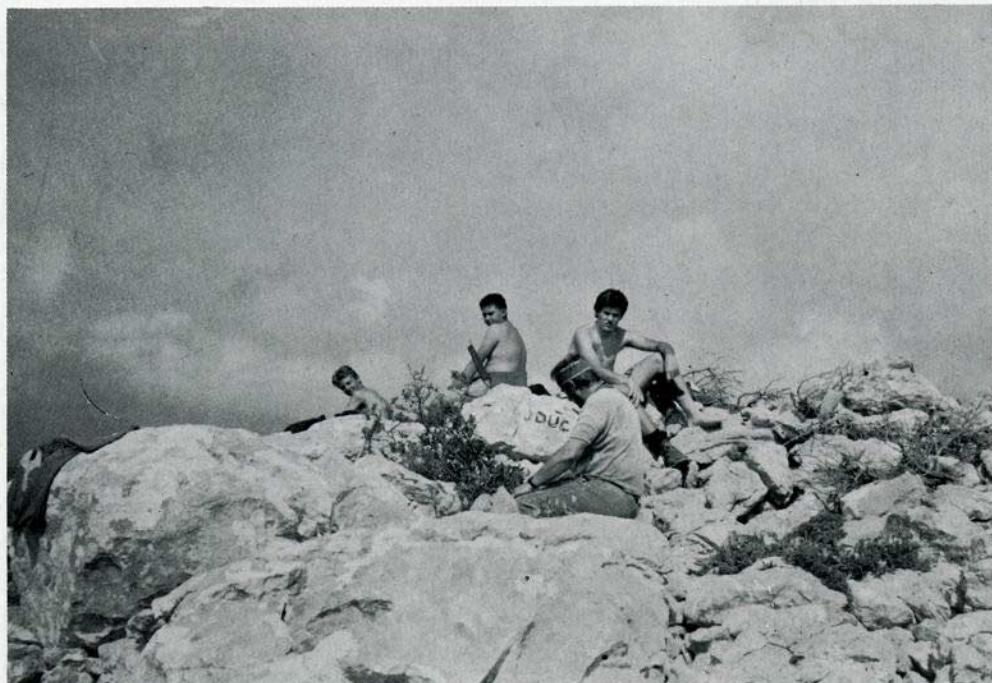
Na već spomenutom raskrižju gdje je ucrtna shema putova na betonskom zidu, krenusmo desno markiranim putem za Vel. Lubenovac i Vel. Kozjak. Za dvadesetak minuta skrenusmo lijevo prema Vel. Kozjaku. Put je dobro uhodan i označen, pa smo uskoro bili na rubu velike ponikve sa čije je druge strane bila skupina Vel. Kozjaka. Dok smo razmišljali treba li poći lijevo ili desno, začuh povik: — Eno vuka!

Zaista, stajao je kojih stotinjak metara od nas, na izlasku iz šumarka. Naravno, dok sam se spremio da ga slikam već je nestao.

Krenusmo strmo u ponikvu, pa desno prema sedlu, gdje smo do vrha pročistili put prilično zarastao u klekadinu. Put je do vrha lagran.

Ostavismo pečat i upisnu knjigu. Nemoguće je dolično opisati prirodu ovog dijela Velebita. Prekrasne stijene ukrašene cvijećem, klekadinom i ponekom velikom smrekom, veliki i mali doci uokolo te vidici na velebitske vrhunce i beskrajne šume prema Lici. Posebno privlače pogled Mali Kozjak i Rožanski kukovi, Mali Rajinac i Zavižan, pa opet Hajdučki kukovi. Mnogo bi se moglo napisati o ljepoti ovog kraja, ali ostavimo nešto i budućim posjetiteljima, neka sami otkriju.

U povratku sputismo se do šumarske kuće na Vel. Lubenovcu, koja je u dobrom stanju i mogla bi biti prikladno sklonište posjetiocima. Nastavismo preko Lubenovca dobro vidljivom stazom do ceste, gdje nas je čekao Mijo s autom. Nastavismo prema Alanu, da bismo se vratili umorni, zadovoljni i puni planova za iduću godinu.

Markacisti na vrhu Hajdučkih kukova

Foto: M. Gorski

Oblaci nad vrhom Sv. Gere

VLADIMIR JAGARIĆ, Zagreb

S obje strane hrvatsko-slovenske granice, između dolina rijeke Kupe i Krke, prostire se gora koja se na hrvatskoj strani naziva Žumberačkom gorom a na slovenskoj Gorjanci.

Najviši predio gore valovit je proplanak, oko 300 m dug; proteže se u smjeru istok — zapad. Na tom su proplanku tri vršića, prvi je na jugoistočnoj strani (1 175 m), drugi na zapadu (1 171 m), dok je u sredini, gdje je visoki geodetski stup, treći najviši vršić (1 178 m). To je ujedno i najviši vrh Žumberačke gore, Sv. Gera (donedavno bio je to i glavni vrh Gorjanaca, Trdinov vrh).

Problem oko granice u Žumberku sa susjednom Slovenijom nastao je, kao što je poznato, kad su slovenski teritorijalci svojevoljno zaposjeli vojarnu na vrhu Sv. Gere, nakon što su se iz nje povukli vojnici bivše

JNA. Zgrada vojarne je na hrvatskom teritoriju, što je vidljivo iz zemljšnjih knjiga u općini Ozalj (a također i iz Atlasa Slovenije — Mladinska knjiga, Geodetski zavod SRS, Ljubljana 1985).

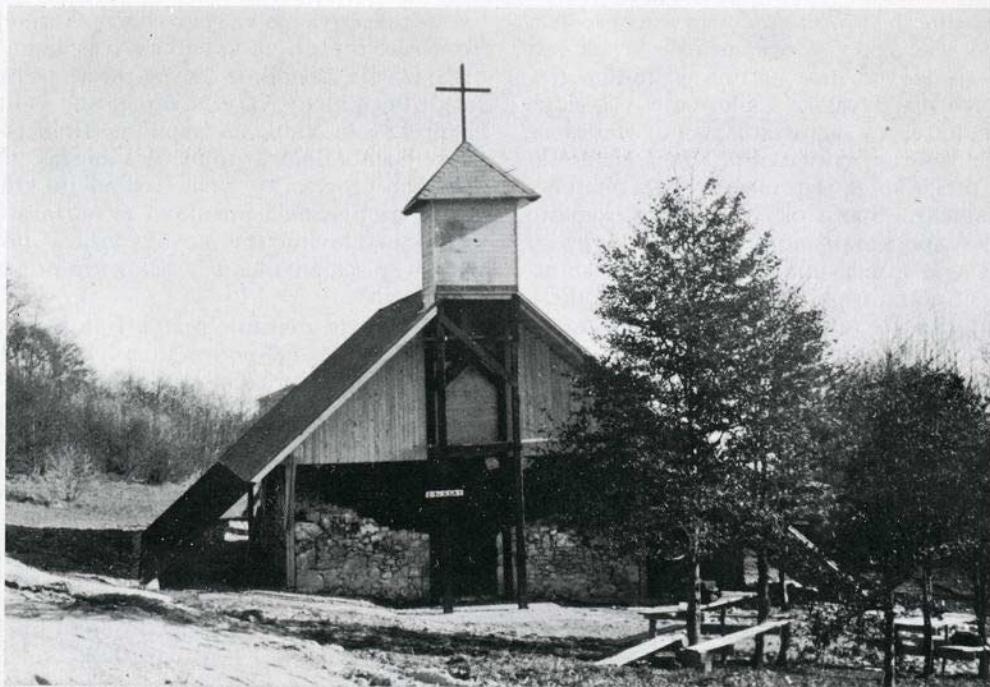
Problem je pobudio veliko zanimanje i u široj javnosti, a val ogorčenja među žumberačkim pučanstvom nastao je kad su slovenski teritorijalci skinuli hrvatsku zastavu s visokog geodetskog stupa, koji se također nalazi na hrvatskoj strani.

Usljedili su razgovori na najvišoj razini državnih delegacija. Utvrđeno je da su međusobnim priznanjem država Hrvatske i Slovenije priznata načela nemijenjanja bivših republičkih granica (uz manje ispravke, koje su uvijek moguće). Vođene su i rasprave između ministarstava obrana obiju država,

Radovi na istraživanju i obnovi crkvice Sv. Ilike

Foto: Damjan Lapajne

Obnovljena crkvica Sv. Ilike

Foto: Damjan Lapajne

formirana je i zajednička komisija za razgraničenje — ali stvarnih rezultata, što se područja Sv. Gere tiče, još uvijek nema. Poznato je jedino da je slovenska strana priznala da je vojarna na teritoriju suverene države Hrvatske, ali usprkos tomu slovenski teritorijalci još su uvijek u predjelu vrha Sv. Gere, u zgradiji vojarne bivše JNA.

Planinari koji prolaze (bez ikakve smetnje!) najvišim grebenom Žumberačke gore i Gorjanaca, od kote 978 do vrha Sv. Gere, znači, graničnim područjem, primjetit će na nekoliko mjesta ploče s natpisom "Pozor, državna meja". Na samom proplanaku vrha Sv. Gere takvog upozorenja nema. Da se možda ne čeká rasplet razgraničenja u Piranskom zaljevu? Jer oko kopnenih granica između Hrvatske i Slovenije, bar što se Žumberka tiče, većih problema nema.

Neki slovenski političari svojevremeno su priželjkivali da se neka pogranična područja otcijepi od Hrvatske i pripoji Sloveniji. U Žumberku se to odnosilo na okolicu Radatovića i Dragoševca. Bilo je, nažalost, pojedinaca i među samim Žumberčanima koji su bili skloni takvom otcjepljenju. Međutim, cijelokupno žumberačko pučanstvo energično se tome suprostavilo. U tome je prednjacio nizom članaka "Glas Žumberka", list za na-

rodno gospodarstvo, kulturu i društveni život Žumberka.

Razgovori oko žumberačke granice ne bi smjeli razdvajati već spajati dva naroda, jer ih na ovim prostorima vežu vjekovno prijateljstvo, zajednički poslovi i dobrosusjedski odnosi (privatni su telefoni mještana Radatovića priključeni na slovensku telefonsku centralu; Metličani dobivaju vodu iz Rajakovića, iz Hrvatske; Radatovići i okolna sela koriste struju iz Slovenije; neki Žumberčani rade u novomeščanskim i metličkim tvornicama, a slovenska se tvornica nalazi na hrvatskoj strani itd.). Potrebno je jedino sačuvati mir, a pitanja će se s vremenom riješiti, samo treba strpljenja.

Poduzeća "Hrvatske šume" i "Hrvatske ceste" izgradile su već cestu od Sošica preko Boljare do vrha Sv. Gere. U planu je izgradnja i druge ceste, preko Vivodine. Ona će se spojiti u predjelu Keserskih blata, ispod Sv. Gere, sa cestom koja dolazi iz Sošica; jedan odvojak povezat će se i s Radatovićima, a postojeća cesta od Radatovića preko Sekulića do Keserskih blata već je obnovljena i završena. Izgradnjom tih cesta stanovništvo ovih krajeva bit će prometno i životno povezano s unutrašnjom Hrvatskom.

Sredinom proplanka najvišeg predjela Žumberačke gore i Gorjanaca prolazi kolski put koji je već desetljećima prirodna granica između Hrvatske i Slovenije. S jedne strane puta, na hrvatskoj strani, nalazi se zgrada vojarne, crkvica Sv. Ilijе i geodetski stup (preko kojeg je prolazila bivša republička granica). Spora oko tih čestica, kao što smo već spomenuli, ne bi smjelo biti, jer su zapisane u gruntovnim knjigama i u katastarskom planu u općini Ozalj (k.o. Sekulići). Na suprotnoj strani puta, na slovenskom teritoriju je crkvica Sv. Gere, drvena baraka i telekomunikacijski toranj. Montažne kućice radio-amatera na zapadnom vršiću također su na slovenskoj strani.

Dakle, ispravak granice trebao bi biti samo na čestici najvišeg vrha, tamo gdje stoji geodetski stup, jer je preko njega, ne baš tako davno, prolazila granična linija bivših socijalističkih republika Slovenije i Hrvatske.

Povjesničari i putopisci najviši vrh Žumberačke gore i Gorjanaca različito su nazivali: Kuka-gora, Sv. Gora, Sv. Petka, Sv. Jera, Palež i Sv. Trdina (!). J. Frischauft ga naziva dvojikom imenom, vrh Sv. Gere i Sv. Ilijе ("Das Uskoken-Gebirge", 1890). Najčešće su se ipak pojavljivali nazivi: Sv. Gera i Trdinov vrh.

A kada i kako je vrh dobio ime "Trdinov vrh" opširno nam je opisao J. Župančić u "Planinskom vestniku" (1962, str. 133). Ukratko to se dogodilo ovako:

Predratni predsjednik i tajnik Slovenskog planinskog društva u Novom mjestu Ferdo Seidel i Otmar Skale, te slovenski publicist Josip Wester, potaknuli su preimenovanje vrha Sv. Gere u Trdinov vrh. Za tu promjenu najprije se morallo izjasniti stanovništvo gorskih i podgorskih naselja Gorjanaca, što se i dogodilo na velikom narodnom zboru održanom 6. lipnja 1921. ispred gostionice "Pri Zajcu". Tek je nakon molbe i rješenja ministarstva unutrašnjih poslova u Beogradu, te mišljenja pokrajinskih uprava Ljubljane i Zagreba odlučeno da se najviši vrh Gorjanaca (i Žumberka) nazove imenom Trdine. Svečanost imenovanja održana je 15. kolovoza 1923. na proplanku vrha Sv. Gere.

Otada najviši vrh Žumberačke gore i Gorjanaca ima dvojaki naziv, Hrvati su ga i dalje zvali Sv. Gera a Slovenci Trdinov vrh.

A sada, nakon što je potvrđena činjenica da je najviši vrh na hrvatskoj strani, on može imati samo jedno ime, Sv. Gera, a zapadni vršić, koji je visok 1171 m (niži je samo 7 m od

Sv. Gere) najviši je vrh slovenskih Gorjanaca. To je ono mjesto na kojem su već planinari i organizacija Zelenih iz Novog mesta postavili razglednu ploču, jer je s kamenitog vidikovca prekrasan vidik na zapadnu Dolenjsku i brežuljkastu Belu krajинu. I samo još da se službeno proglaši taj vršić Trdinovim vrhom, pa da uz pjesmu i pucnjavu iz mužara (kao 1923.) proslavimo ime novoga vrha i slavnog Trdinu, pisca znamenitih "Bajke in povesti o Gorjancih".

Nažalost, moramo priznati da nema više one romantike na području najviših vrhova Žumberačke gore i Gorjanaca opisane 1898. godine u Hirčevim "Pismima iz Žumberka", a ni poezije krajolika iz Hranilovićevih "Žumberačkih elegija" iz 1893. godine. Izgrađeno je tu, poslije drugog svjetskog rata, što treba i ne treba: žicom ograđen i ozloglašen vojni objekt, dvije montažne limene kućice s radio-antenama i drvena baraka kojom se koriste novomeščanski skijaši za sklonište. Glomazni geodetski betonski stup u obliku obeliska okružen je šikarom i visokim bukovim stablima; postavljen je 1960. umjesto dotrajale drvene piramide. Tu je i čelična grdosija, iz daleka vidljiv 90-metarski telekomunikacijski toranj, koji svojim povremenim podmuklim brujanjem rastjeruje ono malo ptica što ih još ima u okolnim šumama. Izgradnjom cestovnog prilaza vrhu sa žumberačke strane (sa gorjanske strane cesta već davno postoji) dolazit će i mnogi motorizirani turisti. Pripovijeda se i o gradnji jednog ugostiteljskog objekta! Još i to! Pa zar onda ne bi bilo bolje da se zgrada vojarne preuredi u planinarsko-turistički objekt? Znamo da je to mjesto strateški važno, ali turistički djelatnici, hoteljeri i planinari također znaju da je ta zgrada i za njih primamljiva. Uostalom, na taj način ostvarila bi se ideja planinara ing. Zvonimira Badovinca koji je 60-tih godina predlagao u elaboratu "Žumberak, turističko predgrađe Zagreba", da se osim na Blaževoj gori izgradi i na području Sv. Gere planinarsko-skijska kuća, a "prema prilikama i jedan turistički hotel".

Ipak ima nešto posebno što na prostoru vrha Sv. Gere treba vidjeti i posjetiti. To je obnovljena crkvica sv. Ilijе.

Zapadno od glavnog vrha, u blizini tornja, dvije su crkvice, udaljene jedna od druge desetak koraka. Na hrvatskoj se strani nalazi obnovljena crkvica Sv. Ilijе, a na slovenskoj, kao što već znamo, sv. Jera (tako Slovenci nazivaju Sv. Geru), koja se također obnavlja.

Na poticaj preč. Mile Vranešića, žumberačkog dekana i stojdraškog župnika, u ljetu 1990. započeli su radovi na obnavljanju crkvice Sv. Ilike. Nakon što je očišćena okolica i unutrašnjost crkvice, arheolozi i povjesničari umjetnosti Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture iz Zagreba pod vodstvom prof. Damjana Lapajna, istraživanjem su pronašli jednu malu metalnu kutiju u kojoj se nalazio na papiru pisani tekst, ali ga stručnjaci nisu mogli pročitati zbog oštećenja. Naden je i jedan novčić datiran 1763. godinom. Sačuvan je pod crkvicom, dijelovi zidova, kameni oltar i jedna udubina u zidu. Ustanovljeno je da je crkvica primjer gotičkog crkvenog graditeljstva i da je građena u vrijeme prvog doseljenja uskoka u Žumberak, sredinom 16. stoljeća. Prema tome crkvica je jedna od najstarijih grkokatoličkih crkava u Hrvatskoj.

U djelomično obnovljenoj crkvi, u ne-

djelu 9. kolovoza 1992. održano je, uz nazočnost mnogih vjernika s obje strane granice, prvo bogoslužje, misa zahvalnica posvećena miru u Hrvatskoj i u znak zahvalnosti što se u Žumberku u ovom Hrvatskoj nametnutom ratu sačuvalo mir. Sveta se liturgija služila po bizantsko-slavenskom obredu, a predvodili su je grkokatolički i rimokatolički svećenici.

U nastavku radova na obnovi crkvice Sv. Ilike, u jesen 1992. postavljeno je iznad konzerviranih izvornih postojećih zidova drveno kroviste pokriveno zelenom kanadskom šindrom i time je crkvica bila završena. Prekrasno izgleda, uklapa se u prirodni okoliš i čeka vjernike da je posjete, čeka i nas — planinare! Dodimo u nedjelju, 18. srpnja o.g., povodom blagdana sv. Ilike obaviti će se svečani blagoslov crkvice. Očekuje se i dolazak zagrebačkog nadbiskupa, kardinala Kuharića.

Autor ovog članka objavio je u "Hrvatskom planinaru" (1991, str. 158, 204 i 259) opširnu kronologiju planinarstva u Žumberku pod naslovom "Stotinu godina planinarenja po Žumberku". Od jedanaest naslova poglavlja za gornji su članak instruktivni ovi naslovi: Odakle ime Sv. Gera i Trdinov vrh, Vidikovci i vidici, Crkvice sv. Gera i Sv. Ilike.

Sljeme, moj prijatelju!

III. Kako nisam osvojila vrh

DUBRAVKA RAMUŠČAK, Zagreb

Dva dana poslije Božića otišla sam na Sljeme, moju lijepu planinu. Njezinu ljepotu, za druge možda jednu te istu, uvjek otkrivam kao sasvim novu.

Čim sam kod šestinske crkve izišla iz autobusa, zagledala sam se u planinu pred sobom — jer to nije bilo Sljeme! Kuda sam ja to dospjela? Kakva je to nepoznata planina? Prvi obronci iznad naselja bili su riđi, kako sam i očekivala da će Sljeme biti. Iznad

toga riđeg sloja, planinu je stezao rastresit, bijeli pojasi inja, nisko, do podnožja medvedgradskog brijege. Onda je planina gotovo do vrha bila opet riđa i bliska. Ali daleko, daleeko, daleeeeeko iza tih prepoznatljivih oblika pomaljao se čudnovat, širok trapez najvišeg planinskog bila, sasvim nepoznat i stran: monolit od bijela kamena, najmanje 3 000 m visok, a po tajanstvenosti i nestvarnosti s Himalajama prispolobiv. Čak i kad

Na Sljemu

Foto: Tomislav Marković

sam se sabrala, samo sam strogim razumom mogla shvatiti da je to uistinu Sljeme i da je inje to što ga je tako preobrazilo. Kakva su to danas čudna strujanja u zraku što stvaraju inje samo pri dnu i na samom vrhu planine?

Ušla sam u tu čudnu planinu. Ispočetka je sve bilo u redu, put poznat, bezbroj puta prijeđen, šuma pusta, suha, mrtva, mnogo ljudi i pasa. Žurila sam se da izadem iz gomile i zurila u tlo pod nogama. Preda mnom su bili još samo jedan mladi otac, mlada majka i sin od 7-8 godina. Sin i otac su odmakli od majke, ali sam mogla čuti kako tata "soli pamet" živahnog dječaku:

"Nemoj skakati, pazi, past ćeš! Nemoj žuriti, pazi, oznojiti ćeš se! Nemoj hodati natraške, pazi, spotaknut ćeš se!"

Carolija je započela s majkom. Ona je šutjela i kretala se bez težine, usporenim hodom, s glavom neobično iskrenutom prema gore. Kada sam je prestizala, radoznao pogledam mladu ženu i trgnem se. Njezino lice, fino rezano, imalo je nježan i blag izraz, a pogled zanesen i uperen prema gore. I ja sam pogledala prema gore i — tamo našla prvu ovogodišnju Zimu. Bili smo u onom niskom

pojasu inja i sva je šuma bila injem omotana. Oduševljeno sam pozdravila Zimu:

"Zdravo Zimo! Lijepa! Srebrnim filigranom ukrašena! Sjajnim biserjem izvezena!"

S jednakim oduševljenjem i toplinom pozdravila sam i mladu ženu;

"Dobar dan! Neobična šuma, zar ne?"

"Predivna!" — odsutno se osmjehnula.

Ponio me val sreće što sam susrela blisko biće. Ne susreće se baš često blisko biće ove vrste i taj će mi susret još dugo sjajiti kao dragulj.

Na južnom perivoju ispod Medvedgrada zima je isčežnula i šuma postala obična, ali na sjevernom prijevoju sunce je na kratko sinulo iz magle i preplavilo zrak i planinu slapovima riđih boja, od duboko ljubičasto riđe, preko plavo zeleno riđe, do najnježnije ružičasto i zlatasto riđe. Vjerljivo se upravo tada ovdje radala golema riđa duga. Nikada ne bih povjerovala da takve boje postoje, ali eto, toga su božićnog dana postojale ...

I ljudi su najednom iščeznuli, samo su dvojica mladića silazila niz riđu dugu i smijala se:

"Kak' je ona ženska tresnula! Sva se, jadna, raspala! Sklizala se bar 20 metara!"

— a onda su ugledali mene staru i uzviknuli: "Teta, kaj idete na vrh? Nemojte ići, ne bute mogli dole! Ha, gore bute možda nekak' i došli, ali dole se može samo žičarom!"

"?"

"Pa sve je sasvim zaledeno i mi smo se jedva spasili iz leda".

Nisam im baš sasvim vjerovala, a silno me mamio onaj nestvarni himalajski Sljemennov vrh. Krenuh Bažulovkom u nadi da taj put, kojim se dosta rijetko ide, nije uglačan mnogim koracima u ledenu caklinu. I nije bio ledeno uglačan, nego ledeno kvrgav, a led tako tvrdo grbav da ga, mislim, ni derezama ne bih mogla lako svladati a kamo li izlizanim vibramom svojih starih gojzerica. Ipak sam se uputila, posrućući, skližući se, loveći ravnotežu, padajući, pa ustajući, prema začaranom vrhu — dok nisma stala od iscrpljenosti.

Hodala sam cijeli sat. Za to se vrijeme Bažulovka komotno prijeđe cijela, a ja nisam prešla trećinu. Od naprezanja sam podrhtavala. Počela sam razmišljati:

"Ovim tempom do vrha mi treba valjda još tri sata, taman do sumraka. A što onda? Kako dolje po ledu i mraku? Povratak žičarom otpada, jer nemam ni prebijene pare, a i tako sam već umorna da jedva koracam. Natrag!"

Malo sam predahnula, a onda uzdahnula oprštajući se od začaranog vrha Sljemeđa koji mi je, eto, izmaknuo i ovog poslijebožićnog dana ušao u red neosvojenih vrhova kao što su Bavški Grintavec, Kanin dok još nije imao "žičnicu" i Durmitor. Sve sam ih pokušala osvojiti, ali stjecajem okolnosti nisam uspjela. Pa zar baš svaki vrh koji želim moram osvojiti?

ti? Ionako, čak ni one na koje sam se popela zapravo nikada nisam "osvojila", uključujući i ovo naše Sljemeđe, nego su oni osvojili mene i gotovo uvijek, jednakom snagom kao i oni neosvojeni, mame me da dođem. Zadovoljna sam što ne mogu "osvojiti" vrhove, jer bi me onda, možda, prestali zanimati. Ovako im se mogu do beskraja i uvijek NANOVO diviti svježinom prvog doživljaja. Vrhovi i planine su samo naoko isti, a zapravo svaki puta sasvim drugačiji.

Spustila sam se na Kraljičin zdenac, pa niz potok Kraljevac prema Lagviću. Reprezentativna zgrada planinarskog doma, restaurana, što li, zatvorena je, pusta i hladna, a tako bi dobro došla mnogobrojnim šetačima! Ubrzo sam se utješila zbog neosvojenog začaranog vrha, jer je i potok bio začaran. Pod svodovima staklenih čipaka sa zaledenih krošnji probijao se potok kroz crno kamenje i zelenkaste prozirne kristale leda uz obale, praskajući od bezbržnog snijega bijelim zubima nebrojenih kaskada i slapića. Kod jedinog njegovog preostalog pritoka (drugi se se smrznuli i osušili) koji se rušio niz strminu — dražesna sličica — zapelo malo dijete. Mama ga čvrsto drži za kapuljaču skafandera, a ono, nagnuto naprijed širi ručice i zaneseno srlja prema majušnom curku slapića. Silom hoće uhvatiti tu prelijepu igračku što mu pred nosom skakuće, žubori, ljeska se i izmiče. Ne, ne da se uhvatiti! Kad bi mama i dopustila da hvata potoći, dijete ga ne bi zadržalo. Vodica bi izmakla kroz prstiće i pobegla ...

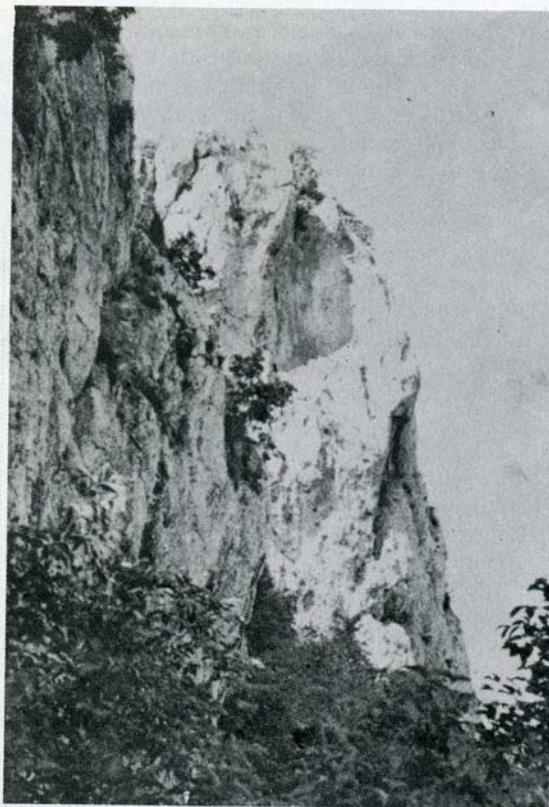
Stigoh doma s dušom u "sedmom nebū", spremna da se suočim sa svime što donosi Nova godina.

Čudesna priroda Malog Kalnika

IVAN STOŠIĆ, Križevci

Veliki Kalnik privlači planinare svojim najvišim vrhom, srednjovjekovnom gradinom i planinarskim domom. Mali Kalnik rijetko tko posjećuje, iako je zbog svoje čudesne

prirode proglašen botaničkim rezervatom prirode. Mali Kalnik je od Velikog Kalnika odijeljen oštrim rasjedom potoka Črnec, dok na sjeveru prema Ljubevodama ti rasjedi nisu

Mali Kalnik

Foto: Lujo Konfici

tako markantni. Mali Kalnik strši kao okomita stijena s najvišim vrhom Sv. Barbara ili Pusta Barbara (460 m), nazvanim vjerojatno po biljci Sv. Barbara ili barica (*Barbarea vulgaris*), slično kao što je i vrh Velikog Kalnika nazvan Vranilcem po biljci vranilova trava, vranilac ili mravinac (*Origanum vulgare*). Na južnoj padini Malog Kalnika izmjenjuju se oranice i vinogradi, nastali krčenjem šuma, te niske šume i, na najvišem dijelu, kamene stijene. Dr. Radovan Kranjčev s pravom tvrdi da upravo Mali Kalnik svojom vizurom, klimatskim ugođajem i zvucima (osobito ljeti) dočarava čudesnu prirodu i dojam niskog submediteranskog gorja.

Biljni je svijet Malog Kalnika ono naj-vrednije što ga odlikuje. Sjeverne padine su pokrivene šumama, vršni dio, koji je zaštićen, nalazi se pod šumskim livadama i niskim šumama, a pri samom vrhu su kamene stijene. Na južnim padinama raste hrast medunac, karakterističan za submediteransko podneblje. Značajna je nazočnost nekih mediteranskih, ilirskih, pontskih i alpskih biljnih zajednica te velika raznolikost biljnih zajednica kakva

se rijetko gdje može naći. Upravo zbog ove čudesne prirode i značajki biljnog svijeta Mali Kalnik je odlukom Hrvatskoga Sabora 1985. godine proglašen zaštićenim objektom prirodne baštine kao botanički rezervat.

Priroda i biljni svijet Kalnika bili su predmet istraživanja naših poznatih prirodoslovaca i planinara dr. Josipa Schlossera (1802–1882) i Ljudevitom Vukotinoviću (1812–1893), a u novije vrijeme dr. Đure Rauša sa Šumarskog fakulteta u Zagrebu, dr. Radovana Kranjčeva, profesora Gimnazije u Koprivnici, i niza drugih.

Raslinstvo Kalnika vrlo je raznoliko. Najveći dio čine bukove šume (*Fagetum crotaticum montanum*). Značajne su i sastojine hrvatske mješovite šume hrasta kitnjaka i običnog graba (*Querco-Carpinetum croaticum*). Zanimljiva je u njima i prisutnost javora žestilja (*Acer tataricum*), vrste alpsko-kasijskog podrijetla. Prof. Rauš izdvaja zajednicu hrasta kitnjaka i crnog jasena (*Orno-Quercetum petraese*). Grmlje je u njima obilno zastupljeno (lijeska, likovac, glog i dr.).

Šumska zajednica hrasta medunca i crnog graba (*Querco-Osatryetum carpinifoliae*) zastupljena je na južnim padinama stjenovitih grebena Kalnika i u njoj su razvijeni mnogobrojni drugi predstavnici submediteranskog podneblja. U njima su zastupljeni crni jasen, brekinja i kruška, a od grmlja drijen, svib, udika, krkavina. Zajednica ima izrazito termofilne značajke (voli toplinu) te s nekim drugim vrstama submediteranske flore upravo na Kalniku dostiže svoju najsjeverniju granicu.

Floristički je Mali Kalnik zanimljiv upravo zbog nazočnosti mediteranskih, alpskih, pontskih i ilirskih biljaka, iako je raslinstvo slično kao i u ostalom dijelu jugozapadnog visokog pобрda Kalnika. Kako Mali Kalnik karakteriziraju stjenovite i kamene rasjeline s mnogo svjetla koje do njega dopire, to omogućuje na njemu pojavu mnogih specifičnih vrsta grmolikog i zeljastog bilja. Na toplim padinama Malog Kalnika mjesec dana ranije nego drugdje, već u veljači i ožujku, javlja se raskošan svijet naših proljetnica. Možda je upravo zbog toga Mali Kalnik najljepši u proljeće i zato je pravi izazov za planinare i druge ljubitelje prirode. I na sjevernim padinama Malog Kalnika mogu se naći vrijedne i zaštićene biljne vrste: uholiki jaglac (*Primula auricula*), lovorasti likovac (*Daphne caureola*), ljiljan zlatan (*Lilium martagon*), rašeljka (*Prunus mahaleb*) i druge. Tu se

mogu naći i endemične biljne vrste, među kojima su svakako najznačajnije vrste kalnička šašika (*Sesleria Kalnikensis*) i kalnički karanfil (*Dianthus serrulatus*).

Na Malom Kalniku je bogat i raznolik životinjski svijet. Možda je najljepši i najraznovrsniji svijet leptira i tvrdokrilaca, pa vodozemaca (vodenjak i pjegavi daždevnjak), zmija (bjelouška, poskok, ridovka, guž obični) i guštera.

Na Malom Kalniku se nalaze i dva vrijedna objekta kulturne baštine.

Na istaknutoj hridi Malog Kalnika stoje razvaline srednjovjekovne tvrđave Mali Kalnik. Grad s polukružnom i jakom četvorouglastom kulom bio je vlasništvo Abrahama i Nikole, sinova župana od Moravča (potvrda kralja Bele IV iz 1250. g.). Od 1481. godine redali su se kao gospodari obitelji Vladimira Kosače, Gašpara Alapića, Ivana Gesztija, a od 1591. g. vlasnici su plemići Orehovački, Keglevići i Patačići. Važnost je izgubio oko 1663., kada je Gašpar Orehovački sagradio novi dvorac u Gornjoj Rijeci.

Na južnoj padini nalazi se izvrsno očuvano eko-selo Ilica, koje je u stvari niz klijeti ponad vinograda. To je rijedak i vrijedan spomenik hrvatske folklorne graditeljske kulture, ali, nažalost, nije turistički valoriziran (npr. kao "vinska cesta"). Šteta!

U Gornjoj Rijeci, koja je smještena u podnožju Malog Kalnika, nalaze se dva vri-

jedna spomenika hrvatske kulturne baštine: gotička župna crkva iz 1650. godine i barokni dvorac obitelji Orehovački iz 17. stoljeća.

U južnom podnožju Malog Kalnika, u selu Popovcu, izvršena su značajna arheološka iskapanja i otkrivena je staroslavenska nekropolja Popovec, a arheološki nalazi ukazuju da se tu radi o bjelobrdskoj kulturi 10. i 11. stoljeća.

Iako su planinarske i turističke mogućnosti Malog Kalnika velike, danas se veoma malo obilazi. Prilaz je moguć markiranim planinarskim stazama s Velikog Kalnika iz Gornje Rijeke, a osobnim automobilima do Vojnovca iz Vukovca (asfaltna cesta) ili iz Velikog Kalnika (makadamska cesta). Iz Križevaca se može doći i redovitim autobusnim linijama do Kalnika ili do Vukovca, a odatle se organiziraju atraktivni botanički izleti pješke na Mali Kalnik. Uspon iz Vojnovca do vrha Malog Kalnika i obilazak Malog Kalnika traje oko 30 minuta markiranim planinarskom stazom, ali se uskoro pripremaju i druge šetne staze po botaničkom rezervatu Mali Kalnik.

Ljeti se na Malom Kalniku vide zrake sunca kako na zalazu pozlaćuju sivo-srebrenе stijene Puste Barbare i bedeme starog rada te zelene padine što ga okružuju. Čudesna draž bijelih šumskih vila Rusalka, raštrkanih po cijelom njegovom krajobrazu. Treba zaista doživjeti tu čudesnu prirodu Malog Kalnika.

“Kolijevkom hrvatske državnosti”

Putopisni zapis s otvaranja planinarskog puta

ANTE JURAS, Šibenik

Dok ovo pišem (10. ožujka) upravo je dan znak opće opasnosti, ali neću u sklonište. Trebam završiti započeti posao, jer me na to obvezuju divni trenuci planinarskog druženja i prijateljstva s članovima HPD "Ante

Bedalov" iz Kaštel Kambelovca.

Kambelovčani su do prije tri godine djelovali kao sekcija splitskog "Mosora", a onda su, svjesni svojih snaga i ambicija, odlučili osnovati vlastito društvo. I nisu pogrijesili.

Planinarski dom pod Kaludrom iznad Kaštela

To Društvo znalo nas je ugodno iznenaditi dobrim radom i dobro organiziranim izletima na vrhove Kozjaka, obilascima transverzala ili rekreacijske staze "Debelić" ili, jednostavno, izletima na njihov Kozjak koji kao golem zid štiti Kaštelanski zaljev od bure i topovskih granata što ih ovih dana neprijatelj upućuje Sibenčanima, Zadranima, Biogradanima i u druga mesta drage nam domovine Hrvatske.

Medu Bedalovcima, kako planinari sa simpatijama zovu članove ovog Društva, odavno tinja želja da bogatstvo kulturne i prirodne baštine Kaštela, Kozjaka i Solina više približe svim planinarima i drugim posjetiteljima ovoga lijepog kraja. Ta im se želja počela ostvarivati prošle godine na Dan općine Kaštela, 4. ožujka, kad su odlučili da uspostave novi planinarski put Kozjakom i nazovu ga "Koljevkom hrvatske državnosti Bijaći-Klis" (KHD).

Svečano otvaranje i obilazak ovog Puta dočekali smo sa znatiželjom, u subotu i nedjelju, 6. i 7. ožujka 1993. godine. Sa znatiželjom, zato što je ovaj Put jedinstven i originalan primjer u našoj planinarskoj organizaciji.

Ime Puta vezano je za hrvatskog kneza Trpimira koji je na ovom kaštelanskom

području, u "kraljevskim Bijaćima", izdao 4. ožujka 852. godine darovnicu u kojoj sebe naziva "pomoću Božjom knezom Hrvata" (DUX CHROATORUM IUVATUS MUNERO DIVINO). Trpimirova je darovnica dokument izuzetnog značenja za hrvatski narod. Ako se ovome pribroje i brojne srednjovjekovne crkvice razasute po obroncima Kozjaka i Kaštelanskom polju sve tamo do Solina, kao kontrolne točke Puta, te toponimi starih naselja i samostana kao što su Bijaći, Radun, Ostrog, Lažani, Putalj, Kruševik, Rižinice i drugi, onda je ovaj Put zaista jedinstven i s pravom i ponosom nosi svoje ime.

Svečanost otvaranja i obilaska Puta KHD otpočela je u ranijim jutarnjim satima, kad smo se svi mi, sudionici obilaska, okupili u kambelovačkoj crkvi Sv. Mihovila. Bilo nas je pedesetak, a to je tek četvrtina očekivanih, jer su temperature ispod nule i na mahove orkanska bura i ovoga puta bile krive što se pozivu nije odazvalo više planinara i društava. Šteta što nisu došli i najavljeni Zagrepčani, ali opet je kriva bura što trajekti za Pag nisu vozili.

Prvog dana obišli smo jedanaest od ukupno devetnaest kontrolnih točaka. Prva je KT crkvica Sv. Marte. Nalazi se nedaleko od splitskog aerodroma, na značajnom povijesnom lokalitetu Bijaći. Od 9. do 11. st. bila je jedno od glavnih središta hrvatske države. Crkvica se spominje u Trpimirovoj ispravi 852. godine, a po arheološkim nalazima dokazano je da je bila rezidencijom hrvatskih narodnih vladara.

Odlično markiranim stazom put nas je dalje vodio do druge KT, crkvice Sv. Nofara, smještene na vrhu Velog Bijaća (208 m). Kažu da je s ovog mjesta najljepši pogled na panoramu Kaštela, u što smo se svi uvjerili.

Do treće KT, crkve Sv. Jurja od Žestinja, pješačili smo oko 30 min blagim usponom obroncima Trećanice. Sveti je Juraj veoma stara crkva s lijepim nadvratnikom ukrašenim stiliziranim lišćem i križem, a naokolo je staro groblje s očuvanim stećcima.

Stomorija (srkva Sv. Marije od Šipljana) četvrta je KT, po mom mišljenju najljepša na današnjoj ruti. Utonula je sva u raslinje s vitkim čempresima, oko teče potocić, a izvor je pred crkvom. Vjernici masovno pođe ovo mjesto za koje nas veže tradicija i naš kulturni identitet.

Samo 25 min prema istoku nalazi se groblje u Kaštel Starom sa crkvicom Sv. Nikole od Podmorja. To je peta KT. Crkva je obnovljena 1860. godine na temeljima stare crkve iz 12. st. koju je sagradio Ljubomir, dvorski župan kralja Zvonimira.

Svega desetak minuta, preko željezničke postaje, trebalo nam je do šeste KT, Sv. Juraj od Raduna. To je na ovom području najbolje sačuvana crkva iz 9. st. Naš vodič Josip Pejsa, čovjek koji je odabrao kontrolne točke KHD i koji u "malom prstu" ima kompletну povijest Kaštela i ovih značajnih lokaliteta, kaže da je Sv. Juraj od Raduna najljepši primjer karakterističnog tipa ranosrednjovjekovne arhitekture u Hrvatskoj. Ovo je mjesto odmor za oči i dušu, pa zato naši domaćini, znajući da nam do sedme KT Sv. Ivan Biranj predstoji dobar uspon, prirediše ovde zakusku. Odlično je prijala u sjeni maslinika zaštićenog od vjetra, a izloženog toplim zracima "marčanog sunca".

Sv. Ivan Biranj (631 m) najviši je vrh zapadnog dijela Kozjaka, s kojega je veličanstven pogled na sedam Kaštela, Split s Marjanom i Trogir, te otoke utopljene u plavetnilo mora. Dana 24. lipnja i 29. kolovoza

Sv. Ivan od Birnja glavna je svetkovina Kaštela, posebno Lukšićana, pa ovom mjestu hodočasti mnoštvo mještana i planinara. Do Birnja se za tridesetak minuta može stići i preko planinarskog doma Malačka (562 m) do kojeg vozi redovita autobusna linija iz Splita za Lećevicu.

Do osme KT, Sv. Lovre od Ostroga, trebalo nam je skoro sat vremena, ali, na svu sreću, spusta. Današnja crkvica sagrađena je na temeljima stare, srušene 1226. godine. Nema nekih posebnih stilskih obilježja i zidana je rustičnom tehnikom.

Od ove KT vratili smo se na požarni put prema istoku i za 30 min stigli na devetu KT, Sv. Mihovil od Lažana. Ova srednjovjekovna crkvica smještena je na lokalitetu Lažani, na istaknutoj hridi visokoj 208 m, vjerojatno na mjestu starokršćanske crkve iz 6. st. U blizini su i ostaci kule stražarnice visoke 8 m. Istočno, na grebenu Kozjaka, poznata je stijena Koludar, prirodni fenomen i učilište alpinista. Po njoj su stari Kambelovčani za sunčanih dana mogli odrediti točno vrijeme.

Naš je put i dalje vodio prema istoku do desete KT, Gospe na Krugu. Crkva se nalazi na Kambelovačkom groblju, mjestu gdje je nekad bilo srednjovjekovno naselje Kruševik. Oko groblja ostaci su srednjovjekovnih nadgrobnih ploča, a na jednoj je uklesan grb s polumjesecom i zvijezdom, drevni hrvatski grb. Tik uz groblje, na pogodnom mjestu u stijeni, nalazi se grobnica s posmrtnim ostacima 22-godišnjeg studenta i alpinista Ante Bedalova, čije ime nosi kambelovačko Društvo (poginuo na Kavkazu 1974).

Spustili smo se, zatim, do Kaštel Gomilice, do jedanaeste KT, crkve Sv. Kuzme i Damjana. Crkva je sagrađena u 12. st. nad jednom ranijom nekropolom i starokršćanskim crkvom.

Ovo je kraj našega današnjeg puta. Još nam preostaje povratak u Kambelovac.

Večer smo zajednički ugodno proveli u restoranu "Baletna škola". Uz planinare su bili nazočni i ugledni Kambelovčani s predsjednikom općine, što je veliko priznanje i čast organizatorima i planinarama kao cjelini. Bilo je veselo i planinarski. Zabavljala je Klupa "Kambi", a Marin je, dakako, odrecitirao po koju svoju pjesmu.

Sutrašnji dan bio je izuzetno sadržajan i zanimljiv. Zbog toga što smo se djelomično koristili autobusnim prijevozom, KT nismo obilazili po redu. Prva je bila osamnaesta KT, Gospe od Otoka u Solinu. Naš tumač

i pratitelj bio je, ovoga puta, arheolog Tonči Burić. On kaže da su temelji crkve otkopani u 19. st. kad je pronađen i sarkofag kraljice Jelene i nadgrobni natpis koji glasi: "U ovom grobu počiva slavna Jelena. Ona je bila žena kralja Mihajla, a majka kralja Stjepana, i vladala je kraljevstvom. Preminula je u miru 8. listopada Ovdje je bila sahranjena 976. godine od utjelovljenja Gospodnjeg 4. indikacije, 5. mjeseca cikla ..." itd.

Malo dalje, istočno od Solina, između Gašpine mlinice i Tvrnice cementa Majdan, uz bistro rječicu Jadro nalaze se ruševine crkve Sv. Petra i Mojsija. Narod je zove Šupljia crkva. To je naša sedamnaesta KT. U ovoj je crkvi 1076. godine okrunjen hrvatski kralj Zvonimir.

Uz cestu koja od Solina vodi prema Klišu, na položaju Rižinice, nalazi se šesnaesta KT. To su ruševine samostana i crkve Trpimirove zadužbine. Knez Trpimir, kao "dux Chroatorum", udario je temelje hrvatske nacionalne i državne samobitnosti i sagradio prvi benediktinski samostan u Hrvatskoj. Tako je stvorena kolijevka hrvatske državnosti i kulture. Otkopani grobovi i sarkofazi, te nađen nakit, kazuju da su oko ove crkve pokapani Hrvati od 9. do 15. st.

Devetnaesta KT teže se pronalazi zbog opustošenog okoliša, urbanističkih zahvata i industrijskih objekata. To je crkvica Sv. Nikole. Nalazi se na kamenom grebenu među borovima i vrlo je slikovita. Nema, međutim, nekoga većeg povijesnog značenja.

Ako izuzmemo trinaestu, četrnaestu i petnaestu KT (Sv. Luku, u blizini najvišeg vrha Kozjaka, 779 m; Sv. Juru i Markezinu gredu, 573 m), koje nismo posjetili zbog kratkoće vremena, onda nam je još preostala dvanaesta KT, Sv. Juraj od Putalja.

Uspon je započeo od sučuranskog groblja. Za nepuni sat stigli smo do crkvice podignute na slikovitoj padini Kozjaka. Ona je sagradena na temeljima predromaničke crkve koju je podigao knez Mislav (835–845). Nekoć je Putalj bio središte ranosrednjovjekovnog naselja, a sada je predmetom dalnjih istraživanja prof. Burića. Odmor na KT 12 bio je ugodan, a pogled naokolo nezaboravan.

Još samo pola sata hoda i eto nas u planinarskom domu Putalj (480 m) kojim upravlja HPD "Kozjak" iz Kaštel Sućurca. Zna se da je ovaj dom jedan od najpopularnijih, najvećih i najljepših u Dalmaciji, pa je zato uvijek pun planinara, pjesme i smijeha.

Nakon odmora i okrijepe naš se put nastavlja do još jednog planinarskog doma na Kozjaku. To je upravo dovršeni novi planinarski dom kambelovačkih planinara nazvan Dom pod Koludrom, koji će, u sklopu obilaska PP KHD, upravo danas svečano otvoriti. Zemljiste za izgradnju doma ustupilo je planinarima Župno vijeće crkve Sv. Mihovila, a gradnju su pomogle općinske strukture i kambelovačko gospodarstvo te prilozi Kambelovčana u dijaspori. Dom se sastoji od dva manja objekta međusobno povezana. Opremljen je s osam kreveta, ima dnevni boravak s ugrađenim kaminom i okolini prostor na kojem se planira njegovo proširenje s još dva slična objekta, ali kad za to dođu bolja vremena. Pred domom su nas dočekali planinari, predstavnici vlasti i brojni mještani. Zastave su se vijorile, bilo je veselo i svečano. Čaj i sendvići, dakako, nisu izostali. Još su mi u ustima izvrsni kolači gđe Britvić i Renatine fritule.

Planinari su Župnom vijeću za uzvrat na ustupljeno zemljiste izgradili u blizini doma kapelicu Sv. Roka. Bila je sad prilika da se i dom i kapelica svečano otvore. Župnik don Miro održao je pred kapelicom sv. misu, blagoslovio ova dva objekta, nakon čega su obilaznicima podijeljene značke Puta i nastavljeno slavlje.

Sve što smo vidjeli i doživjeli ova dva dana obilaska Planinarskog puta "Kolijevkom hrvatske državnosti" nije lako opisati. Opet su nas Kambelovčani ugodno iznenadili, jer nije lako u ovim teškim ratnim vremenima izgraditi novi dom i kapelicu te uspostaviti novi planinarski put. To mogu samo Kambelovčani!

Za ovaj pothvat treba se zahvaliti Odboru za osnivanje PP KHD: Ivi Tadinu, Ivi Bedalovu, Anti Tadinu, Ankici Babin, Tonču Buriću, Sanji Viculin i Josipu Pejši; markacistima Puta Marinu Banoviću i Nikoli Jeliniću; Župnom vijeću s don Mirom Šestanom, političkim i gospodarstvenim strukturama Kaštela i, dakako, svim kaštelanskim planinarama.

Našim čitateljima preporučujem: dodite i obidite ova sveta mjesta gdje leži kolijevka starohrvatske države. Spoznajte bogatstvo kulturne i prirodne baštine i ljepotu Lijepe naše. Ne zaboravite! Svi putevi vode pod Koludar.

Franjevac planinar Ivan Krznar

FRANJO MARCIUŠ, Čakovec

Čakovečko-medimurski franjevac **Ivan Krznar**, danas čovjek koji je zakoračio već u 74. godinu života (r. 1919), uz svoj redovnički rad, poznat je i kao vršni planinar koji je do sada od svih medimurskih planinara prošao i ispenjao najveći broj visokih planina.

U povodu 65. mu obljetnice "planinarskog staža", zabilježili smo njegova sjećanja na "druženje s planinama" od ranog djetinjstva pa sve do danas...

Prvi zov bregova osjetio je kao dječarac s nešto više od osam godina života, kada je s roditeljima odlazio iz rodne medimurske ravnice u vinograd u susjednu Mađarsku, gdje je veselo trčkaro po okolnim brežuljcima. Ubrzo, u nastavku školovanja na varaždinskoj gimnaziji, iskoristio je svaku priliku da obide Ravnu goru, Čevo i Ivanšćicu, a poslije i druge planine u Hrvatskoj. Prva "velika" planina koju je posjetio bio je 1938. Obruč (1300 m) kod Snježnika.

Usljedila je od 1941. do 1945. "ratna stanka", pa poslije toga i druga, zbog izdržavanja kazne u logoru Stara Gradiška od 1949. do 1953. godine.

Poslije logora službovao je u Franjevačkom samostanu u Slavonskom Brodu. Zbog narušena zdravlja, po preporuci liječnika dr. Stjepana Pijukovića, posvetio se aktivnijem planinarenju po visokim planinama. Zato se, bez ikakve planinarske opreme, onako, u građanskom odijelu i polucipelama, uputio 1957. godine prvi put na Triglav, najviši vrh tadašnje Jugoslavije, i uspješno ga svladao. To mu je dalo poticaja da ćešće pohoda visoke planine. Valja istaknuti da se u kasnijim godinama na Triglav popeo još 29 puta, posljednji put u kolovozu 1991. godine, dakle, kao 72-godišnjak.

U međuvremenu je uzduž i poprijeko prokrstario Julisce i Kamniške Alpe, te ispenjao sve njihove značajnije vrhove, neke i po više puta.

Bilo je tu i mnoštvo gotovo svakotjednih pohoda (zbog redovničkih obveza u pravilu radnim danima!) po zavičajnim gorama i planinama pojedinih hrvatskih i slovenskih krajeva. Nije bilo rijetko da je planinario sam, jer su prilike bile takve da mu je u nekim sredinama onemogućavano da kao franjevac-svećenik bude redoviti član planinarske organizacije.

Primjetivši da mu se zdravstveno stanje očigledno poboljšava nakon svakog planinarenja, nastavljao je s "planinarskom terapijom"

Fra Ivan Krznar 1979.g. na Grossglockneru

vrlo savjesno i učestalo, sve dok mu se zdravlje nije posve vratilo.

Nakon premještaja u samostan u Sušnama, učlanio se 1963. godine u našičko PD "Krndija". Sve do nedavna bio je vrlo aktivan član za što mu je društvo dodijelilo Spomenicu i niz raznih prigodnih pismenih i drugih priznanja.

U to vrijeme bio je u PD "Krndija" predsjednik prof. Weiler, a tajnik trgovacki poslovoda g. Turković (imena im se ne sjeća). Tadašnja UDBA odmah je to saznaala i pokusala da fra Ivan bude izbrisana iz članstva PD "Krndija". No, tada se odvažno za nj zauzeo dr. Kamilo Firinger iz Osijeka, koji je tada bio predsjednik slavonske planinarske organizacije, izjavivši: Nigdje ne piše da svećenici ne bi mogli biti članovi planinarskih društava...

Kada je "šezdesetpetih godina" fra Ivan Krznar vodio prvu skupinu pretežno mlađih planinara iz Đurđenovca na Triglav, na zahtjev tamošnjeg općinskog sindikalnog funkcionara Šime Mataka, milicija ih je htjela u tome spriječiti, ali nije uspjela, zahvaljujući domišljatosti planinara.

Od 1967. do 1971. po redovničkoj se dužnosti zatekao u rodnom Međimurju, točnije, u čakovečkom samostanu. Ovdje se upoznao s nekoliko međimurskih svećenika-planinara. Najaktivniji su bili Božo Jurkin (danas već pokojni), Stjepan Slaviček i Blaž Tota. Premda je 1971. bio premješten odavle u Šarengrad kod Iloka, gdje je ostao sve do ponovnog povratka u Čakovec 1987., s ovom je skupinom svećenika, kojog se poslije pridružio još i Marijan Mihoković, bio u stalnoj vezi, te su proživjeli i proveli najljepše planinarske dane.

Godišnje su odmore provodili svakog ljeta zajednički u planinama, i to ne u bilo kojima, već onima najvišim u Europi. Evo nekoliko najvažnijih!

1971. Dolomiti i na Matterhornu do Solwayhütte (što nije za potcjenvivanje);

1972. Cilj bio im je Monte Rosa (preko 4600 m), ali su se na 4000 odlučili za povratak, zbog nevremena. Pridružili su se japanskim planinarima, među kojima je bio i poznati Takio Kato. On je čak osobno uezao fra Ivana na uže i spustio u bazu. (Sporazumjevali su se njemačkim jezikom).

1973. Breithorn i Jungfrau.

1975. Alphubel (4206 m).

1976. Rimfischhorn (4198 m), Rosengarten i Langkofel u najljepšem predjelu Dolomita.

1979. je fra Ivan Krznar proslavio sa spomenutim kolegama 60. rođendan na Grossglockneru.

U idućim godinama, uz druge, obišli su još Schökl iznad Mure kod Graza, te Rötelstein s poznatom "Zmajskom špiljom". Posljednje "ozbiljnije" planinarenje fra Ivana bilo je 1991. na Velebitu, upravo na početku ovoga rata.

Naš skromni jubilarac je i velik poklonik likovne umjetnosti, još iz davnih gimnazijskih dana u Varaždinu. Tada je radio inscenacije za razne đačke priredbe, jednu čak i u varaždinskom kazalištu. Ovdje stečena iskušta dobro su mu poslije došla kao graditelju božićnih jaslica, gdje ne dolazi do izražaja samo slikarski i kiparski rad, već u velikoj mjeri i scenografski. Pripada mu autorstvo za čak 15 velikih božićnih jaslica po crkvama u Zagrebu, Čakovcu, Varaždinu, Samoboru, Beogradu, Subotici i drugdje.

Nastojeći prenijeti u jaslice što autentičnije oblike i boju "betlehemskog ugođaja", pronašao je i novu tehniku za uspješan prijenos naših planinskih motiva u krajolike betlehemske špilje, pa se, zahvaljujući svemu tome, u njegovim božićnim jaslicama uočava vrlo uspješna simbioza slikarskog mu i planinarskog oka.

Neumorno je snimao planinarske pejzaže, često neponovljive, a također i rijetko planinsko cvijeće. Dijapo positive je nekoliko puta prikazivao i članovima PD "Železna gora" iz Čakovca, čiji je od nedavna i sam član.

Prošle je godine obolio, a liječnici su uvjereni kako je tegobe podnio zahvaljujući fizičkoj kondiciji stečenoj planinarenjem. No ipak, morao se oprostiti s visokim i višim planinama. Nada se kako će se tijekom ovoga ljeta uspeti još i na Ivanšćicu, a mi mu, uz prigodnu čestitku, od srca želimo ispunjenje ove želje.

Naš Davor s Hahlića

MILJENKO PAVEŠIĆ, Rijeka

Planinarske staze neobične su tvorevine ljudskog uma i ruku. Kuda sve vode, kuda se sve provlače, a kakva su sve rješenja prolaza na njima! Tu se stvarno može doslovno primjeniti ona narodna: Bog da prosti! Samo da spomenem Mudnu dol u Grobničkim Alpama, Ljusku na KPP, Mrkopaljski planinarski put u Samarskim stijenama, Hajdučke kukove, uh, da o Velebitu dalje ne govorim. No, na tim je stazama čarobno lijepo. Uglavnom su daleko i vrlo daleko od urbanih sredina. Često je tu nedirnuta priroda a mnogo je prostora tik uz stazu gdje još ljudska nogu nije kročila.

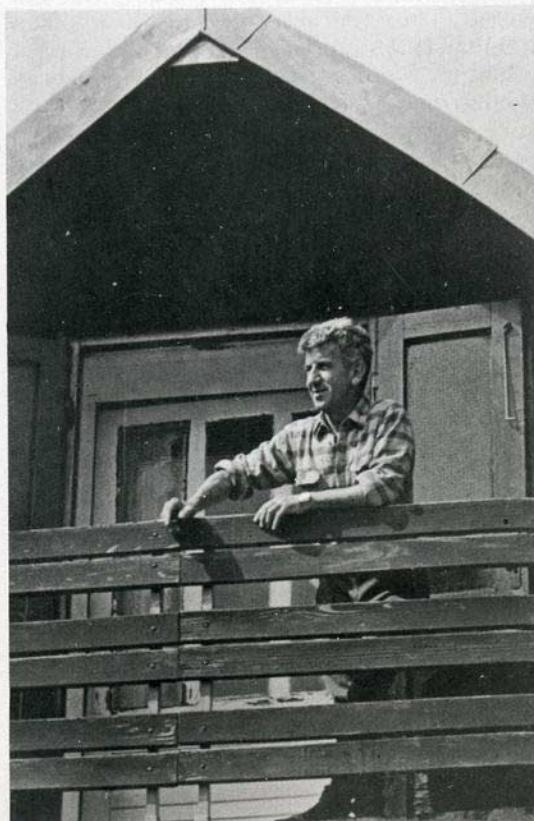
I tako, naprtnjača, usponi, vrućina, često i ono najgore — kiša, a staza teće, teće... Planinar, odnosno planinarka ide i pored ostalog misli na planinarski dom, posebno na domara. Zašto baš na domara? Uzalud i najbolje izgrađen planinarski dom ako je domar sve, samo ne ona široka, prijateljska, topla planinarska duša koja se obraduje svakom posjetitelju, bio on planinar ili ne. Srdačno ga dočeka, ugosti, podijeli dojmova s planinarske staze i srdačno ga isprati. Domovi s takvim domarima nadaleko su poznati, uvijek imaju posjetioce, u njih se rado dolazi. Jedan od takvih planinarskih domova je dom PD "Kamenjak" u Grobničkim Alpama, dom Hahlić sa svojim domarom Davorom.

Davor je rođen prije 61 godine u zaseoku Lukežima kraj Rećine podno Dolnjeg Jelenja. Grobničan od glave do pete. Mirovinu je ostvario kao i brojni Grobničani u *Harteri*. Tako Grobničani zovu Tvornicu papira u Rijeci. Domar je na Hahliću punih trinaest godina. On je domar s najdužim neprekinitim radnim stažem u Hrvatskoj. Zahvaljujući razumijevanju svog šefa pogona, planinar Darko Čargonja nije morao odrađivati radne subote pa je svakog petka popodne, često i u rano prije podne, kretao na Hahlić. Tako je i sada. Svakog petka zgorun, nedilju zapolne zdolun. Nikad prazan, vavik oprčen. Tu su još i praznici. A uspon u Grobničke Alpe je težak — 800 metara visinske razlike od Podkilavca

do doma Hahlić. Ljeti sunce nesmiljeno žeže, zimi urlaju orkanske bure. Nigdje zaklona. I naziv oduže padine podno doma to potvrđuje — Burnjak. A Davor gre i gre već trinajst let.

Neobičan je to čovjek. Tečno govori melodičnim grobničkim dijalektom, bez obzira jesu li to domaći ili strani posjetioci. Tko ga ne pozna, stječe dojam da se Davor ljuti, no ubrzo shvaća da to Davor lipo poveda.

Kulinarstvo je bez svake sumnje pitanje časti za svakog domara. To je kamen temeljac

na kojem se gradi autoritet. To je ono o čemu se priča na planinarskoj stazi, odmorištima, u domovima i na planinarskim sastancima.

Čaj, taj nezaobilazni napitak umornog planinara, već prvih minuta boravka u domu bitno utječe na mišljenje o domaru. Naš Davor je tu pravi čarobnjak. Ima svoju tajnu mješavinu aromatskog bilja koje skuplja u Grobničkim Alpama. Tim čajem već dvanaest godina oduševljava generacije planinara. Planinari, pogotovo čarobne planinarke, pokušavaju saznati sastav mješavine. Do sada bez uspjeha, Davorov je odgovor uvijek isti: Ča te briga, pij! Davor je bio pušač i to jedan od jačih. Kada je prije nekoliko godina tadašnji PSH izdao novi kućni red po kojemu se zabranjuje pušenje u planinarskim domovima, Davor je prestao pušiti, no ni u domu nitko ne smije pušiti. Nažalost, još uvijek je vrlo malo planinarskih domova u kojima se to poštuje.

Maneštra je glavni obrok koji se kuha u domu. Osnovni sastojci su pašta, fažol, kobasica ili panceta. To zna svatko, no doci su onaj bitni faktor koji utječe na aromu i ukus. Možda i voda Grobničkih Alpi igra važnu ulogu. Kad uz maneštru Davor skuha i grobničku kumpiricu — e, to je onda carska gozba na Hahliću. Kumpirica se spravlja na sljedeći način. Krumpir se oguli i izreže na kockice i stavi kuhati u hladnu vodu, a kada je skoro kuhan, u tu vodu doda se kukuruzni griz i uz miješanje kuha se dalje. Kumpirica mora malo zagoriti da dobije onu posebnu aromu i ukus. Tu je bit dobro skuhane kumpirice. Kumpirica se tada istrese na pladanj, poželjan je drveni. Tada se širi onaj opajan "apetitnih" miris oko doma, preko Tunine glave a ponešto toga dopre i u Pakleno.

Nitko nema pristup u Davorovo svetište nad svetimima — kuhinju. Iz kuhinje Davor često kriči (viče) na eventualne "izgrednike" ali i sudjeluje u razgovoru koji teče u dnevnom boravku. Sve on vidi i svugdje stigne. Spremno dočekuje smočene planinare, pomaze staviti odjeću na sušilo, a poslije noćenja i dolaska u dnevni boravak planinari nađu svoju odjeću osušenu i uredno složenu.

Stanovnici okolnih šuma Davorovi su poznanici. Eto, priča Davor, prošle godine žarkog kolovoza pored doma prolazi veliki medvjed. Odlazi do obiližnjeg hahlića (lokva, kalić, jezerce) gdje se okupao i otišao natrag u šumu. Davorova prisutnost nije ga niti najmanje smetala. Tu je i mačka, polu-maćka

polu-ris. Dozvoljava približavanje samo njemu. Te štorije treba čuti od samoga Davora. On to mnogo bolje i ljepše poveda. Uživanje je slušati ga zavaljen na klupi doma Hahlić.

Ima tu i gotovo nevjerojatnih ljudskih sudbina, takvih da čovjek ne povjeruje u istinitost dogodovštine. Eto dvije! Ljeto, sunce nesmiljeno žeže golum padinom Tunine glave. Najednom, eto 85-godišnje starice iz Studene pred domom. S njome su i njezina dva sina. Ona u gumenim čizmama! Cijeli život živi u Studenoj, selu podno Obruča. Zaželjela je da se prije smrti popne na Obruč (1 376 m). Davor od čuđenja ne može do rijeći. Baka traži da joj da rakije. Rastrči se Davor i eto rakije u čašici od pola decilitra. Neću to, donesi mi poštenu rakiju! Još jedan trk i eto rakije u vinskoj čaši. Nonica to slatko ispije — još mi jednu donesi! Slabo će vam biti — kriči Davor. Nonica popi i drugu te kreće na Obruč. Vrati se, popije još jednu, pozdravi "Ala boh" i ode u Studenu — četiri sata hoda!

Prije neku godinu dođe tako u dom starač iz Podhumu, 93 godine. Došao čovjek vidjeti ima li šušnja (lišća) za nagrabiti da ga stavi pod blago. Davor ga nahrani i napoji. Na odlasku nasijeće si starac lipovine, stavi na rame i kaže: Moran neć zet da ne hodin prazan!

Sega se i sačega dogaja — kaže Davor. Ima i onih ružnijih događaja, o njima sada neće biti riječi. Previše ih je u medijskim glasilima.

Na kraju još nešto sa Hahlića. Jednoga dugog ljetnog dana organizirana je radna akcija u domu Hahlić. Svi dodoše pješice od Podkilavca, a tadašnji tajnik "Kamenjak" Josip Grubišić došao je svojim autom do Previjka pa zatim ugodnom stazom stigao prvi do doma. Zdušno radiše dugi ljetni dan. Davor ih hrano i pojio presretan što posao dobro odmiče. Umorni krenuše u suton niz-brdo u Podkilavac, Joža sam ka Previjku do svog Golfa. Raskomoti se, malo se protegne, sjedne i kreće — no ne dugo. Tog dana Bosanci samaraši donesoše na cestu Previjak — Suho 140 kubika cjepanica. Za Jožu je otpočeo noćni dio radne akcije, koja završava praskozorjem u čarobnim Grobničkim Alpama. Dalja vožnja od Suhog ka Rijeci bila je pravi užitak.

Našeg Davora, osim u domu, može se naći svakog utorka u društvu "Kamenjak" od 18 do 19 sati ili u rodnim Lukežima kbr. 66, pošta 51 218 Jelenje.

Kružni put Moslavačkom gorom

BRUNO ŠIBL, Zagreb

Planinarsko društvo "Yeti" iz Kutine, otvorilo je u nedjelju 31. siječnja novu trasu puta po Moslavačkoj gori pod imenom: "Kružni put po Moslavačkoj gori". Također je izdan i planinarski dnevnik pod istim imenom. Svi sudionici pohoda sakupili su se u Gornjoj Jelenskoj (7 km od Popovače), odakle su kre-nuli pješice na obilazak. Sakupilo se oko četredesetak planinara iz više planinarskih društava iz Kutine i Zagreba. Bili su prisutni članovi HPD "Zagreb-Matica" (Omladinska sekcija), HPD "Željezničar" (Gorani) i PDS "Velebit" iz Zagreba, te članovi PD "Yeti" i PD "Jelen-grad" iz Kutine. Pod vodstvom organizatora obišli smo osnovnu trasu puta koja je najjednostavnija i najlakša, a izgleda ovako (opisano u dnevniku): Gornja Jelenska-Kolčenica-Garićgrad-Humka-Vis-Bela crkva-Mikleuško jezero-Gornja Jelenska. Za obilazak ove staze potrebno je 6-7 sati hoda, a uz potrebne predahe i 8 sati, dakle, jedan lijep cijelodnevni izlet. Trasa puta je markirana i na njoj se nalaze tri kontrolne točke s metalnim kutijama i žigovima koji se otiskuju u Dnevnik puta. Od Gornje Jelenske stiže se za jedan sat do

1. **KT-Kolčenica** (330 m). S vrha je krasan vidik na selo Gornju Jelensku i nizinu prema Zagrebu, a tu je i kapelica Sv. Benedikta. Put vodi iz gostionice u središtu sela mimo rudnik i zaselak Gornju Paklenicu, pa kroz vinograde i šumu do križanja, odakle lijevo (desno se stiže za 20 min do jezera Mikleuška). S vrha se put nastavlja širokom prosjekom i preko jednog vrha stiže na asfaltну cestu Gornja Jelenska-Podgaric. Cestom oko 15 min do prijevoja, odakle desno uzbrdo kroz šumu na drugu asfaltnu cestu Mikleuška-Podgaric. Tu je križanje: ravno prema Humki, najvišem vrhu Moslavine, a cestom dalje za Garićgrad (20 min) i Podgaric (45 min). Kod turističkog panoa skrećemo lijevo do

2. **KT-Garićgrad** (356 m; tri sata hoda od G. Jelenske). Nekada najveći srednjovjekovni grad u Moslavini, sada je ruševina. Djelomično je konzerviran i obnovljena je jedna kula. Nakon razgledavanja i odmora, vraćamo se do spomenutog križanja i slijedi-mo markaciju na Humku (489 m), najviši vrh Moslavačke gore. Put traje 30 min i vodi po gorskoj kosi do vojnog telekomunikacijskog objekta, izvidačkog skloništa i klupica pored nje. Nakon idućih 30 min, prelazeći nekoliko puta žičanu ogradi lovišta, stižemo na Vis (444 m), odakle je lijep vidik čak do bosanskih planina. Markacija nas dalje vodi još

Na ulazu u Garićgrad

Foto: Alojz Miler

polu sata po kosi, a zatim silazi prema potoku Mrzli kamen. Uzvodno za 5 min stižemo do

3. KT-Bela Crkva, ruševine nekadašnjeg pavlinskog samostana, od kojeg preostaje još samo jedan zid. Kontrolni žig je u metalnoj kutiji.

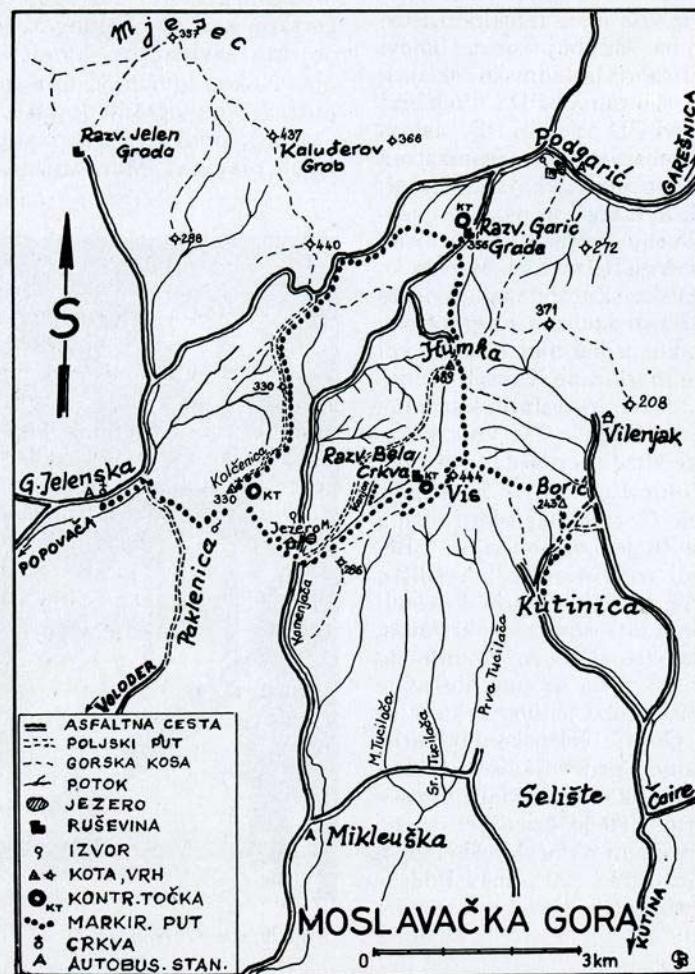
Od ruševina se vraćamo niz potok Mrzli kamen, koji je zbog svoje neprohodnosti ostao **prirodni fenomen** Moslavačke gore. Staza ide niz potok i desetak puta ga prelazi. Nakon 40 minuta dolazimo na šumski proplanak odakle se možemo uputiti desno prema minijaturnom kanjonu što ga je mali potok tisućama godina stvarao u stijenu. Za sat vremena od KT-3 dolazimo do jezera iznad Mikleuške i šumarijskog doma. Jezero je omiljeno izletište stanovnika Kutine i okoline. Ovdje se može kupati i kampirati, a postoji i dobar izvor vode. Od šumarijskog doma (bivša lovačka kuća "Jelen") put ide stazom kroz šumu uzbrdo do križanja gdje smo započeli naš kružni obilazak Moslavačke gore. Odатле

se spustimo natrag u Gornju Jelensku, za što nam treba 1,15 sati od jezera.

Najbolji način za dolazak do Gornje Jelenske je automobilima, a za one planinare koji dolaze jutarnjim vlakom u 7,22 u Popovaču (polazi iz Zagreba u 6,10) potrebno je osigurati prijevoz do sela (14 km). Ovom prilikom članovi PD "Yeti" su svoje goste iz Zagreba prebacili svojim kolima u polasku i povratku, pa smo tako uštedjeli tih 14 km nepotrebna pješačenja. Vlakovi za Zagreb polaze iz Popovače u 17,30; 19,37 i 20,59 sati.

Na trasu KPMG moguće je doći još iz Podgarića, asfaltnom cestom za 40 minuta do KT Garićgrad, a iz Kutinice za 1 sat lagana uspona po markirnoj stazi do vrha Vis.

Za sve informacije možete se obratiti na adresu: PD "Yeti", 41 320 Kutina, Trpimirova K-4/1 (kod Tomac), odnosno na telefon 045/25-411, i tražiti Željka Tomca.

Čekanje na Dobri i berač čajeva

Zapis planinarskog outsidera s izleta na Klek

MARTIN SUŠAC, Zagreb

Kad smo izašli iz autobusa našli smo se na utoku nekog potoka u rijeku Dobru i, prešavši most, trebali smo ići uz potok do njegova izvora. I krenuli smo. Put je, zapravo ugažena kozja stazica, vodio uz potok uskim i strmim šumovitim kanjonom pa smo morali ići jedno za drugim u vrlo dugom redu. Stazica je vodila sad s jedne sad s druge strane potoka. Potok je u priličnoj dubini, kao i uvek sanjalački žuborio u šumskoj tišini i pjeneći se žurio preko tamnog kamenja, pa smo ga na više mjesta morali prelaziti uskim mostićima. Ponegdje je i staza nestajala zbog sužavanja kanjona pa smo išli po daskama iznad samog potoka. Međutim, kad smo tako došli do mjesta gdje je umjesto porušenog mostića preko potoka stajala samo uska greda — stali smo. Pelivaniti preko grede iznad dosta duboke provaljje s bistrom, zapjenjenom vodom u dnu — nitko se nije usudio. Neki dečki su se malo kao skanjivali ali kad su ostali, naročito djevojke, počeli na njih vikati, i oni su kao odustali; kao, eto, morali su. A tko zna, možda bi neki makar i drhteći od straha ipak počinio tu glupost, samo da se pokaže pred curama.

Kako su još od naših malih nogu te drage curice, djevojke, žene izazivaci i istodobno moderatori naših gluposti i ujedno naša sudbina — pomislih s nostalgijom. Sjetih se, naime, svog pokojnog prijatelja Tončija kad nam je bilo četrnaest, petnaest godina. Nikako se nije usuđivao skočiti s mosta visine desetak metara u našu rijeku iako su ostali to kao od šale činili. Stajao bi na gredi prsobrana, počesto čak zamahivao rukama, ali skočio ne bi; strah je bio jači. I tako jednog sunčanog podneva naiđoše djevojčice, naše vršnjakinje. Svi su onda, kao na komandu, stali na gredu prsobrana, i Tonči s njima, te jedan za drugim počeli skakati u rijeku u

najljepšem stilu. Tonči je gledao i drhtao. I kad je ostao sâm nije bilo druge: skočio je i on; zapravo je više pao s mosta kao vreća i — razbio se o vodu. Djevojčice su se smijale, onako otrovnog pôdrugljivo kako to samo šiparice znaju, ali Tonči to, srećom, nije čuo. Dečki su ga izvukli iz vode i morao je cijeli tjedan odležati zbog teškog oštećenja kože na nogama i trbuhi.

Dakle, nitko nije prešao preko grede i vratili smo se. Meni, pravo reći, nije bilo ni mrško. Nisam kriv, ne može se dalje i gotovo; viša sila — potajice je likovao onaj vječno dežurni božji ljenčina u meni, dok su neki drugi glasno negodovali protiv odgovornih. A kad smo opet došli na ušće potoka u Dobru, našeg autobusa nije bilo. I u dugom čekanju da dođe, lijeno smo se okolo smucali, usamljeno i šutke, nekako izgubljeno u fjaki žarko svijetlog sunčanog dopodneva. Sunce je bilo jako i zasljepljujuće se odražavalo u smirenjo vodi Dobre u koju je većina, u tišini, buljila naslonjena na željeznu ogradu oko rečene zgrade. Ja sam neko vrijeme također lunjao okolo, zatim kao i drugi zurio u vodu, blještavu i iskričavu od sunčevih zraka, a onda otišao niže na most preko Dobre i opet naslonjen na ogradu u dubini promatrao polagan tok bistre vode.

“Ovo je čista svinjarija” — obrati mi se u prolazu neki stariji mršav, posve sijed gospodin u kariranoj košulji s velikim buketom nekakvih cvjetova i trave u rukama.

“Kako svinjarija?” — upitah lijeno se okrenuvši, a on malo zastade.

“Kako nije, molim vas” — reče vraćajući se. “Prvo, autobus nije smio nikud ići nego čekati nas; a drugo, čujem da se negdje gore pokvario i pitanje je hoće li uopće doći”.

"Kako, pokvario?" — živnuh ja. "Znači ništa neće biti od nastavka izleta na Klek?"

"Po svoj prilici ništa" — ljutito odsječe čovjek, a ja vedro odahnuh i taman htjedoh reći hvala Bogu, ali se u posljednji tren predomislih (sinu mi da će čovjek svašta pomisliti; neće me shvatiti, sigurno), te se namrgodih i tobože bijesno rekoh da je sve to zbilja ordinarna svinjarija i da je sve to tako kod nas. I, kao potvrdu da je moj bijes istinit, dode mi da izvalim još neku pomasnu grdnju, ali se hitro prisjetih da moram biti fin i uljudan, te odmah namjestih lice i pristojno upitah:

"A što mislite, gospodine, da predložimo da odmah odemo na vlak — postaja nije daleko odavde — a ne da ovdje uzalud čekamo?" Naime, pade mi na pamet da će se možda autobus brzo popraviti i onda nema ništa drugo nego moram na Klek; dakle, bolje strugnuti odmah.

"Mislim da je ipak bolje još malo pričekati; nije još kasno — nema ni dvanaest, to jest, u stvari, ni jedanaest, dakle, možemo stići" — reče čovjek puno smirenije (očito zatečen mojom naglom promjenom), čak i s nekim poštovanjem koje vjerovatno nameće ona distanca neizbjegna u svakoj formalističkoj pristojnosti (kako forma može često određivati sadržaj — sjetih se one moje još gimnazijiske dileme).

"Da, da, imate pravo, autobus može svakog časa stići" — priznadoh pomirljivo, a u mislima priprjetih onom božjem ljenčini u meni: Pobjeći bi htio, a? Ali ništa od tog, druškane, igra mora biti poštena!

"Nego, gospodine, ako smijem pitati, čemu vam služi to cvijeće i trava?" — više iz dosade nego znatiželje zaustavih čovjeka koji je upravo htio produžiti.

"O, kako ne, gospodine!" — čovjek kao da jedva dočeka moj upit, zaustavi se i objasnii: "Ovo su najbolji čajevi, dragi gospodine, za svakovrsne bolesti i naročito za njihovo sprečavanje. To su najbolji i najneškodljiviji lijekovi. Ja vam to sušim i sortiram."

"I kuhate?"

"Kuham, kuham, dabome. Ja i ne pijem drugo nego čajeve. I bolesti nema. Žena se ponekad ljuti da ništa drugo i ne radim već samo skupljam i kuham čajeve. A i ona piye i dobro je, da ne ureknem", i čovjek triput kucnu u prsobran. "Znate", nastavi, "mi smo oboje u mirovini i što drugo i da radim. I na sve ove izlete ja idem više zbog čajeva. Ona neće, malo je polijena i poteška, a dobro bi joj došlo. I mene jedva pušta. Veli, tko zna koga

češ ti tamo sresti. Ljubomorna", — i čovjek se diskretno nasmiješi, a ja se ne suzdržah već s razumijevanjem primjetih:

"Takve su vam žene, gospodine: vazda ljubomorne; i kad nam bude sto godina. I da bar imaju razloga, ali nemaju; nikakvog." Čovjek me malo pozornije pogleda, ustručavajući se slegne ramenima i sa smiješkom reče:

"Ne znam kako je to kod vas, oprostite molim vas, možda nije zgodno da kažem, ali, istinu reći, kod mene ima razloga. Nezgodno mi je, velim, to i reći, ali ima. Ne kažem ja to njoj, naravno, već je nazivam benom i što joj to pada na pamet. Ali ona mi i vjeruje i ne vjeruje; neprestano sumnja. Ovaj put, na primjer, jedva me je pustila (ja, naime, nikad nikud ne idem bez njenog pristanka). Tek kad sam na njeno oklijevanje tobože odlučno rekao da neću ići, pristala je i kazala: dobro, neka idem, ali da pazim da me neka beračica čajeva ne saleti. I — kakva vražja slutnja kod tih žena! — nećete povjerovati, gospodine", skoro uskliku čovjek gledajući me upitno.

"Kako mislite?" — primjetih kao znatiželjno.

"Pa upravo tako: jedna beračica čajeva me i saletjela. Razumijete? Doduše već prično davno; zapravo više sam ja nju obrlatio nego ona mene. Ili mi se to samo čini. Mislim ipak da ona hoće da mi se tako čini. Lukavice, drage lukavice — te žene, velim", — a onda mi se približi i tiše reče: "Ona je danas ovdje; zbog nje sam ustvari i došao, a ne toliko zbog čaja ili Kleka. I nije to samo kod mene", dodade kao neku ispriku. "Ne kažem za sve", nastavi, "ali mnogi, možda čak i većina njih, očekuje neki posebni dogadjaj u planini; mislim neki dogadjaj za dušu, čak neku avanturicu na primjer." Nakon kratke stanke kao s negodovanjem dodade: "Međutim, ne smijem se s njom sastati; ovdje je, znate i neka naša poznanica i otkucala bi me sigurno. Ipak, nekako ću se snaći. U svakom slučaju moram nabratiti dosta čaja da pokažem ženi, iako je ovdje mali izbor (pravi čajevi su u Dalmaciji; i tamo ću uskoro).

"Blago vama!" — nehotice uzdahnuh, a on me ohrabri:

"Samo pijte čajeve, gospodine, kažem vam, pa ćete vidjeti: trčat će za vama; garantiram. Naročito ovaj. Tripot dnevno umjesto vode, bez šećera" — i izabra iz buketa jednu travu s više cvjetića i tutnu mi je u ruku. "To možete naći svuda na livadama, a bere se baš u ovo doba."

"Baš vam hvala, gospodine", — rekoh mu dok je odlazio i pažljivo gurnuh travu u džep. Ali nakon par koraka on se opet vrati i rukova se sa mnom.

"Ja sam Marko" — potiho reče. "Baš mi je drago što sam se s vama upoznao; vi ste neki fini gospodin", te povjerljivo dodade: "Vidite onu tamo prvu na ogradi iznad potoka, to je ona. Eh, da znate kako sam radostan kad je vidim. Ima ona i prijateljica; reći će joj za vas. Još ćemo se sresti, nadam se. A što se tiće moje žene — vi se sigurno pitate — to je nešto drugo; sasvim drugo. Ona je moja kuća jednom riječi; i što bih ja bez nje. Ova za to zna i slaže se (preko volje, dakako). Sve je to, vidite, usklađeno. Bilo mi je drago" — reče odlazeći sa značajnim smiješkom na licu.

A sunce je sve jače peklo i ja zaštitih glavu platnenim šeširićem što sam ga nosio u džepu, te se opet zagledah u duboku, bistroru vodu Dobre, tamnu u sjeni mosta, nastojeći da možda nazrem kakvu ribu. Ništa, baš ništa od mene ovako nespretnog — glupo i ustrajno mi se nametala pomisao s nekom nemoćnom ljunjom. A onu travu s cvjetićima u džepu pažljivo sam opipavao — da je ne oštetim.

Kad smo napokon posjedali u naskoro prispjeli autobus, pored sebe sam ugledao nekog starijeg gospodina; a kad sam pogledom po autobusu potražio moju bivšu susjedu, ona mi je sasvim sprijeda mahnula s dva-tri prstića i naglo stavila ruku na usta; valjda da prikrije smijeh.

"Oprostite" — ispriča se čovjek pored mene, "zamolila me kolegica da zamjenimo mesta. Zlo joj je, veli, pozadi."

"Ništa, ništa. U redu je, gospodine — odgovorih malo kiselo, ali krajnje uljudno.

"Sad idemo na Klek" — najavi vođa puta preko megafona. "To će vam od polazišta biti penjanja otprilike kao na Sljeme, a tko bude htio moći će ići i dalje na samu glavicu. One koji se ne žele penjati, autobus će u međuvremenu odvesti na jezero hidroelektrane na Dobri."

Znači Klek, rekoh onom ljenčini u sebi, odlučno odbacujući svaku polemiku i svaku pomisao na uzmak.

A o Kleku i njegovim vješticama, možda drugi put; naravno, dobrohotnošću urednika.

Oto Reisinger

Tko je tko u hrvatskom planinarstvu

Dr. BORISLAV ALERAJ, predsjednik Komisije za Gorskiju službu spašavanja HPS i pročelnik Gorske službe spašavanja Hrvatskog planinarskog saveza, rođen je 13.6.1946. Zagrebu. Osnovnu školu, gimnaziju i medicinski fakultet završava u Zagrebu. Specijalizira epidemiologiju i magistrira iz istog medicinskog područja. Epidemiolog je u Zavodu za zaštitu zdravlja Republike Hrvatske gdje radi na nadzoru, sprečavanju i suzbijanju zaraznih bolesti u Hrvatskoj. Oženjen je i otac dvoje djece.

Član je PD "Zagreb" od 1956. a od 1966. član je PD Sveučilišta "Velebit" u Zagrebu. Godine 1966. primljen je za pripravnika u stanicu Gorske službe spašavanja Zagreb. Od tada pa do danas aktivan je gorski spasavalac. Ispit za gorskog spasavatelja polaže 1967. Godine 1968. prvi put je instruktor na republičkom tečaju GSS (Jančarica-Klek). Iste godine stjeće i naslov instruktora GSS. Od tada pa do danas bio je instruktor na svim republičkim tečajevima GSS (osim 1973), njih 22, a 17 ih je vodio. Tako je odgojio većinu danas aktivnih gorskih spasavatelja i pripravnika u Hrvatskoj, njih oko 200, a izravno pomagao u osnivanju i organizacijskom osamostaljivanju više naših stanica GSS-a (Delnice, Tršće, Karlovac, Zadar). Kao spasavalac-instruktor sudjelovao je i na preko 100 raznih škola, alpinističkih, speleoloških, škola za mladež, planinarskih škola, vodičkih tečajeva, s predavanjima o prvoj pomoći, opasnostima u planini i o osnovama gorskog spašavanja.

Bio je liječnik II hrvatske alpinističke ekspedicije u Ande 1975. i ekspedicije stанице GSS Zagreb u Himalaju 1982. O tome je napisao nekoliko stručnih članaka u "Liječničkom vjesniku" i knjizi "Skijama niz Kang Guru Himal". Autor je sastava laičke apoteke i uputa za ekspedicije bez liječnika (Aljaska, Patagonija, Kina, Picos de

Europa i dr.). Bio je više puta dežurni liječnik spasavatelj na prvenstvima u penjanju. Napisao je više članaka o gorskom spašavanju te poglavlje o prvoj pomoći i samospašavanju u svojoj knjizi "Penjanje u snijegu i ledu". Sudjelovao je na liječničkom sastanku UIAA u Pragu s referatom o ozljedama penjača u Hrvatskoj.

Jedan je od autora Alpinističke zbirke Muzeja u Ogulinu, gdje je postavio i pregled povijesti GSS-HPS. Godine 1990. postavio je i izložbu o 40 godina rada Službe, u prostorijama HPS.

Godine 1992. održao je pristupni govor, kada je u Windischgarstenu GSS-HPS primljena u međunarodnu spasavalačku asocijaciju IKAR.

U 27 godina spasavalačkog rada bio je više od 400 puta dobrovoljno, besplatno dežuran na skijalištu na Medvednici (Sljeme) i izveo mnogo intervencija kod nesreća skijaša. Osim toga sudjelovao je u 53 spasavalačke akcije u planinama, među kojima vrijedi izdvojiti: Đulin ponor 1968. (izvlačenje utopljenika), Medvednica 1969. (tri smrznuta mladića), Risnjak 1970. (oboljeli izletnik), Palavicini Rinne u Grossglockneru 1972. (supenjač unesrećen padajućim kamenjem), Medvednica 1973. (višednevna potraga za poginulim zagrebačkim planinarkom), Aconcagua, Ande 1975. (spašavanje dva Japanca s visinskim plućnim edemom; u znak zahvalnosti spašeni su poklonili plaketu s natpisom "Arigato to the Croatian mountaineering expedition", koja se danas nalazi u alpinističkom muzeju u Ogulinu), Paklenica 1976. (pali penjači iz smjera Kama Sutra), Klek, Omladinski smjer 1977. (spašavanje penjača koji je cijelo noć visio naglavice na užetu), Himalaja, Pisang peak 1982. (višednevna potraga za poginulim zadarskim planinarkom), Vaternica 1983. (dvodnevno spašavanje planinarke s prijelomom noge), Anića kuk 1986. (penjači u smjeru Half Moon), Platak-Risnjak (dvodnevna potraga za troje riječkih planinara i spašavanje njihovih smrznutih ekstremiteta), Bjelolasica 1989. (dvodnevno izvlačenje poginulog skijaša iz 100-metarske jame), Vaternica, 1993. (spašavanje unesrećene učenice). Osim spasavalačkog rada, bavio se najradije alpinizmom. Ispenjao je 265 smjerova, među njima i prvenstvenih (npr. Brid Klina u Paklenici, Damuzova plafonijerka u Kleku, ekstremni prvenstveni skijaški spustevi s V. Kamenca u Prenju, niz Cepinaški smjer u Kleku itd.).

Nosilac je Počasnog znaka priznanja Gorske službe spašavanja HPS, Plakete Hrvatskog planinarskog saveza i, najdraže, značke Gorskog spasavatelja pod brojem 160.

MILOVAN DLOUHY, MIŠO, pročelnik Komisije za dodjelu priznanja od 1992., dipl.inž. elektrotehnike, Zagreb, Šibenska 13, tel. 569-976,

rođen 22. kolovoza 1936. u Osijeku, diplomirao na Elektrotehničkom fakultetu u Zagrebu 1961. Član je planinarske organizacije od 1953. i to PD "Jankovac" Osijek, od 1955. u PD "Zagreb", 1961. u PD "R. Končar" i 1969. u PD "Vihor" Zagreb. Član predsjedništva i trenutno predsjednik HPD "Vihor" Zagreb, pročelnik Gospodarske komisije PSH od 1968. do 1972, visokogorac, skijaš, turni skijaš, orientacist, alpinistički pripravnik, vodič. Posjetio je sve značajnije planine bivše Jugoslavije, zatim Austrije, Italije, Francuske, Njemačke, Bugarske, Grčke, Maroka i Turske. Voda mini-ekspedicije Ararat 1970. Sudjelovao je i organizirao brojne izlete, pohode, sletove, takmičenja i radne akcije na trasiranju i markiranju puteva i na izgradnji planinarskih objekata. Na području Velike Kapеле od 1962. trasirao "Vihorski put", sudjelovao u markiranju i označivanju Kapelskog planinarskog puta, Spojnog puta Kapela-Velebit, Ravnogorskog planinarskog puta, Mrkopaljskog planinarskog puta, vodio i sudjelovao u izgradnji kuće na Bijelim stijenama, kuće i skloništa Vinište, skloništa Duliba i Nova Duliba, skloništa "J. Mihelčić" na Bjelolasici.

procelnik. Vodio je nekoliko alpinističkih škola. Odlikovan 1990. Srebrnim znakom PSH.

DRAŽEN ZUPANČ, pročelnik Komisije za statutarnu, kadrovsku i normativnu djelatnost i član Glavnog odbora HPS, službenik, Zagreb, Makančeva ul. 9. Rođen je 12. veljače 1934. u Zagrebu, gdje je završio osnovnu školu i Klasičnu gimnaziju. Studirao je na Prirodoslovno-matematičkom i Pravnom fakultetu u Zagrebu. Radi u Fizičko-kemijskom zavodu Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Tajnik je odbora "Kapelskog planinarskog puta". Objavio je nekoliko putopisnih i tehničkih članka u NP i HP. Odlikovan je zlatnim znakom PSH (1968), srebrnim znakom PSJ (1975) i zlatnim znakom PSJ (1984).

NEVEN PETROVIĆ, pročelnik Komisije za alpinizam, Zagreb, Istarska 7, telefon 579-995. Rođen 4. kolovoza 1962. g. u Varaždinu. Od 1970. živi u Zagrebu i tu je 1989. diplomirao filozofiju i komparativnu književnost. Planinarnstvom se aktivnije počeo baviti 1978. godine kao član PD "Ivančica" iz Ivance. Alpinizmom se bavi od 1979. Naslov "alpinist" je stekao 1984. god. Ispenjao je oko 250 smjerova, i od svih sada aktivnih penjača u Zagrebu vjerojatno ima najduži staž. U matičnom AO HPD "Željezničar" Zagreb bio je blagajnik, oružar te 1982-3 i 1986-7

Član je Planinarske sekcije FD "Jedinstvo" od 1946. g., PD "Zagreb" od osnutka 1948. g. gdje je član Markacijske sekcije i Alpinističkog odsjeka. U PDZ-u je jedan od osnivača Omladinske sekcije 1949. g. i njen tehnički referent, a od 1950. do 1952. njen pročelnik. Od 1952. je član PDS "Velebit" (sve do danas) i njegov predsjednik 1959. g. Alpinist je i gorski spasavatelj od 1952. g. Član je Komisije za alpinizam PSH 1952-53. i njen pročelnik 1958-1964. Mnogo je pridonio razvoju Gorske službe spašavanja u Hrvatskoj kao pročelnik Stanice GSS PDS "Velebit"

1956-57., tehnički referent Komisije za GSS PSH 1957-58. i njen pročelnik od 1969-1979. te kao predsjednik Koordinacijske komisije za GSS PSJ od 1979. do početka Domovinskog rata i raskida s PSJ 1991. g. Bio je član Izvršnog odbora PSH i Predsjedništva PSH u nizu mandata, te član i predsjednik Nadzornog odbora PSH.

Dugo godina sudjeluje u donošenju normativnih akata u planinarskoj organizaciji (pravilnici komisija, poslovnici, statut itd.). Svestrani je planinar i alpinist: markacist, orijentacist (najtečatelj, traser i organizator), gorski spasavalac, skijaš, vodič, fotograf. Organizator je i instruktor na nizu tečajeva, škola i logora. Još kao srednjoškolac sudjeluje u markiranju puteva (1948-1952) na Medvednici, Samoborskom gorju i Gorskem kotaru. Više je puta bio član pobjedničkih ekipa na prvim orijentacijskim natjecanjima u Zagrebu i Hrvatskoj 1952-56., organizator i traser republičkih natjecanja na područjima Dinare, Velebita, Gorskog kotara i Žumberka.

Kao pročelnik KA PSH potiče održavanje alpinističkih škola svake godine (od 1958) i penjačkih logora, osnivanje alpinističkih odsjeka (PD "Grafičar", Zagreb 1958; PD "Snježnik", Rijeka i PD "Japetić", Samobor 1961), sudjeluje u osnivanju "Alpinističkog kluba" (1959). Suorganizator je alpinističkog pohoda u V. Tatru u Poljskoj (1959), i sudjeluje u organizaciji prvog svibanskog skupa alpinista u Vel. Paklenici ispod Anića kuka (1960). God. 1961. zabilježeno je preko 700 (!) penjačkih uspona, a te su godine ispenjani i glavni smjerovi u Vel. Paklenici i na Troglavu gdje i osobno sudjeluje. Sudjeluje u osnivanju Ekspedicijskog odbora PSH 1962. g. Idejno rješava značku "Alpinist PSH" poštujući tradiciju i organizira izradu prve serije u srebru. Značku "Alpinist PSH" su dobila 82 alpinista na Zboru alpinista Hrvatske 16. veljače 1964. (neki i posthumno).

U okviru rada GSS PSH potiče osnivanje novih stanica (u Požegi i Mrkoplju 1959, u Delnicama 1971), izdavanje Adresara GSS PSJ (1970),

organizira Zbor spasavalaca povodom 20. obljetnice GSS u Hrvatskoj (Ravna Gora, 16-17. svibnja 1970), stručne sastanke liječnika GSS (Zagreb 1973 i Požega 1977), sudjeluje u organiziranju seminara i ispita za naslov "Instruktor GSS" (Zavižan 1969, Želenica, Tamar), republičkih ljetnih tečajeva GSS (Klek 1970, Risnjak 1971. i dr.) i zimskih tečajeva GSS (Jahorina 1960, Zavižan 1969, Platak 1972, 1974. i dr.), u mnogim spašavanjima u Hrvatskoj i inozemstvu (V. Tatru, Mnich, 1959; Visoki Atlas, Afrika, 1978, i dr.). Obavio je nekoliko stotina dežurstava na skijalištima, planinarskim i alpinističkim skupovima tijekom više od četiri desetljeća. Na njegov je prijedlog ustanovljena "Počasna značka GSS PSH/HPS", koju je idejno kreirao i organizirao izradu prve serije u srebru.

Sudjeluje djelatno od 1948. g. do danas u obnovi i gradnji planinarskih kuća i skloništa (Hirčovo sklonište na Bijelim stijenama, Ratkovo sklonište na Samarskim stijenama, sklonište na Bjelolasici, sklonište na Snježniku, dom na Punjnjarki, Zavižanu, Risnjaku itd.), puteva, staza i ost. Objavio je nekoliko planinarskih članaka i kraćih priloga a u knjizi "Hrvatsko planinarstvo" (Zagreb, 1975) oveći prilog o Gorskoj službi spašavanja. Planinario je svim planinama Hrvatske, te mnogim gorjima i velegorjima Europe (Alpe, V. Tatru, Prokletije itd.) i Afrike (V. Atlas). Kao penjač izveo je u mlađim danima uspone kroz stijene Kleka, Paklenice, Troglava (prvenstvene), Julijskih Alpa, Dolomita, Tatra itd.

Za planinarske zasluge odlikovan je Ordenom rada sa srebrnim vijencem, Plaketom HPS, srebrnom i zlatnom plaketom SFK Hrvatske, zlatnim značkama HPS, PZS, Počasnom značkom priznanja GSS HPS, te nizom drugih planinarskih priznanja.

Za vrijeme Domovinskog rata kao član Gorske službe spašavanja HPS bio je djelatno uključen u Civilnu zaštitu Republike Hrvatske.

Osim planinarstvom još se bavi jedrenjem (na vodi) i radioamaterstvom.

P u b l i c i s t i k a

● Nacionalni park Risnjak, Zagreb 1993, izdavač Javno poduzeće NP Risnjak i JIVTOUR, naklada 4 000 na hrv. po 1 500 na njem., engl. i franc. jeziku, broširano, 20×21 cm, 48 str., 104 slike u koloru, 4 geografske karte, 3 dijagrama, cijena protuvrijednost od oko 11 DM. Trebalo je čekati pune 23 godine da nakon rasprodanog

Kamenarovićkinog vodiča (Crni Lug 1970) dobijemo novi vodič po NP Risnjak, bolje ikad nego nikad. Napisao ga je autorski kolektiv (urednik nije označen) koji je Risnjak svestrano obradio, ilustrirao, opremio potrebnim skicama i abecedicom. Nakon uvodnog dijela, u kojem je prikazana priroda Risnjaka, slijedi opis predjela

i zatim mali vodič po Gorskem kotaru. Vodiču daje praktičnost numeričko i likovno (trokut, četverokut, kružnik) povezivanje teksta, sadržaja i geografske skice Gorskog kotara. U ovom vodiču po prvi put vidimo niz atraktivnih snimaka iz zraka. Jedini je formalni prigovor vodiču nepraktičan format. Morate ga nositi pod pazuhom, jer ne stane u džep ni vjetrovke niti naprtnjače, a to je očito posljedica nastojanja da vodič bude ujedno i fotomonografija (da je to vodič piše na str. 4). Ovdje valja reći da geografska skica Parka u Vodiču može pružiti samo osnovnu orientaciju, očito izdavač računa kako je posebna Izletnička karta NP Risnjak sastavni dio Vodiča (izradio ju je, izvrsno, prof.dr. Paško Lovrić 1990), ali bi čitatelja valjalo na to upozoriti. Dvije su glavne vrijednosti ovoga novog vodiča visoka stručna razina tekstovnog dijela i odreda sve nove dosad nevidene snimke, koje pokazuju Risnjak u sva četiri godišnja doba. Predlažemo da se u novom izdanju doda i nekoliko rečenica o Planinarskom domu na Schlosserovoju livadi, koji su sagradili planinari, a sada je ugovorom predan na upravljanje upravi NP Risnjak. Taj dom pruža jedinu mogućnost noćenja u Parku i važna je orientacijska točka na prilazima sa svih strana. (ŽP)

● **Knjiga o okupaciji Plitvica.** Uprava NP "Plitvička jezera", Ministarstvo graditeljstva i Zavod za zaštitu prirode objavili su u svibnju knjigu pod naslovom "Dvije godine okupacije" o etničkom etnocidu i ekocidu u našem najljepšem nacionalnom parku (broširano, 21×30 cm, 160 str. + 6 str. priloga u koloru, naklada 3 000). Na knjigu se osvrćemo jer Plitvice ubrajamo u planinsku Hrvatsku, jer nas boli što su nam zasad nepristupačne i zato što je duša uredništva planinar dr. Srećko Božićević, koji je ujedno i predsjednik Upravnog odbora Parka, sada sa sjedištem u Zagrebu. Ovo posljednje sigurno je pridonijelo da knjizi s planinarskog stanovišta ne nalazimo nikakva prigovora. Tiskana je dvojezično (hrvatski i engleski) jer je namijenjena ponajprije inozemnim stručnim i političkim krugovima te zato i nije u prodaji. Knjiga je bogato ilustrirana i dokumentirana. Uz dokumentarne fotografije sadašnjeg stanja, objavljeni su i vrlo uspješni crteži našeg suradnika dr. S. Božićevića nastali još pedesetih godina koji dokazuju njegovu ljubav i poznavanje Plitvica. Nekih detalja s crteža danas više nema i zato oni mogu poslužiti i kao dokumentacija o jezerima. U prvom dijelu kronološki su zabilježeni svi važniji događaji od 1991. do danas, u drugom dijelu su faksimili brojnih dokumenata, a u trećem ispovesti naših prognanika, potresni dokumenti o zlodjelima kakve može zamisliti samo bolesna mašta sadističkih zločinaca. Ne treba se čuditi. Prije točno 110

godina HPD je organiziralo svoj prvi izlet na Plitvice. Taj je izlet zanosnim riječima opisao sin predsjednika HPD-a Levin Schlosser Klekovski u "Spomenici HPD-a" (Zagreb 1884, str. 38) i zabilježio jednu jedinu rečenicu strepnje: "Narod ovdasnji kan da nije vičan vidjevat tako blizu svog kućista ljudi na gradsku obučene, jer svaki prođe nekako plaho kraj nas, a na naš pozdrav "pomož bog!" ne dobismo odzdrava." Blago Schlosseru, dobro je prošao. (ŽP)

● **Bilogorski planinar br. 35** za travanj ima 21 stranicu + omot, a sadrži članke: Što su lječnici dali našem planinarstvu (Ž. Poljak), Sovsko jezero na Dilj-gori (T. Đurić), Watzmann (S. Šafar), Domahovo (D. Horvat), Alpski izazov (J. Frelih), Dragojla Jarnević (S. Starčević), zatim priloge o Ravnoj gori (T. Jagačić), o novim društvenim prostorijama u Koprivnici (M. Kovačić) i o planinskom cvijeću u proljeće (J. Štibrić). (ŽP)

● "Sport Climbing", vodeći američki časopis o sportskom penjanju, donosi u broju za ožujak-svibanj 1993. članak pod naslovom "Climbing with Dalmatians" na 9 stranica, s 8 kolor-ilustracija. Autor je Ralph Erenzo, direktor Američke sportsko-penjačke federacije, koji je na poziv predsjednika naše Komisije ing. Ivice Piljića posjetio Split i njegove penjačke terene u razdoblju od 16. do 20. studenoga 1992. Časopis ima 80 stranica, košta 4,95 dolara a adresa uredništva je Sport Climbing Magazine, Las Vegas, Nevada 89180-2158. PO Box 82185. Izdavač je Elaine Chandler-Woolf. (ŽP)

● **Atlas Istre**, s turističkim i poslovnim vodičem, u mjerilu 1:110.000 izačiće iz tiska ovoga ljeta u nakladi "Zadro", Zagreb, Zelengaj 45a, a sadržavat će i planinarske podatke. Cijena će biti približno 30 DM, format 13×24 cm, naklada 20.000, 200 stranica, šesterobojni tisak. (ŽP)

● **Dictionary for Mountaineers**, rječnik na slovenskom, njemačkom i talijanskom može se naručiti kod PZS, Ljubljana, Dvoržakova 9. (ŽP)

● **Auto-atlas Hrvatske**, sa Slovenijom i BiH, u mjerilu 1:1.000.000 u izdanju naklade Zadro u Zagrebu, 1992, prvi je auto-atlas Hrvatske. Planine su u njemu prikazane sjenčenjem. Sadrži i planove desetak naših gradova i mali priručnik za automobiliste. Za planinare je pogodovna cijena (20 DM) ako ga naruče na adresi: Naklada Zadro, 41 001 Zagreb, pp. 565. Slična karta Hrvatske, zidna i u PVC omotu, koja na poledini ima turističku kartu Hrvatske, može se naručiti uz cijenu od 6 DM (uključena poštarnina). (ŽP)

● **Veliko priznanje planinarima Rijeke.** Općinski planinarski savez Rijeka dobio je Nagradu grada Rijeke. To visoko priznanje dodijeljeno je OPS-u u povodu 3. svibnja, Dana oslobođenja Rijeke, za stvaralački rad na razvoju i unapređenju stoljetne tradicije riječke planinarske organizacije te za doprinos članova u domovinskom ratu. Pored navedenog, planinarima Rijeke pripala je i čast da u čast Dana oslobođenja Rijeke podignu na Trgu Riječke rezolucije riječku zastavu. Uz zvuke fanfara Limene glazbe Trsat te intoniranje "Lijepo naše", riječku su zastavu pozdravili odličnici grada Rijeke i Primorsko-goranske županije, a predsjednica PD "Platak" ing. Mirjana Legac održala je prigodni govor. Tim priznanjem i manifestacijom na Trgu Riječke rezolucije dostoјno se mogu ponositi ne samo planinari Rijeke već sve planinarke i planinari naše Republike Hrvatske. (M. Pavešić)

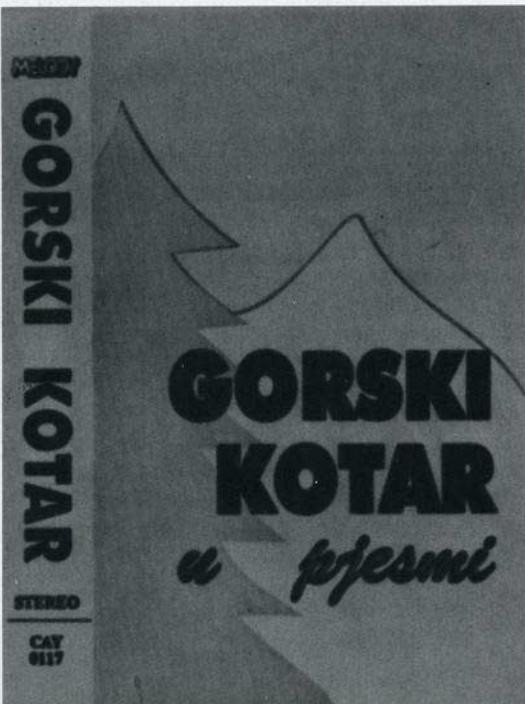
● **Goranske pjesme na vrpci,** stereo, pod naslovom "Gorski kotar u pjesmi" izdao je "Melody" iz Kastva kod Rijeke, tel. i fax 051-224-038, a u Zagrebu 578-938 (Branimir Grgurić). Sadrži deset odabralih pjesama, a košta (početkom svibnja) 7.000 HRD. (ŽP)

● **Iz Komisije za puteve i markacije.** Ako pri planinarenju opazite kakav eksplozivni ili sumnjivi predmet, označite ga i javite to najbližoj policijskoj postaji ili na tel. 92. Sjeća šume često upropastava naše markacije. Molimo da svaki takav slučaj javite ovoj Komisiji. U postupku je razgraničenje područja na kojima planinarska društva uređuju planinarske puteve. Posao dobro napreduje i dosad su održana dva međudruštvena sastanka (u Istri i Rijeci). Dana 17. travnja sastale su se u Trebnju na Dolenjskom naša i slovenska komisija radi prelaza planinarskih puteva preko državne granice. Domaćin je bilo PD "Tesnila". Čeka se odobrenje državnih vlasti. (T. Pavlin)

● **"Po starim gradovima Ivanšćice".** Obavijesti i dnevnik ove planinarske transverzale možete dobiti na adresi: Dragutin Varga, Zlatar, Sajmišna 9, tel. 049-66-134.

● **PD "Glas Istre"** iz Pule održalo je u prosincu 1992. skupštinu u znaku jubileja 10-godišnjice osnutka i postignutih uspjeha. Valja istaknuti novouredene društvene prostorije i tzv. Tematske srijede s predavanjima i projekcijama o glijarstvu (Josip Osip), speleologiji i ekologiji (Drago Opačić), alpinizmu itd. Dobar je rad Alpinističke sekcije; upravo je u toku alpinistička škola, a na Zlatnom rtu u Rovinju održan je Skup sa 40 sportskih penjača iz Hrvatske i Slovenije. Priprema se i druga himalajska ekspedicija. Stanica vodiča organizirala je planinarsku školu s 26 polaznika i velik broj izleta, prosječno s 20 članova, među ostalim i u Dolomite. Orijentacijska sekcija organizirala je za 180 natjecatelja orijentacijski kros kod Rovinja u studenom 1992. Ski-sekcija organizirala je zimovanje u Italiji i izlet na Platak. Skupština je odlučila da ubuduće Društvo vodi Savjet od 6 članova, uz predsjednika. Svaki član Savjeta ima svoj resor (financije, normativni akti, propaganda, organizacijsko-tehnička pitanja). Predsjednici sekcija suradivat će sa Savjetom. Posebno je poglavje Gospodarska sekcija zbog svojih velikih uspjeha u upravljanju planinarskom kućom na Koritima i dogradnji zimske sobe i kuhinje. Kuća je postala toliko popularna da je već pomalo i pretijesna za sve veći broj posjetilaca, ne samo planinara, nego i učenika, biciklista, izviđača. Tako je jedan cijeli razred Pulske gimnazije došao na maturalni izlet. Društvo ima velike planove za budući rad. Za kontakt priopćavamo ove adrese: predsjednik Vladimir Radovan, Pula, Porečka 3, tel. 052-22-983 (stan) ili 73-492 (posao); tajnik Gordan Desnica, Sutjeska 3, tel. 33-315, predsjednik Gospodarske komisije Josip Franjul, M. Vlačića 25, tel. 540-608. (Igor Sedmak)

● **Alpinistička škola u Splitu.** 15. travnja u Splitu je počela Alpinistička škola '93, 26. po redu, a nakon dvo i po godišnje pauze organizirali

su je GSS — stanica Split i AO HPD "Mosor". Upisano je 29 polaznika prosječne dobi od 20 godina. Predavanja će se održavati četvrtkom uveče u prostorijama HPD "Mosor", a vježbe vikendom u stijenama Mosora i Kozjaka. Završni ispit predviđen je za 5. lipnja. Nadamo se da će budući alpinisti-pripravnici uz pomoć iskusnih kolega oživjeti pomalo zamrzuću djelatnost AO HPD "Mosor". Voda škole je Ljubomir Mateljan.

(I.T. Marinov)

● Putovanja za izviđače priređuje Savez izviđača Hrvatske i SCOUT Zagreb, Preradovićeva 7, po vrlo povoljnim cijenama. Tako od 19. do 27. lipnja za samo 200 DEM organizira posjet Poljskoj i Tatrama u trajanju od 8 dana. Informacije na tel. 041-423-006 i 420-861 (ŽP)

● Tisuću ljudi na "Papučkim jaglacima". Znao je da su požeški planinari utemeljitelji i organizatori "Papučkih jaglaca", prvog proljetnog izleta slavonskih planinara i ljubitelja prirode. No, morali su čekati punih jedanaest godina da im se ostvari želja da se na padinama Papuka okupi tisuću sudionika. I eto, konačno im se to i ostvarilo, 21. ožujka, kada se u Velikoj okupilo mnoštvo mladih i starih iz Pleternice, Osijeka, Našica, Feričanaca, Đurđenovca, Slavonskog Broda, Nove Gradiške, Kutjeva, Velike, Požege ... Prekrasan proljetni dan i jaglacima ukrašene padine Lapjaka, dočekali su izletnike o

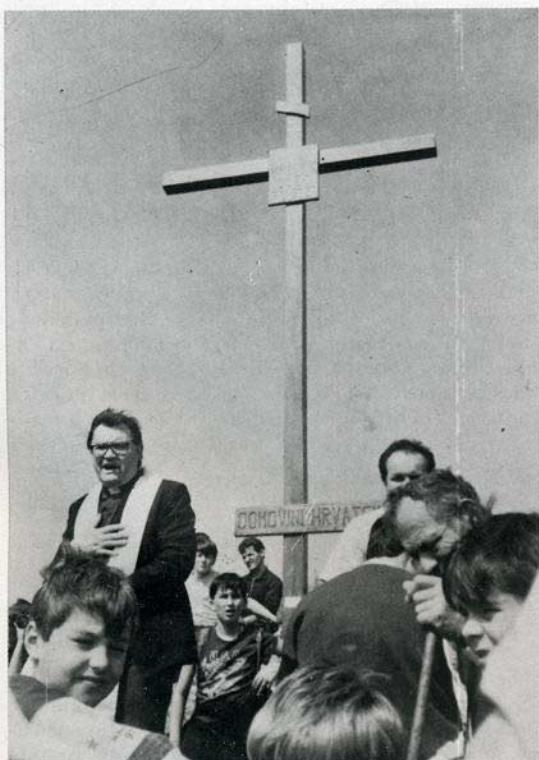
kojima su brinuli požeški planinari, gorski spasavaoci, članice Hrvatske žene iz Veleke i Požege, željeznici, Hrvatski vojnici i policajci, šumari, zaposleni u Planinarskom domu "Lapjak" i mnogi drugi. Manifestaciju je otvorio Željko Böhm, predsjednik HPD "Sokolovac", a potom je duga kolona izletnika krenula dolinom Dubočanke, pa Šulerovim putem do grebena i odmorišta, nedaleko vrha Lapjaka. Središnji događaj ovogodišnjih "Jaglaca" bilo je posvećenje križa na Lapjačkoj stijeni, neposredno ispod vrha, koji je podigla grupa požeških planinara, uz pomoć pripadnika Hrvatske vojske i šumara. Pet metara visok hras-tov križ, uz prigodan program, posvetio je Mirko Roginić, velički župnik (na snimku). Zatim su izletnici nastavili put pokraj Starog veličkog grada do Planinarskog doma, gdje ih je čekao topao čaj i grah, koji su dijeljeni besplatno. U kulturno-zabavnom programu, uz planinare i mještane, nastupile su i članice Studija za ritmiku i ples iz Požege.

(Ivan Jakovina)

● Skupština HPD "Sokolovac". Krajem veljače požeški su planinari u svom društvenom domu u Velikoj održali redovnu godišnju skupštinu. Ponajbolji dokaz da u Slavoniji ponovno oživljava planinarski pokret je nazočnost delegata, sudionika skupštine iz Osijeka, Broda, Našica, Đurđenovca, Feričanaca i Pleternice. Među gostima našao se i Josip Filić, svojevremeno poznati sarajevski planinar i gorski spasavalac, koji trenutno živi u Požegi kao izbjeglica. Ratne prilike vidno su djelovale na osipanje članstva, izostajanje izleta, rad odbornika i sekcija. Zamjetan broj članova sudjelovao je ili se još danas nalazi u postrojbama Hrvatske vojske i policije. Od 16 članova požeških gorskih spasavalaca čak 11 nosilo je časnu odoru Hrvatske vojske, a neki su zasluzili i visoke časničke položaje. Gospodarsko poslovanje društva je pozitivno, a planinarski objekti i uređaji na skijaškoj stazi ostali su neoštećeni. Rasprava je upozorila na neke propuste, a polemičnost i replike dokaz su da treba još bolje djelovati. Potaknuta je stara ideja da se Juliju Kempfu, utemeljitelju požeškog planinarstva, postavi spomen-ploča, ustali rad društvene prostore, još bolje povežu društva koja djeluju na prostoru Požeško-slavonske županije, sustavnije organizira rad s podmlatkom itd. U tom smjeru usvojen je i plan rada.

(Ivan Jakovina)

● Planinarska škola u Splitu. Upravo je završila radom Opća planinarska škola Stanice planinarskih vodiča u Splitu. Škola je organizirana prema jedinstvenom sustavu školovanja u planinarskoj organizaciji. Ona predstavlja osnovu školovanja svih kadrova. Omogućava stjecanje općih znanja i vještina potrebnih svakom planinaru. Dinamički program škole je prilagođen mogućnostima polaznika tj. njihovom slobodnom vremenu: predavanja jednom tjedno (srijedom navečer), praktične vježbe na raznim planinskim

terenima vikendom u trajanju punih osam tjedana. Poseban značaj imaju ova predavanja i vježbe: pripreme, kretanje, korištenje opreme, prva pomoć, osnove spašavanja, speleologije i orientacije. Uspješan rad škole temelji se na entuzijazmu planinarskih vodiča koji su organizatori i voditelji škole. Sudjelovali su alpinisti, speleolozi, gorski spašavaoci, stručni meteorolog i liječnik opće medicine. Dakle, radu škole su se odazvali mnogi iskusni i kvalificirani predavači i instruktori. Skolu je završilo 17 polaznika, iako je započela sa većim brojem. Bez obzira na osipanje, koje je normalna pojava, treba naglasiti da postoji interes građana, posebno za Opću planinarsku školu i Školu planinarskog podmlatka. Planinarske organizacije trebaju smisljeno pristupati ovom vrlo značajnom pitanju. Ovogodišnje iskustvo je pokazalo da uključivanje u planinarske škole znači i uključivanje novih članova u planinarsku organizaciju. (Milan Sunko, prof.)

● **60 godina PK "Split".** Prvi trag planinara u splitskom Brodogradilištu zabilježen je 1933. godine, kada grupe radnika počinju svoje djelovanje u planini. Drugi svjetski rat je prekinuo okupljanje, ali već koncem 1946. godine počinju se okupljati planinari. Nekoliko entuzijasta pokreće organizirane odlaske u planinu i tako nastaje organizirano poslijeračno djelovanje i osnivanje Sekcije planinara pri Sportskom društvu "Arsenal", koja 1958. prerasta u Planinarski klub "Split". Pod tim imenom djeluje sve do danas. Ne možemo utvrditi ime osnivača, ali se pouzdano može tvrditi da su poslijeratnu aktivnost predvodili Ante Grimani kao referent sekcije, te Nikola Čakarun, Mile Bilić i Ratko Matijević kao odbornici.

PK "Split" je dijelom okrenut potrebama Brodogradilišta, a dijelom gradu. Nikada nije bio naročito masovan, broj članova se uglavnom kretao od 250 do 330. Najprije se razvila Izletnička sekcija, zatim Sekcija za markiranje puteva i staza, jedno vrijeme se javljala specijalizirane aktivnosti (speleologija i alpinizam) i interes za pohađanje raznih škola i tečajeva. Vrlo je aktivno djelovala Tehnička sekcija, koja je izdržala velike napore i zadatke u izgradnji planinarskih objekata, zatim Gospodarska sekcija koja se brinula o planinarskim objektima. U kasnjem razdoblju javlja se interes za planinarskom orijentacijom, organiziraju se tečajevi i međudruštvena natjecanja, stvara se jezgra vodiča ospozobljenih za visokogorske ture. Clanstvo se ogleda i na akcijama pošumljavanja planinske goleti, zaštite prirode, obilaženju transverzala, "izgradnji" Planinarskog puta "Dalmacija" u dužini oko 120 km, međudruštvenoj suradnji, a gradi i planinarske objekte. Još kao sekcija 1952. daje svoj prvi doprinos izgradnji skloništa na vrhu Mosora ("Vickov stup"). Pokreće izgradnju doma "Malačka" i otvara ga 1970. I treći put se javlja kao graditelj, ospozobljavajući manju kuću nedaleko doma, kao planinarsko sklonište. U šezdeset

godina mijenjali su se članovi. Neki više, neki manje, žrtvovali su mnogo slobodnog vremena i ne samo vremena. Kako im zahvaliti i kako im se odužiti za sve što su učinili? Najveći teret odgovornosti i doprinos uspješnom djelovanju dali su predsjednici Ante Grimani, Ivan Majer, Ivo Maranduzzo, Ivo Vanjaka, Ante Jukić, Milan Sunko, Lenko Čulić, Zvonko Kuzmanić, Petar Krnčević, Leo Popović i Ante Čagalj. Clanstvo će jubilej obilježiti predavanjima i svečanom sjednicom. To će biti još jedna prilika da se sumiraju rezultati, naglase poteškoće i odaju priznanja vrijednim entuzijastima za njihov nesebičan i aktivan rad. (Milan Sunko, prof.)

● **Dom na Vodicama tijekom Domovinskog rata.** U domu na Vodicama u Žumberku je tijekom Domovinskog rata na specijalnoj terenskoj obuci boravilo više jedinica naše vojske. Kada smo 29.02.92 obišli dom, u njemu su boravili borići na specijalnoj terenskoj obuci. Pripremali su se za izvršavanje riskantnih antiterorističkih zadataka, a zbog jačanja borbenog morala i zastrashivanja terorista prozvali su se "Crnom legijom". Po riječima njihovog "rojnika", oni su istupili iz HOS-a. Većinom su to bili momci iz Vukovara, Osijeka i sela koje je zaposjeo okupator. Dobar dio boraca ostali su kao jedini preživjeli članovi svojih obitelji, a gotovo svi su prošli najžešće vatrene okrsaje, opterećeni sjećanjima na svoje poginule suborce i rodbinu. Pročelje kuće iznad balkona dekorirali su natpisom "Crna legija". Tu nedjelju stiglo je autobusom 50 planinara, pretežito seniora iz Zagreba. Borići "Crne legije", odstupivši od vojnih pravila po kojima civilne ne bi smjeli pustiti u svoju nastambu, pretvorili su se u gostoljubive domaćine te obilno častili sve planinare crnom kavom, čajem i griottama. Pri rastanku, ne bez emocija, sve tri djevojke iz naše grupe dobine su po veliku bombonijeru. Rekoše nam da ubrzo odlaze u akciju. Tko je danas od tih boraca živ?

(J.Šintić)

● **Dom na Vodicama u Žumberku,** kako javlja HPD "Dubovac" iz Karlovca, od 1. travnja 1993. je otvoren vikendom i praznicima. Novi domar je član društva Vlado Furač, 47 000 Karlovac, Gornja Jelsa 7, telefon 047-51-704. Sve obavijesti o opskrbljenosti jelom i pićem te u svezi noćenja zainteresirani mogu dobiti na toj adresi.

(Dr. A. Starčević)

● **Nove markacije na Ćićariji.** U Kući na Koritima Planinarskog društva "Glas Istre" iz Pule, 13. i 14. ožujka 1993. godine održan je sastanak Tomislava Pavlina, pročelnika komisije HPS za obilježavanje i održavanje puteva s predstavnicima PD "Glas Istre" iz Pule, "Skitaci" iz Labina, "Pazinka" iz Pazina, "Planik" iz Umag, "Orljak" iz Opatije, "Torpedo" iz Rijeke, te "Željezničar" iz Zagreba koje je prvo na području Ćićarije održavalo i obilježavalo planinarske puteve. Sastanak je održan radi dogovora o budućem obilježavanju i održavanju puteva na tom

području. Nazočni su zaključili kako bi trasa Istarskog planinarskog puta trebala biti okosnica svih obilježenih puteva. Prije obilježavanja, te putovne pravce najprije zajednički treba i utvrditi. Zadatak će preuzeti poseban koordinacijski odbor koji će sačinjavati predstavnici svih planinarskih društava Istre, Rijeke, Primorske i Trsta. Nadamo se da će se dogovoren i zacrtano početi što prije ostvarivati i na taj način još više i planinarstvo i prirodne ljepote Čićarije, Učke i Krasa približiti što većem broju ljudi. (Igor Sedmak)

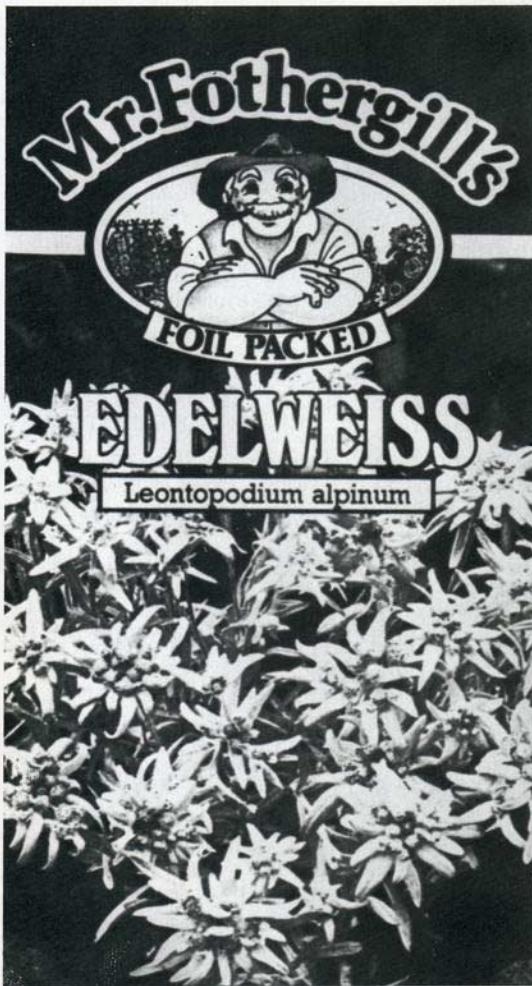
● PD "Končar", sada HPD "Kapela". Dana 26. ožujka održana je godišnja skupština HPD "Končar", Zagreb, na kojoj je jednoglasno odlučeno o promjeni imena društva i usvajanju novog statuta, u skladu sa zakonskim odredbama i statutom HPS. Društvo gospodari kućom na Bijelim stijenama, tim biserima Velike Kapele, a zajedno s HPD "Vihor" trasiralo je i održava poznati Kapelski planinarski put, pa su to bile glavne odrednice za izbor novog imena Kapela, budući da ime "Bijele stijene" nosi HPD iz Mrkoplja. Na skupštini su čelnici društva i sekcija izvijestili o radu: 35 članova društva je djelatno sudjelovalo u Domovinskom ratu, a uz to su društveni sastanci, izletnička i gospodarska djelatnost imali svoj redoviti tijek. Izabrani su novi čelnici društva: predsjednik Zvonko Kren, dopredsjednik Goran Grgec, tajnik Krunoslav Milas, blagajnik Vinka Škokić, te 15 članova izvršnog odbora, odbora društvene kontrole te suda časti. Radom skupštine na profesionalni je način rukovodio Ivan Parlov, a skupštini je bilo nazočno oko 80 članova te predstavnici deset društava iz Zagreba i Siska, kao i tri predstavnika HPS, koji su članovi HPD "Kapela". Po završetku skupštine održana je zabava sa zakuskom i dobrim glazbenim sastavom. Službena adresa društva je: HPD "Kapela", Prialaz baruna Filipovića 124. Sastanci društva do daljnega su na adresi: Voltino 4, četvrtkom od 19 sati.

(J. Šintić)

● **Sjeme runolista.** Mnogo puta uvjerojao sam se u onu narodnu izreku, po kojoj čovjek uči cijeli život. To mi se ponovo potvrdilo primivši nedavno pošiljku iz Engleske. Gospođa Anna Bloom, rođena Bjelovarčanka, udana u Engleskoj, znajući za moju ljubav prema planinama, poslala mi je englesko pakovanje sjemena runolista. Nisam znao da netko proizvodi, pakuje i komercijalno distribuira sjeme runolista. Sjeme sam posijao u Ogulinu, što će biti, vidjet će se. Rezultat ću dostaviti uredništvu "HP". Adresa proizvođača: Mr. Fothergill's Seeds Ltd., Kentford, Newmarket, Suffolk CB8 7QB, England. (M. Pavešić)

● **Željko Gobec,** tajnik Planinarskog saveza Zagreba, dobio je 30. ožujka sportsku nagradu Grada Zagreba (statuu kipara Ivana Sabolića) za "usavršavanje športske dimenzije orientacijskog trčanja". Čestitamo!

● **Stanica GSS Split** spasila je 31. ožujka dječaka Josipa Plešnara iz Bugojna sa stijena iznad

Omiša. Reportažu o spašavanju prenio je Dnevnik HTV-a.

● **Lujo Herceg,** duša planinarstva u Budinčini i pokretač izgradnje doma Pokojec pod Hamom, proslavio je 12. siječnja svoj 90. rođendan (rođio se 1903. u Bukovcu) u krugu planinara. Pridružujemo se čestitkama. (ŽP)

● **Vukotinović dobio ulicu.** Ljudevit Farkaš Vukotinović, ilirac i suosnivač HPD-a 1874. godine te njegov predsjednik 1878-1884, zaslужan i za hrvatsku botaniku, dobio je ulicu u Zagrebu. Njegovim je imenom nazvana bivša Ulica 8. maja. Njegov putni drug i prvi predsjednik HPD-a Josip Schlosser Klekovski ima već odavna "svoje stube" koje vode iz Vlaške ulice na Šalatu.

(ŽP)

● **Planinari u Mariju Bistrigu.** PD "Stanko Kempny" iz zagrebačke Kustošije organizira po

NAŠ PLANINAR PREDSJEDNIK SPORTSKIH PENJAČA SVIJETA!

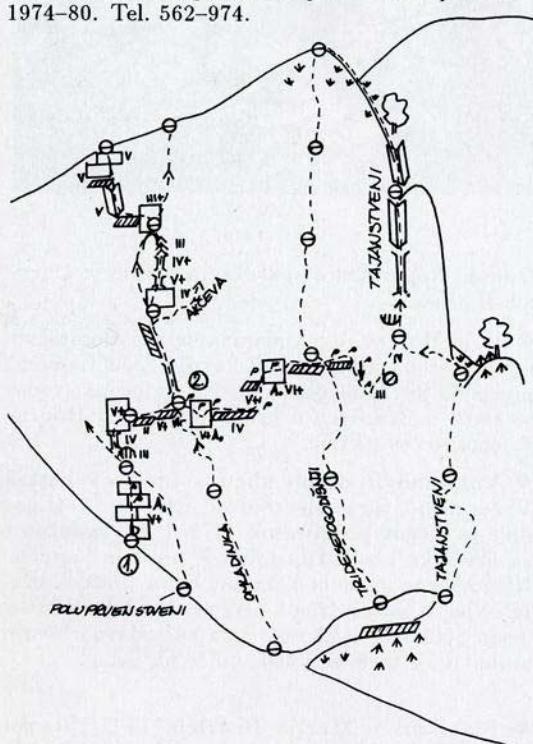
Komisija za sportsko penjanje UIAA transformirana je u Svjetsku sportsko-penjačku asocijациju unutar UIAA zbog naglog širenja ovoga novog sporta. Sadašnjih 17 zemalja članica jednoglasno je za predsjednika izabralo našeg predstavnika, ing. Ivicu Piljića iz Splita, čime je on ušao i u Izvršni odbor UIAA koja broji 64 zemlje članice. Ovo je najviša funkcija koju obavlja neki sportski djelatnik u Hrvatskoj i prvi put da Hrvat upravlja nekom svjetskom sportskom organizacijom.

treći put nošenje velikog drvenog križa u tradicionalnom zagrebačkom hodočašću u Mariju Bistricu i poziva zagrebačke planinare da im se pridruže. Polazak od zagrebačke katedrale u subotu 10. srpnja u 5 ujutro — pješice preko Medvednice, dva noćenja u Mariji Bistrici, povratak u ponedjeljak preko Laza, završno slavlje u 19 sati u katedrali. (Tomislav Pavlin)

● **Brojno stanje planinara u Hrvatskoj.** Po evidenciji HPS do dana 15. travnja planinarska društva u Hrvatskoj podignula su ukupno 10.002 članske markice. Najviše ih je podignulo HPD "Zagreb Matica" (1030), slijede redom: "Bilo" Koprivnica (518), "Velebit" Zagreb (470), "Kalinik" Križevci (280), "Kamenjak" Rijeka (270), "Oštcr" Zlatar (210), "Sljeme" Zagreb (210) itd. (ŽP)

● **Kupujem "Naše planine"** godišta 1950–1973 te brojeve: 1–4, 1974; 3–4, 1975; 9–10, 1988; 1–2, 1989; 5–6, 1992. Tel. 322–800.

● **Prodajem rasparene brojeve "Naših planina" 1974–80.** Tel. 562–974.

● **Jeftina planinarska oprema**, dobro sačuvana: vjetrovka ljetna i zimska, hlače muške i ženske, gojzerice br.43, sve po 10 DM, zatim ruksak, šator, benzinsko kuhalo, spužvasta prostirka. Tel. 271–752.

● **GSS HPS u 1992. godini.** Hrvatski gorski spašavatelji registrirali su u 1992. godini samo 10 skijaških intervencija i to na Medvednici. Skijaška sezona bila je vrlo kratka, trajala je od 25. siječnja do 24. veljače 1992. Strukturu skijaških nesreća pokazuje tablica 1, a klasične planinske, odnosno planinarske nesreće obradene su na uobičajen način na tablici 2. Objekti su tablice na 3. strani omota. (Dr. B. Aleraj)

● **"Planine Hrvatske"** Željka Poljaka, III izdanie, kupujem. Tel. 453–666 (kućni 148, tražiti Borisa) od 9 do 17 sati.

● **Novi smjerovi na Klekovoj stijeni.** Posljednji penjački vodič za Klek objavljen je 1985. godine. Od tada do danas ispenjano je još petnaestak novih smjerova, no podaci o njima uglavnom nisu nigdje tiskani. Jedine dostupne informacije nalaze se u penjačkoj knjizi u pl. domu na Kleku. Čini nam se da bi smjerove trebalo objaviti kako bi za njih saznali oni koji na Klek rjeđe dolaze, te kako se podaci o njima ne bi zagubili. To je tim važnije zato što novi penjački vodič neće skoro izaći. U ovom broju objavljujemo dva smjera u lijevom dijelu južne stijene.

1. MICIKA, D. Butala, B. Ognančević i V. Stipetić. Ocjena IV, V+ (A1, VI-), smjer nije ponavljan.

2. PROFESORSKA PRIJEĆNICA, L. Čaklović i N. Petrović, 13.6.1991. Ocjena VI+ (Ao), 60 m, ukupno 150 m. Smjer je opremljen, nije ponavljan. (Pripremio Neven Petrović, skicu crtali Anamaria Galenić i Krešimir Račić)

● **Planinarstvo na RTV i u novinama.** Radio Sljeme redovno objavljuje planinarski prilog petkom u pola devet, TV petkom u pola deset u emisiji "Dobro jutro Hrvatska!". Dnevnički "Vjesnik" i "Večernji list" također su za planinare rezervirali petak. U "Glasu Koncila" planinarskom se može smatrati rubrika o sakralnim objektima u planini. "Glasnik Srca Isusova" zadnji list omota redovno posvećuje planinarstvu, a odlikuje se lijepim kolor reprodukcijama. (ŽP)

GORSKA SLUŽBA SPAŠAVANJA HPS (uz članak na str. 144)

Tablica 1.

Ozljeda	Broj osoba
uganuće koljena	2
uganuće gležnja	1
rana na čelu	1
prijelom potkoljenice	1
kontuzija i uganuće ramena	1
kontuzija ramena	1
oderotina šake	1
potres mozga	1
lom rebara	1

Tablica 2.

Datum	Unesrećeni	Prebiva-lište	Član	Mjesto nesreće	Ozljeda	Uzrok nesreće	Stanica GSS
2.2.	P.D. m 52	Split	ne	Mosor, kraj doma	epiletički napadaj	bolest	Split
9.2.	V.D. ž 80	Makarska	ne	kraj sela Krvavice	potraga, rane i oderotine glave i ruku	odlutala od kuće	Makarska
24.2.	K.S. ž 60	Zagreb	ne	Medvednica, Bijela livada	kontuzija ramena i nosne kosti	pad pri planinarenju	Zagreb
3.9.	E.M. m 18	Makarska	ne	Biokovo Ljuta	kontuzija glave, nesvijest, uganuće koljena	pri planinarenju pac niz stje- novit skok	Makarska Split
13.9.	K.S. ž 21	Zagreb	PDS Velebit	Klek HPD-ov smjer	kontuzija i distorzija gležnja	pala kao prva u navezu oko 5 m	Zagreb
17.10.	K.I. ž 17	Velika Gorica	ne	Medvednica, spilja Veteronica	lom rebara, potres mozga, nesvijest	poskliznuće na blatnoj kosini i pad oko 6 m	Zagreb
22.11.	M.M. ž 69	Zagreb	PD Troglav	Okić	prijelom nadlaktice	?	Karlovac Zagreb
5.12.	M.V. m 20	Zagreb	PD Vihor	Medvednica	potraga, bez ozljeda	iz nepoznatog razloga (bolest ?) ostavio stvari i izgubio se	Zagreb
20.12.	S.B. m 55	Zagreb	PD Susedgrad	Medvednica, Kameni Svati	dvostruki prijelom podlaktice	pad pri planinarenju	Zagreb
26.12.	G.N. ž 55	Zagreb	ne	Japetić, Velika vrata	prijelom nadlaktice, kontuzija ramena	pad na zalesenom planinarskom putu	Samobor
27.12.	V.R. m 19	Sv. Nedjelja	ne	Oštrelj, Lipovec	prijelom natkoljenice	poskliznuće na zalesenoj snježnoj strmini	Samobor
27.12.	B.E. m 18	Zagreb	ne	Oštrelj, Lipovec	uganuće gležnja	poskliznuće na snježnoj padini istovremeno s pret- hodnom osobom	Samobor

CHROMOS
Tvornica grafičkih boja

CHROMOS
Printing Ink factory

Za grafičku industriju proizvodimo:

- boje za sve tehnike tiska s pripadajućim primjesama,
- različita pomoćna sredstva za rad u tiskarama,
- grafičke lakove,
- po željama kupaca izrađujemo boje i primjese.

Za industriju prerade plastičnih masa proizvodimo:

- boje za bojenje polietilena, polistirena, PVC-a u obliku granula,
- boje u tekućem stanju za bojenje polietilena, polistirena, ABS-a,
- boje za bojenje nezasićenih poliestera,
- boje za bojenje gume.

Zagrebačka 30, 41430 Samobor
Telefon: 041/ 782-122
Telefax: 041/ 782-430
Telex: 21717 chrom rh